

T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HİZMET İŞLETMECİLİĞİ YÖNETİMİ VE TASARIMI
ANABİLİM DALI

TÜRK KAMU YÖNETİMİNDE SAYDAM
YÖNETİM YAKLAŞIMI: BİLGİ EDİNME
KANUNU VE UYGULAMALARI
(Yüksek Lisans Tezi)

KÜRŞAT KARA

DANIŞMAN
PROF. DR. SEFA ÇETİN

T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HİZMET İŞLETMECİLİĞİ YÖNETİMİ VE TASARIMI
ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRK KAMU YÖNETİMİNDE SAYDAM
YÖNETİM YAKLAŞIMI: BİLGİ EDİNME
KANUNU VE UYGULAMALARI

KÜRŞAT KARA

Danışman
Jüri Üyesi
Jüri Üyesi

Prof. Dr. Sefa ÇETİN
.....
.....

TEZ ONAYI

KARSEL YALA tarafından hazırlanan "Türk kamu işletiminde
Sistem İstikrar Yaklaşımı, Bilgi Edinme Kanunu ve uygulamaları
adlı tez çalışması aşağıdaki jüri üyeleri önünde savunulmuş ve oy birliği / oy
çokluğu ile **Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**
İşletme Anabilim Dalı'nda **YÜKSEK LİSANS / DOKTORA TEZİ**
olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı

Prof. Dr. Selah. GETİN

Jüri Üyesi

(Danışman)

Doç. Dr. Gulzira Zhaxiyeva

Jüri Üyesi

Dr. Öğr. Üyesi: Gurel Sadykova

18/10/2019

Enstitü Müdürü

Unvanı Adı SOYADI

Doç. Dr. İbrahim YENEN
Enstitü Müdürü..

TAAHHÜTNAME

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildirir ve taahhüt ederim.

İmza
Kürşat KARA

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

TÜRK KAMU YÖNETİMİNDE SAYDAM YÖNETİM YAKLAŞIMI: BİLGİ EDİNME KANUNU VE UYGULAMALARI

Kürşat KARA

Kastamonu Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Hizmet İşletmeciliği Yönetimi ve Tasarımı Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Sefa ÇETİN

Dünyada 20. yüzyıl anlayışına egemen olan klasik yönetim tarzı yerine, şeffaf yönetim tarzını kapsayan yeni yönetim anlayışı hukuk kurallarına girmeye başlamıştır. Bu sayede, yavaş olan yönetim verimsizliği, halk ile arasına mesafe koyan yönetim tarzı süratle bırakılarak yerine; katılımcı, saydam, hesap verebilir, hukuk kurallarına ve insan haklarına dayalı, halkla beraber yönetme tarzına dayanan, demokratik, saydam yönetim tarzına geçiş hedeflenmiştir.

Türk tarihinde, yönetimde şeffaflık kavramı uygulanabilirlik yönünden yavaş işleyen bir süreçten geçmiştir. Osmanlı döneminde 1876 yılında ilan edilen Kanuni Esasi’de (KE) düzenlenen dilekçe hakkı, ilk yasal süreç olarak kabul edilebilir. Cumhuriyet döneminde ise dilekçe hakkı 1961 Anayasasına kadar varlığını sürdürmüştür. 1981 Anayasasının dilekçe hakkı başlıklı madde içerisine, bilgi edinme hakkı ibaresi getirilerek Türk kamu yönetiminde şeffaflığın gelişimi anayasal ve yasal düzeyde yerini almıştır.

Bu bağlamda ülkemizde, 2000’li yılların başlarında Bilgi Edinme Hakkı Kanunu (BEHK) 9/10/2003 tarih ve 4982 Kanun numarası ile 25269 Sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bilgi Edinme Kanunu ile yavaş işleyen kamu yönetimi anlayışından uzaklaşarak, vatandaşların yönetime olan güvenlerinin artırılması ve vatandaşların yönetimde daha çok söz sahibi olmaları hedeflenmiştir.

Bilgi edinme hakkı kavramının hayatımıza girmesinden sonra şeffaf yönetim anlayışının gereği olarak 2004 yılında 5176 Sayılı “Kamu Görevlileri Etik Kurulu

Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” kabul edilmiştir. Kabul edilen bu kanuna yönelik 13.04.2005 tarih ve 25785 Sayılı Resmî Gazete’de yürürlüğe giren “Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik” yayımlanmıştır.

Etik kurulun amacı olarak madde 1’de “etik davranış ilkeleri belirlemek ve uygulamayı gözetmek” olarak düzenlenmiştir. Bu düzenlemeden anlaşılacağı üzere kurula ilke belirleme yetkisi verilerek, Kurul koyduğu bu ilkelerin de denetleyicisi konumuna getirilmiştir.

Bilgi edinme hakkı kavramının anayasal olarak yürürlüğe girmesinden sonra, yasal düzenlemeler çerçevesinde saydam yönetim anlayışı kapsamında 20 Kasım 2006 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Kurumu tarafından 2006/3 sayısı ile yayımlanan Genelge kapsamında Başbakanlık İletişim Merkezi (BİMER) kurulmuştur. Halkla ilişkiler merkezi gibi hareket etmiş olan BİMER, vatandaşın sorunlarına çare arayarak, bakanlıkların da bu birim ile koordineli çalışmasını sağlamıştır. BİMER aracılığı ile her türlü talep, şikâyet, ihbar, görüş ve öneriler doğrudan Başbakanlığa ve Başbakanlık aracılığı ile diğer kurumlara ulaştırılabiliyordu. Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi ile BİMER kapatılarak Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER) kurulmuştur. Bu kuruluşun amacı da vatandaşların her türlü talep, şikâyet, ihbar, görüş ve önerilerini doğrudan Cumhurbaşkanlığı aracılığı ile ilgili diğer makamlara ulaştırmak ve bu başvurularla ilgili konuları çözümle sonuçlandırmaya çalışmaktır.

2012 tarihinde yürürlüğe giren “6328 Sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu” hayata geçirilmiştir. Şeffaf devlet yönetiminin kurumsallaşmasına yönelik atılan adımlar kapsamında bu kanunun amacı, idarenin her türlü eylem ve işlemlerini, tutum ve davranışlarını insan haklarına dayalı adalet anlayışı içinde, hukuka ve hakkaniyete uygunluk yönlerinden incelemek ve araştırmaktır.

Anahtar Kelimeler: Saydam Yönetim, Şeffaflık, Bilgi Edinme Hakkı

ABSTRACT

Master Thesis

**TRANSPARENT MANAGEMENT APPROACH IN TURKISH PUBLIC
ADMINISTRATION: LAW OF INFORMATION ACQUIREMENT LAW AND
APPLICATIONS**

Kürşat KARA

University of Kastamonu
Social Sciences Institute
Department of Service Management Administration and Design

Professor Doctor Sefa ÇETİN

Instead of the classical style of governance that dominated the 20th century in the world, the new understanding of governance, including transparent management style, began to enter the rules of law. In this way, the slow management inefficiency and the distance between the public and the management style were quickly left. The aim of the new management style is to transition to a participatory, transparent, accountable, democratic and transparent management style based on rules of law and human rights.

In Turkish history, the concept of transparency in management has gone through a slow process in terms of applicability. The right to petition issued in the Statutory Essence (KE) declared in 1876 during the Ottoman period can be considered as the first legal process. In the Republican period, the right to petition continued until the 1961 Constitution. The right to information was included in the article entitled right to petition of the 1981 Constitution and the development of transparency in Turkish public administration took its place at the constitutional and legal level.

In this context, in the early 2000s, the Law on Right of Information Acquirement (BEHK) entered into force by being published in dated 9/10/2003 4982 law numbered with the Official Gazette No. 25269. With the Law of Information Acquirement, it was aimed to increase the citizens' confidence in the management and to have a greater voice in the management by moving away from the slow functioning public administration approach.

After the introduction of Right of Information Acquirement, the Law No. 5176 “Law on the Establishment of an Ethics Committee for Public Officials and Amendments to Some Laws” was accepted in 2004 as a requirement of transparent management. For this adopted law, entered into force in the Official Gazette No. 25785 on 13.04.2005 dated “Implementing Regulation on the Code of Ethics and Procedures of Application for Public Officials” was published for this law.

According to Article 1 as the purpose of the Ethics Committee regulated as “to determine the principles of ethical behavior and to observe the practice”. As it can be understood from this regulation, the Board has been given the authority to determine the principles and the Board has become the supervisor of these principles.

After the constitution Right of Information Acquirement concept has come into force, within the framework of transparent management approach within the scope of legal regulations in the Republic of Turkey Prime Ministry Communication Center on 20 November 2006 covered by the circular issued by the Prime Minister with a number 2006/3 Authority (BIMER) it was established. Acting as a public relations center, BİMER, by seeking solutions to the problems of the citizens, ensured that the ministries work in coordination with this unit. Through BİMER, all kinds of requests, complaints, notices, opinions and suggestions could be forwarded directly to the Prime Ministry and other institutions through the Prime Ministry. The Presidential Communication System (CIMER) was established by closing the BIMER with the Presidential government system. The aim of this organization is to convey all kinds of requests, complaints, notices, opinions and suggestions of the citizens directly to the other authorities through the Presidency and to try to finalize the issues related to these applications with a solution. Entered into force on 2012 “Law No. 6328 on the Ombudsman Institution” was implemented. The aim of this Law on the institutionalization of transparent state administration is to examine and investigate all kinds of actions and actions of the administration, attitudes and behaviors in terms of compliance with law and equity within the understanding of justice based on human rights.

Keywords: Transparent Management, Transparency, Right of Information Acquirement

ÖNSÖZ

Türk kamu yönetiminde hayatımıza giren bilgi edinme hakkı, saydam ve hesap verilebilir yönetim anlayışı gittikçe daha sık karşılaşılan kavramlar haline gelmiştir. Türk kamu yönetiminde etkilerini hissettirmeye başlayan saydam yönetim anlayışı, çeşitli yönleriyle tartışılarak gelişimini devam ettirmektedir. Bu çalışmada gelişimi devam eden şeffaf yönetim anlayışına etki eden bilgi edinme hakkı ve kapsamaları incelenmiştir. Bu araştırmanın ortaya çıkmasında birçok kişinin oldukça kıymetli emekleri ve katkıları olmuştur. Öncelikle, tezin hazırlanmasında yakın destek ve ilgisini esirgemeyen tez danışmanım Sn. Prof. Dr. Sefa ÇETİN'e şükranlarımı sunmak isterim. Tüm yüksek lisans eğitimin boyunca görüş ve yönlendirmelerinden istifade ettiğim eşim Zeynep KARA'ya tez çalışması esnasındaki dua ve cesaretlendirmelerinden dolayı da içtenlikle teşekkür etmek isterim.

Bu çalışmanın gizli kahramanları olan Sn. Hüseyin Avni REYHAN, Sn. Mustafa ERİŞEN ve Sn. Selim SAĞLAM'a ve ailemin değerli tüm bireylerine eğitimim süresince gösterdikleri anlayış, sabır ve destek için teşekkür etmek isterim.

Kürşat KARA

Kastamonu 18/10/2019

İÇİNDEKİLER

ABSTRACT	vii
ÖNSÖZ	ix
İÇİNDEKİLER.....	x
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xii
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	3
1. SAYDAM YÖNETİM	3
1.1. Saydam Yönetimin Önemi	4
1.2. Saydam Yönetimin Amaçları	5
1.3. Saydam Yönetim Sınırlılıkları.....	6
1.4. Türk Kamu Yönetiminde Saydamlığı Sağlamaya Yönelik Çalışmalar	7
1.5. Avrupa-Dünya Ülkelerinde Saydamlığı Sağlamaya Yönelik Çalışmalar	9
İKİNCİ BÖLÜM	10
2. BİLGİ EDİNME HAKKI	10
2.1. Kavram ve Kapsam.....	10
2.1.1. Bilgi Edinme Hakkının Önemi	12
2.1.2. Bilgi Edinme Hakkının Yasal Dayanakları.....	13
2.1.3. Bilgi Edinme Hakkında Gizlilik	15
2.1.4. Bilgi Edinme Hakkının Kaynağı	17
2.1.5. Bilgi Edinme Hakkı Kavramında Gizlilik	18
2.1.6. Türkiye’de Bilgi Edinme Hakkının Tarihsel Süreci.....	22
2.1.7. Dünya Ülkelerinde Bilgi Edinme Hakkının Tarihsel Süreci.....	23
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	25
3. SAYDAM YÖNETİM AMACI SAĞLAYAN KURUL/KURUM UYGULAMALARI	25
3.1. E-Devlet Kapsamı ve Hizmetleri.....	25
3.1.1. E-Devlet Bilgi Edinme Süreci.....	26
3.1.2. E-Devlet Kapısının Amaçları ve Faydaları	26
3.2. Cimer Kapsamında Bilgi Edinme Hakkı	28
3.2.1. Cimer Bilgi Edinme Süreci	28

3.3. Kamu Görevlileri Etik Kurulu.....	30
3.3.1. Kuruluş Amacı	31
3.3.2. İnceleme, Araştırma ve Bilgi İsteme	32
3.4. Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu.....	33
3.4.1. Kurulun Görevleri.....	33
3.4.2. Kurulun Oluşumu	34
3.4.3. Kurula İtirazlar	35
3.5. Ombudsmanlık Sistemi.....	35
3.5.1. Ombudsman Kurumu ve Temel Özellikleri.....	35
3.5.2. Ombudsman Kurumunun Tarihsel Gelişimi	37
3.5.3. Ombudsman Yetkileri.....	38
3.5.4. Ombudsmana Başvuru Yolları	39
3.5.5. Ombudsman Kurumunun Tarafsızlığı ve Bağımsızlığı	40
3.5.6. Dünya Ülkeleri Ombudsmanlık Uygulamaları ile Türkiye Uygulamalarının Karşılaştırılması	42
3.5.7. Ombudsmanlık Kurumuna Yapılan Başvuruların Niteliği	55
3.5.8. Ombudsmanlık Kurumunun İdari Yargı Sisteminden Kamu Denetçiliği Kurumuna Geçiş.....	56
3.5.9. Ombudsmanlık Kurumu Türkiye Uygulamaları Gelişim Süreci	57
4.TARTIŞMA	62
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	71
KAYNAKÇA.....	74
ÖZGEÇMİŞ	79

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BEDK	: Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu
BEHK	: Bilgi Edinme Hakkı Kanunu
BT	: Bilişim Teknolojileri
BİMER	: Başbakanlık İletişim Merkezi
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
CİMER	: Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi
KDK	: Kamu Denetçiliği Kurumu
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
KE	: Kanuni Esasi
MERNİS	: Merkezi Nüfus İdare Sistemi
ÖİK	: Özel İhtisas Komisyonu
POL-NET	: Polis Hizmetleri
ROCK	: Kamu Yönetimi Araştırma Projesi
SAY 2000İ	: Maliye Bakanlığı Saymanlıklar Arası Bilgi Akışı
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
TI	: Uluslararası Şeffaflık Örgütü
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UYAP	: Ulusal Yargı Ağı Projesi

GİRİŞ

Zamanla, kamu yönetiminin çevre, teknoloji, varsayımlar ve dinamikleri üzerinde birçok değişiklik olmuştur. Son küreselleşme eğilimleri, bilgisayar ve iletişim devrimi, profesyonel ve teknik personel sınırları arasında kolay hareket, veri, bilgi ve teknoloji, kamu yönetimi uygulamaları üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu eğilimler sadece yeni fırsatları teşvik etmekle kalmamış, aynı zamanda yeni sorunlar da yaratmıştır. Özellikle yeni ulusal ve uluslararası gerçekler nedeniyle, kamu yönetiminin önceki kavramlarının, standartlarının ve tekniklerinin birçoğu değiştirilmiştir.

Kamu yönetimini yeniden düşünmek, kamu yönetimine yeni bir bakış açısı getirir, etkileyici kuvvetleri belirler. Güncellenmesi ve gözden geçirilmesi gereken kamu yönetimi yaklaşımlarını ve tekniklerini vurgular.

Yönetimde saydamlık ilkesini gerçekleştirmek için yönetimin faaliyetlerinde izleyeceği prosedür, yönetilenler tarafından bilinmelidir. Bu, yönetim tarafından yapılacak işlem ve işlemlerde uygulanacak prosedürün genel bir idari usul yasası ile düzenlenmesini gerektirir. Genel idari usul düzenlemelerinde yer alan ve idari usul ilkeleri olarak adlandırılan ilkeler; işitilme hakkı, bilgi edinme ve belgelere erişim hakkı, adli yardım ve temsil ilkesi, gerekçelendirme ilkesi, prosedüre karşı uygulama yollarını gösterme ilkesi ve yönetime katılım ilkeleridir. Bu kapsamda ülkemizde 2002 yılında “Türkiye’de Saydamlığın Artırılması ve Kamuda Etkin Yönetimin Geliştirilmesi Eylem Planı” kabul edilmesinden sonra 2003 tarihinde yürürlüğe giren “4982 Sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu” ile şeffaflık ve açıklık uygulamalarında önemli bir adım atılmıştır. Bu adım, gizlilik anlayışından şeffaf yönetim anlayışına geçiş sürecinde önemli bir basamaktır.

Bu çalışma ile amaçlanan yönetim ve birey arasındaki ilişkinin tekrar düzenlenmesi ile yönetim karşısında halkın savunularak korunması, yönetimin kamuoyu organlarınca denetlenerek, halkın yönetimde söz sahibi olması konusunda şeffaflık kavramı ile bilgi edinme hakkının üstlendiği rolü belirlemektir. Bu tez çalışmasının hazırlanmasında betimsel literatür tarama modeli kullanılmıştır. Var olan kaynak ve belgelerin incelenip, konuya ilişkin veri toplanmasına betimsel literatür tarama denir. Betimsel literatür taraması modeli, araştırma probleminin anlaşılmasına ve araştırmanın tarihsel

bir bakış açısı ile yapılabilmesine olanak sağlar (Karasar, 2006). Bu anlamda çalışmada, konuya ilişkin kitaplar, makaleler, yüksek lisans ve doktora tezleri ile Kanun ve Yönetmeliklerden yararlanılmıştır. Ombudsman resmi internet sayfası, Kastamonu Üniversitesi Kütüphanesi, Bilkent Üniversitesi Ulusal Tez Merkezi ve Bilgi Edinme Kanunu'nda yer alan kaynaklar kullanılmıştır. Bu kaynaklardan elde edilen bilgiler toplanmış, verilerin geçerliliği, güvenilirliği ve güncelliği kontrol edilerek; ardından mantıksal çözümleme kapsamında bu çalışma yapılmıştır.

Açıklanan bu kavramlar, kamu yönetiminde ortaya çıkan kurumların uygulamaları ile karşılaştırmalar yapılarak nedensellik kurulmaya çalışılmıştır. Bu amaç kapsamında, hazırlanan çalışma 4 bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde; Saydam yönetim kavramı ve kapsamı incelenerek, Türkiye'de ve Dünyada saydam yönetim ilkeleri üzerinde durularak karşılaştırma yapılmıştır. İkinci bölümde; Bilgi Edinme Hakkı kapsamının açıklanmasının ardından, Dünya'da ve Türkiye'de Bilgi Edinme Hakkının tarihsel süreçleri araştırılmıştır. Üçüncü bölümde; Türkiye'de Bilgi Edinme Hakkı kapsamında bazı kurum uygulamaları ve süreçleri, saydam yönetim sürecinde Ombudsmanlık sistemi ve kapsamı açıklanarak ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Sonuç bölümünde ise; araştırmanın sonuçlarına ve çalışmaya yönelik önerilere yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SAYDAM YÖNETİM

Saydam yönetim sürecinde bilgilendirme, açık dil; bilgiyi hukuki kurallar halinde derleme, bilgiye rahatça ulaşma ve ulaşılan bilgiyi rahatça anlamaya dair diğer kural koyucular tarafından uygulanan yöntemlerin, tahmin edilebilir, uygun başvuru ve yürütme süreçlerini kapsayan çeşitli uygulamaları içerir. Bu bakış açısıyla saydamlık, gönüllü, kamu, özel sektör, siyasal otorite ile beraber ekonomik ve sosyal birçok konu hakkında bahseden bir kavramdır. Saydamlık devletin faaliyetlerine dayanan politik ve yönetsel uygulamalardır. Saydamlık politik niyetler, kamuoyu hakkında bilgi verme, açıklık sağlama özelliğiyle kamuoyunun kilit unsuru kabul edilir. Halkı, hakları hakkında bilgilendirmek, ilgili kaynaklara erişimlerini hızlandırmak, sorunlarının aktarılmasını, çözülmesini ve farkındalığını kolaylaştırmak, yasalar gereği yapılan kurumsal yapılanmalar, teknolojinin getirileri olan bilgisayar ve internet kullanımı, çeşitli basılmış broşür, kitap ve dergilerin sunumu gibi uğraşlar, saydamlığı arttırmak için önemlidir. Saydamlık, halkın beklentilerini hızlı ve verimli bir şekilde karşılamının bir yoludur (Fındıklı,1996: 105).

Çoğu zaman demokrasi, zaman zaman idarenin kararlarına tepki vermek ve temel haklara sahip çıkmak için siyasal yöneticilerin seçimi ile sınırlı bir hükümet şekli olarak algılanmaktadır. Bununla beraber halklar, siyasal yöneticileri seçerken; kamu kararlarına tepki veren, temel hakların kullanımında özgürlük vaat eden, yönetim iç organlarına dâhil eden, yönetimin oluşturduğu belgelerde ve karar alma sürecinde görev ve yetki veren, saydam bir otoritenin seçilmesi ile halkların tüm bu süreçlere dâhil edilmeleri gerekir. Bu gerçekleşemezse, egemenliğin ve hükümetin halka ait olduğu görüşü, uygulamada ciddi bir işleve sahip olamaz. Yıllarca siyaset, yönetimi belirleme, seçme hakkı olarak anlaşıldığı için yönetimde saydamlık konusu pek gündeme gelmemiştir. Demokrasilerde yolsuzluk, bilgi edinme ve saydamlık hakkı siyasal edebiyatın ana başlıklarına neden olmuştur (Kalaycı ve Özpeynirci, 2014: 52).

Saydamlık, yönetim alanındaki aynı gelişmeleri ifade etmek için kullanılsa da daha eksiksiz bir anlamı vardır. Saydam, şeffaf, belirgin, açık, ileten ve gösteren şeyi ifade eder. Kamu yönetiminde saydamlıkta terimlerden anlaşılacağı üzere, “yönetim” ve “idari” kelimeleri ile birlikte, kamu idaresinin gizli ve kapalı yönlerinin bilinerek, faaliyetlerin herkes tarafından görülebileceği anlamına gelir (Eken,1994: 42).

1.1. Saydam Yönetimin Önemi

Yönetim tarafından icra edilen uygulamaların, vatandaşlarca bilinmemesi durumunda, yönetimin faaliyetlerini kontrol etmek mümkün değildir. Çünkü yönetim, uygulayıcıların takdirine bırakılmıştır. Bu tür faaliyetlerin olağan bir sonucu olarak, gizlilik kavramı ile kapalılık kavramı, yolsuzluğun gizli kalması için bir ortam sağlar. Ayrıca, vatandaşları bürokrasiye karşı savunmasız bırakır (Eryılmaz, 1994: 44). Kamuya açık bilgi konusunda birçok kısıtlayıcı düzenleme ve bilginin korunmasına dair genel bir öngörü olmasına rağmen, toplumlar ekseriyetle daha fazla açıklık ve saydamlığı tercih eder. Bireylerin siyasal otoritenin faaliyet ve politikalarını değerlendirebilecek bilgiye sahip olmaları önemlidir. Saydamlık kavramı halkı, siyasal otoritenin uyguladığı politikaların tartışılmasına yönlendirir. Aynı zamanda, siyasetçilerin sorumluluğunun artmasını ve hükümetler üzerinde olumlu bir disiplin süreci oluşmasını sağlar (Pirgaip,2005: 67).

Saydamlığın arttırılması, ekonomik entegrasyonun gelecekteki başarısının anahtarı olarak da görülmektedir. Ekonomik açıdan bakıldığında, kaynakların verimli kullanılmasında ve kaynakların dağılımında önemlidir. Politika çerçevesinden bakıldığında, hükümet politikalarını ve kararlarını anlamak ve değerlendirmek, demokratik sistemin düzenli işleyişi, hukuk kurallarının üstünlüğü, hukuktan önce eşitlik ve hesap verebilirliğin sağlanması büyük önem taşımaktadır (Kuzey, 2004: 6768).

Gizlilik, saydamlığın yokluğunda hâkimdir. Bilgi, belgeler ve diğer girdiler vatandaşlara açıklanmaz. Kapalı yönetilen kamuda, çalışanların keyfi davranışları ve etik dışı faaliyetleri baskındır. Yönetimde saydamlık eksikliği, yönetimde etik kuralları dışında gelişen faaliyetlere neden olan sebepler sıralamasında önemli bir yere sahiptir. Saydamlık anlayışıyla yöneticiler, eylem ve davranışlarını, aldığı kararları, saydamlık

süzgeçinden geçirmesi ile halkların, kamuya ait kaynaklarının kullanım amacını ve ne çeşit kullanıldığı ile ilgili bilgilendirilmesini sağlar. Ayrıca saydamlık, denetim mekanizmalarının sağlıklı çalışması için gereken bilgilerin sistem tarafından üretilmesini, israfın önüne geçilmesini, kötüye kullanımı ve sahteciliği en aza indirilmesini sağlar (TÜSİAD, 2005: 100).

1.2. Saydam Yönetimin Amaçları

Kamu yönetiminin saydamlığı birtakım hedeflere ulaşmayı amaçlamaktadır. Saydamlık, her şeyden önce, kamu yönetiminin verimliliğini arttırmayı amaçlamaktadır. Faaliyetlerinin dış çevre tarafından kontrol altında tutulduğu gerçeğinin farkında olan kamu görevlileri, daha rasyonel davranmaya, hatalarını ve yetersizliklerini görmeye başlayacaklardır. Böylece yönetim, kendi faaliyetlerinden kaynaklanan aksaklıkları en aza indirebilecektir (Şengül, 2005: 220).

Saydamlık, yönetilenler tarafından kamu yönetimini denetlemenin en önemli yollarından biridir. Çeşitli saydamlık yöntemleri vardır. Birincisi, kişilerin resmî belgelere ve bilgilere erişme hakkıdır. Bu, idari faaliyetlerin izlenmesini, dosyaların izlenmesini, yönetimden her türlü bilgi ve belgelerin alınmasını içerir. Saydamlık ilkesini benimsemiş ülkeler, idareyi halka bilgi ve belge sağlamakla yükümlü kılmıştır (Kalaycı ve Özpeynirci, 2014: 34).

Saydamlık yönetim, güvenlik, güvenilirlik, bütünlük, dürüstlük ve hatta başarıya duyulan güvenin bir ifadesidir. Saydamlık, diğer taraftan, yöneticilerin hesap verebilirliğe, eleştirilere ve gerçekleştirdikleri eylemler hakkında tartışmaya açık oldukları anlamına gelir. Küreselleşme yaygın kullanımıyla, dünyanın kapanmasının ve saydamlık döneminin başlangıcıdır. Saydamlığın zıttı olan gizlilik, yönetimde duyarsızlık, sorumluluktan kaçınma, tikanıklık, darboğaz, korku ve şüphe ifadesidir. Oysa demokrasi, hesap verebilirlik ve sorumluluk rejimidir. Dolayısıyla demokrasilerde sadece saydam bir yönetim vardır. Demokratik olmayan hükümetler kapalı ve karanlık rejimlerdir. İdarenin kalitesi saydam ve gizli tutularak değerlendirilir (Pirgaip, 2005: 57).

Yönetimde saydamlığın temel amaçları; yönetimin işleyişini geliştirmek, prosedürleri ve formaliteleri basitleştirmek, yönetim tarafından kullanılan dili kolaylaştırmak,

yönetilen ve yönetimi demokratikleştirmek arasındaki ilişkileri geliştirmektedir (Eryılmaz,1993: 86).

1.3. Saydam Yönetim Sınırlılıkları

Genel olarak bilgi vermek ya da saydam bir ortamda çalışmak, yönetimin kendisini toplumun kontrolüne açtığını ve onlara karşı geleneksel egemenliğin temellerini kaybettiğinin bir göstergesidir. Egemenliğini kaybetmek istemeyen kamu çalışanları bilgiyi gizli tutmakta ısrar edebilir. Yasal düzenlemeler eksikliği ve yetersiz araçlar gibi sorunlar eklendiğinde saydam yönetim istenen düzeyde olmayacaktır (Erdoğan:2009: 37).

Yönetim Sisteminden Kaynaklanan Sınırlılıklar: Saydamlıkla ilgili yönetim sistemlerinden kaynaklanan problemler hakkında sıkça sorulan sorulardan biri, yönetimin saydamlığı rahatsız edici bir olgu olarak mı yoksa yönetim yaklaşımının en temel parçası olarak mı görmesidir. Cevap kuşkusuz ülkenin siyasi sistemi ve hükümet gelenekleri ile ilgilidir (Şengül,2005: 218).

Geleneksel Yapı ve Anlayışların Sürdürülmesi: Yönetimdeki saydamlık girişimleri, geleneksel yapıdaki değişim, yöneticilerin davranışlarında etkili olan anlayış ve ilişki modelleri gibi önemli engellerle karşı karşıyadır. Bu engellerin varlığı saydamlık uygulamalarını engellemektedir (Çınar, 2014: 36).

Yasal Düzenlemelerin Yetersizliği: Bilgi verme, hesap verebilirlik, faaliyetlerin gerekçesi ve bilgi edinme görevini düzenleyen mevzuat, ortaya çıkan sorunları çözebilecek şekilde yapılmalı ve güncellenmelidir. Düzenlemelerin kamu ve devlet memurlarının davranışlarını etkilemeyen sembolik bir niteliği varsa, hedeflerle elde edilen sonuçlar arasında önemli farklılıklar olacaktır (Erdoğan, 2009: 47).

Kaynak ve Materyal Eksikliği: Bilgi vermek ve bilgiye erişim sağlamak, yönetim için ekonomik bir maliyete sahiptir. Kamuya bilgi vermek için yönetim birimleri yeni ofisler yaratır, personel istihdam eder ve donanım kullanır. Ayrıca bilgi ve belgelerin sınıflandırılması, tanıtılması ve saklanması ek mali yükler gerektirir. Yönetim bu işlevleri yerine getirmek için finansal kaynaklara ihtiyaç duyar. Finansal kaynakların asgari görevlerini yerine getirmek için yeterli olmadığı bir yönetimden bilgi sağlama

görevini yerine getirmek için kaynak tahsis etmesi beklenemez. İkincil görünmelerine rağmen, saydamlığın mali engelleri aslında önemlidir. Mali faktör genellikle memurlar tarafından kullanılır ve bazen de kaçınma aracı olarak kullanılır (Fındıklı, 1996: 109).

Toplumsal Aktörlerden Kaynaklanan Sınırlılıklar: Yönetimde saydamlığın benimsenmesi ve uygulanmasıyla karşılaşılan sorunlardan bazıları kamu yönetimi ve çalışanları değil sosyal aktörlerdir. Bu sorunlar, saydam yönetimin kurumsallaşmasına ilgi duymama veya bilgi edinme hakkının varlığından haberdar olmamanın tam tersi olabilir (Çınar, 2014: 34).

1.4. Türk Kamu Yönetiminde Saydamlığı Sağlamaya Yönelik Çalışmalar

Siyasal anlamda saydamlık, vatandaşların hükümet tarafından sağlanan bilgilerle devlet politikalarına erişme, ekonomik anlamda karar alma ve hükümet faaliyetleri hakkında bilginin erişilebilir olma sürecinin somut ve anlaşılabilir olması olarak tanımlanmaktadır. Ortak olan, saydamlığın hesap verilebilirlikle ilgili olmasıdır “(Türkiye Bankalar Birliği Raporu, 2002: 3).” Ülke ekonomisi ile beraber etkin yönetimin dosdoğru bir şekilde değerlendirilmesi için finansal saydamlığın arttırılması gerekmektedir (Toker, 2002:6).

Ülkemizde mali açıdan saydamlığı sağlamaya yönelik atılan adımları başlıklar şeklinde sıralayacak olursak (Acar, 2007: 206);

- Bütçe içi ve bütçe dışı fonların çoğunu kapatmak,
- Uluslararası kabul görmüş standartlara göre sınıflandırılmış yeni bütçe “kod” sistemi (ABS),
- Özel gelir-özel ödenek başvurularının sona ermesi,
- Say2000İ Sistem ve “Bütçe Yönetim ve Bilgi Sistemi” (BYES)
- “Kamu İhale Kanunu”,
- “Kamu Maliyesi ve Borç Yönetimi Yönetmeliği”,
- Bütçe Yasası hükümlerini Bütçe Kanunlarından çıkarma çabaları,

- Genel yönetime tabi kuruluşlarda tahakkuk esaslı muhasebe sistemine geçiş yapmak ve raporlama sistemlerinde uluslararası uygulamaları esas almak,
- Bilgi istatistikleri programının, bilgi kirliliğinin önlenmesi ve belirli standartların sağlanması bağlamında uygulanması,
- “Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu” çerçevesinde; Bütçenin merkezi idarenin sosyal güvenlik kurumları ile yerel yönetimleri kapsayacak şekilde genişletilmesi; sorumlu ve sorumlulukların net bir biçimde tanımlanması; orta vadeli programlara ve stratejik planlara dayanan orta vadeli ve performansa dayanan bütçeleme uygulamasına geçiş; etkin iç kontrol düzeni oluşturmak; tahakkuk esaslı muhasebe sistemi; finansal raporlama ile ilgili borçlar; 2006 yılının başından itibaren yıllık raporlar gibi uygulamaların uygulanması ve bunların finansal hesap verebilirlik temelinde saydamlığın oluşturulmasıdır.

Mali Saydamlık “Özel İhtisas Komisyonunun” çalışmalarında yansıyan ve 2003 yılında Başbakanlık tarafından hazırlanan “Değişimin Yönetimi İçin Yönetimde Değişim” isimli raporuna dayanak sağlayan saydamlığı sağlamaya ilişkin diğer bazı önemli değişiklikler şöyledir (Acar, 2007: 211);

- E-Devlet uygulamalarındaki çalışmaları,
- “Bilgi Edinme Hakkı Kanunu”,
- “Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve ilgili Yönetmelik”,
- “Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu” (Ombudsmanlık) □ “Dernekler Kanunu”, olarak sıralanabilir.

Mali Saydamlığın kamu yönetimine yerleşmesi ve kamu denetiminin en önemli sonucu, kaynakların etkin kullanılmasıdır. Açıklık, ortak sebeplere inanan ve kendine güvenen insanlar sistemidir (Acar, 2007:216).

1.5. Avrupa-Dünya Ülkelerinde Saydamlığı Sağlamaya Yönelik Çalışmalar

1980'lerde, geleneksel kamu yönetimi modeli, Batı Avrupa ülkelerinde refah devleti anlayışıyla 1970'lere kadar geçerli olan ve bürokrasiye dayanan merkezi hedeflerde önceden belirlenmiş amaçlara ulaşmak için reform politikalarıyla yeni bir model haline geldi. Kıta Avrupası'nda, özellikle Fransa ve Almanya'da, hükümetin modernleşmesinin etkinliğini ve verimliliğini vurgulayan kamu yönetimi reformları önemli bir rol oynamaktadır. Bilgi toplumuna doğru, örgütlenme ve yönetim anlayışında ortaya çıkan bu gelişmeler, değişimler ve arayışlar, dünyanın gelişmiş ülkelerinden gelişmekte olan ülkelere yayılarak devam eden çalışmalar çerçevesinde yürütülmektedir. Hollanda, Danimarka, İsveç ve Finlandiya hesap verebilirliğin, saydamlığın ve Avrupa Birliği (AB) genelinde bilgiye erişimin geliştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. İsveç bilgi alma hakkını kabul eden ilk ülkedir. İsveç'te, Saydamlık ve bilgiye erişim özgürlüğü, denetimin bir parçası olarak 1766'da kurumsallaştırılmıştır (Kaya, 2005: 191-192).

Avrupa Konseyinin yönetimde saydamlık konusunda 1977 yılında aldığı kararlar bilgi edinme ve saydamlık konusunda atılan ilk somut adımlar olarak kabul edilir. Bu kararlarda bilgi ve belgelere erişim, idari kararların gerekçelendirilmeleri gibi ilkeler benimsenmiştir. Bu ilkeler, toplumun her kesiminin yönetiminin işleyişine ve alınan kararlara dayanmaktadır (Eken, 2005: 31).

Uluslararası Para Fonu ayrıca kamu maliyesinin saydamlığı alanında da faaliyet göstermektedir. Yolsuzluğu önlemek ve iyi yönetim sağlamak için saydamlık temel bir araç olarak kabul edilmektedir. Yolsuzluğun önlenmesini kendisine ilke edinen Uluslararası Şeffaflık Örgütü (TI) çalışmalarında demokrasi, saydamlık, hesap verebilirlik, dayanışma ve adalet gibi temel değerlere yer verir. Her yıl çalışmaları ile yolsuzluk endeksleri, yolsuzluk raporlarını ve ülkelerin uluslararası görünümünü ortaya koymaktadır (Eken, 2005: 32).

İKİNCİ BÖLÜM

2. BİLGİ EDİNME HAKKI

Uzun süren görüşmeler ve mücadelelerin ardından bilgi alma hakkı, devletin işleyişine yolsuzluk, hareketsizlik veya verimsiz performanstan yoksun demokratik bir sistem kullanmak için açıklık ve hesap verebilirlik sağlama yönünde atılmış dev bir adımdır. Ayrıca halkın, hükümetin işleyişine katılımını teşvik etmek ve hükümetin faaliyetleri hakkında daha fazla bilgi sahibi olmalarını sağlamak için büyük bir atılımdır. Hem içsel hem de araçsal değere sahiptir. İçsel değeri, vatandaşların bilmeye hakkı olduğu gerçeğinden gelmektedir. Gelişim eylemlerinin teşvik edilmesi, daha derin, daha anlamlı ve operasyonel bir demokrasiye doğru geçişte çok önemli bir adımdır. Tüm bireylerin her zaman, konuşma ve ifade etme hakkı olduğu gibi, bilgi edinme hakkının da temel bir hak olması gerekmektedir. Bu hak ise ülkelerde demokratik alanı genişletmeyi, vatandaşın devletin yozlaşmış uygulamaları üzerinde daha fazla kontrol sahibi olma konusunda elini güçlendirmeye çalışmıştır (Soykan, 2007: 71).

2.1. Kavram ve Kapsam

Bilgi alma hakkı, insanların devlet belgelerine, kayıtlarına ve diğer bilgilere erişme özgürlüğü anlamına gelir. Vatandaşların ve sivil toplum kuruluşlarının, hükümetin operasyonları, kararları ve performansıyla ilgili tüm dosya ve belgelere makul bir şekilde ücretsiz erişiminin olması gerektiği anlamına gelir. Başka bir deyişle, demokratik bir devletin vatandaşlarını güçlendirmek için yönetimde açıklık ve şeffaflık şarttır (Koçak, 2010: 116).

İnsan hakları, bütün insanların devredilemez haklarıdır ve devlet tarafından korunmalı ve desteklenmelidir. İnsan haklarının politik olarak ele alınmasında, iyi yönetim ve katılımcı demokrasi fikri, resmi bilgilere erişim hakkı diğer vatandaşlarla birlikte tüm vatandaşlara garanti edildiğinde gerçekleşir ve somutlaştırılır. Doğru ve güvenilir sosyal, politik ve idari bilgi, insanların vatansever olmalarını, rollere duyarlı olmalarını, medeniyetlerini ve siyasi olarak kendi kendilerini üstlenmelerini sağlar, böylece demokrasi hayatta kalır ve güçlenir. Bu nedenle demokrasinin kalitesi, büyük

ölçüde, bilginin ne ölçüde tespit edildiğine, bürokratik despotizmi sürdüren bir antidemokrat komisyonu olmasına bağlıdır (Gök, 2012: 125).

Bilgi edinme hakkı kapsamı dört ana başlık altında toplanabilir. Bunlar;

1. *Bilgi ve belgelere ulaşabilme:* Bilgi edinme hakkı, vatandaşların tüm idari arşivleri kayıtları ve belgeleri yerinde incelemelerini, belgeler ile ilgili açıklamalar talep etmelerini, kendisine verilecek idari belgelerin kopyalarını talep etmelerini ve belgelerde mevcut olası bir hata varsa bunların düzeltilebilmelerini talep etme hakkını kapsar (Kınalıtış, 2004: 48). Arşiv, tüm devlet kurumlarının gerçek veya tüzel kişilerin uygulamaları sonucunda ortaya çıkardıkları başta hukuksal olmak üzere idari, tanıklık ve kurumsal değeri bulunan yeniden kullanılmak için yazılı olarak verilerin korunduğu, saklandığı yerdir. Örnek vermek gerekirse, Osmanlı arşivleri, Sağlık Bakanlığı arşivleri, Adalet arşivleri.
2. *Kişisel bilgilere ulaşabilme:* Birey tarafından uygulanan işlemlerin içerik hataları ve eksik bilgilerin düzeltilmesi talebi, bireyin kendini savunma hakkının da temelini oluşturur. Birey hakkında tutulan arşiv kayıtları ve kuponları, aksi takdirde kolayca kanıtlanabilecek ilave yanlış ve kasıtlı bilgiler içerebilir. Bu gibi durumların düzeltilmesi için öncelikle birey bunun farkında olması gerekir. Bunun için makbuzu veya dosyayı tutan idari birim, ilgili kişiyi bilgilendirmelidir (Cihaner, 2001: 35). Kişisel bilgiye ulaşabilme çerçevesinde örnek vermek gerekirse bireyin üzerine atılı bulunan suçlu öğrenmesi, kendini savunma hakkına esas oluşturur. Olası yanlışlıkların önüne geçer ve eksik bilgilerin düzeltilmesi talebinde bulabilir.
3. *Belgelerin kopyalarını isteme hakkı:* Bilgi ve belgelere erişme hakkı, bu belgelerin kopyalarını alma hakkını içerir. Özellikle yasal düzenlemeler, genelgeler, teftişler, incelemeler, soruşturmalar, bilgi edinme hakkı gerektiren teftiş raporları olması halinde, kopyalama hakkının tanımlanması, inceleme için uzun zaman gerektirir ve kişi düzeltmeye tabi ise adli yardım isteyebilir. (Cihaner, 2001: 36). Kişi, adalet hizmetleri çerçevesinde, soruşturma ve kovuşturma aşamasında, gizlilik kararı bulunmaması halinde dosyanın seyrini

öğrenme hakkı bulunmaktadır. Toplanan bu bilgilerin kopyalarını isteme hakkı, kutsal sayılan savunma hakkını koruyarak, bilgi edinme hakkı kapsamında devleti saydamlaştırdığı söylenebilmektedir.

- 4 . *Bilgi ve açıklama isteme hakkı*: Bireyin kişisel bilgi edinme hakkı kapsamında idareden bilgi alma ve açıklama isteme hakkı, kişinin diğer haklarını etkili kullanmasını sağlayacaktır. İdare, bireyin talep ettiği şahsi bilgi ve açıklamaları kabul edilebilir bir süre içinde yerine getirmelidir. İstenen bilgi, açıklama veya talebi, bilgi edinme hakkı çerçevesinde yerine getirmek üzere görevlendirilen memurun donanımlı, yetkin ve bilgilendirilmiş olması gerekir (Cihaner, 2001: 37).

2.1.1. Bilgi Edinme Hakkının Önemi

Bilgi Edinme Hakkı önemlidir, çünkü temel olarak vatandaşların güçlendirilmesi, iyi yönetim ve kalkınma ile ilgilidir. Bilgi, her vatandaşın toplumda yaşama ve hükümet faaliyetlerine katılmak için ihtiyaç duyduğu bir haktır. Vatandaşın bilgiye erişimi arttıkça, hükümetin toplum ihtiyaçlarına cevap vermesi de artacaktır. Alternatif olarak, erişime getirilen kısıtlamalar arttıkça, yabancılaşma duyguları da artar. Bilgi olmadan, insanlar haklarını ve sorumluluklarını vatandaşlar olarak yeterince kullanamaz veya bilinçli bir seçim yapamazlar. Hükümet bilgileri ulusal bir kaynaktır. Ne günün belirli bir hükümeti ne de kamu görevlileri kendi çıkarları için bilgi üretmezler, bu bilgi, görevlerinin yasal olarak yerine getirilmesi ile ilgili amaçlar için ve hükümet kurumlarının yararına, halkın hizmetine yönelik olarak üretilir. Bilgi Edinme Hakkı aşağıdaki ilkeler nedeniyle önemlidir (Soykan, 2007: 81):

- Şeffaflığı ve iyi yönetimi destekler,
- Sorumluluğu arttırır,
- Yolsuzluğu azaltır,
- Hizmet sunumunu ve devlet işlevselliğini geliştirir,
- Hizmetlere / haklara erişimi destekler,

- Demokrasinin hayatta kalmasını sağlar,
- Siyasi katılımı destekler,
- Ekonomik büyümeyi teşvik eder.

Kamunun menfaati, herhangi bir bilgi özgürlüğü yasasında tanımlanmayan bir kavramdır. Bu nedenle, devlet çerçevesi, sosyo-ekonomik senaryo ve kalkınma karmaşıklıkları temelinde ülkeden ülkeye farklılık gösteren çok öznel bir kavramdır. Bu stratejik kaygıları kamu yararı ile dengelemek, bu nedenle belirli ülkeye, bu bilgiye erişen kişilerin gerçek çıkarlarına ve meşru ulusal çıkarlara bağlıdır. Bununla birlikte, daha geniş bir perspektiften, aşağıdaki düşünce önemli bir rol oynar (Gök,2012: 128):

- Aranılan bilginin niteliği,
- Bilginin zaman aralığı, aranan bilginin hassasiyetini ölçümü,
- Açıklamanın, ulusal bir tartışma haline gelen bir konunun önemini anlamada halka yardımcı olup olmayacağı.
- Kamunun bilgiye erişimindeki gerçek ve meşru menfaatin ifşa edilmesinin altında yatan anahtar.

2.1.2.Bilgi Edinme Hakkının Yasal Dayanakları

BEHK ve kanunun uygulanmasına ilişkin olarak çıkarılan yönetmeliğe dayanılarak üçüncü bölüm mad.9'dan mad.26'ya kadar "Bilgi Edinme Başvurusu" başlığı altında bilgi edinme hakkının kullanılması süreci anlatılmıştır. Vatandaşlar tarafından kullanılan bilgi edinme başvurusuna muhatap olan idarenin, vatandaşların başvurusunu idari başvuru olarak kabul etmesi gerekmektedir. Bu şekilde idareye yapılan başvurunun idari başvuru sayılabilmesi için başvurunun idareye yapılması, kişilerin lehine olması ve idari işlem niteliği taşıması gerekir (Kaya, 2005, s. 232). Geçmiş yıllarda hayatımıza giren E-Devlet kapısı ile de cumhurbaşkanlığına öneri ve şikâyetler iletebilmektedir. Bunun için bir E-Devlet şifresi sahibi olmak ve aşağıdaki bağlantıdan sisteme giriş yapması gerekmektedir. Ardından tüm şikâyetler dile getirilebilir (<https://giris.turkiye.gov.tr/Giris/>).

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, gerçek ve tüzel kişilerin, hangi yol ve yöntemi izleyerek bilgi edinme hakkına başvurabileceklerine ilişkin temel düzenlemeleri hüküm altına almıştır. Bu hükme göre, başvuruların nasıl yapılacağı, söz konusu başvuruların nasıl değerlendirilebileceği ve bu süre sonunda başvuru yapılabilecek hukuki yolların nelerden ibaret olduğu gibi konular, ana hatları ile kanunda düzenlenmiştir (Koçak, 2010: 122).

Tüzel kişilerin bilgi edinme hakkı kapsamında, internet ortamından temin edecekleri form bilgilerinde bulunan; Tüzel kişi unvanı, tüzel kişinin adresi, yetkili kişinin Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası: (Elektronik ortamda yapılacak başvurular için doldurulması zorunludur.), yetkili kişinin elektronik posta adresi, Elektronik ortamda yapılacak başvurular için doldurulması zorunludur), yetkili kişinin imzası, istenilen bilgi veya belgeler bölümü doldurularak kuruma başvuruda bulunulabilir. Örnek olarak Boğaziçi Peyzaj İnşaat Müşavirlik Teknik Hizmetler Sanayi Ticaret Anonim Şirketi (BİMTAŞ)' un kendi resmî sitesinde elektronik ortama aktarılmış tüzel kişiler için başvuru formu (<https://bimtas.istanbul/bimtas-bilgi-edinme-tuzel-kisiler.aspx>) olarak bilgi edinme hakkının tüzel kişiler için hizmete sunulmuş şekli olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dünya'daki gelişmeler ve özellikle AB'ye uyum yasaları çerçevesinde Türkiye'de çalışmalara, 1999 yılında Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk zamanında başlamış, 59. hükümet tarafından 25 Haziran 2003 yılında TBMM'ye sunulmuş, 25 Haziran-16 Temmuz 2003 tarihleri arasında AB Uyum komisyonunda, 17-24 Temmuz 2003 tarihleri arasında da Adalet komisyonunda görüşülmüş ve üzerinde bazı değişiklikler yapılmıştır. Tasarı, 9 Ekim 2003 tarihinde TBMM tarafından onaylanmış, 24 Ekim 2003 tarihli Resmî Gazete 'de yayımlanarak, 24 Nisan 2004'te yürürlüğe girmiştir.

Bilgi edinme hakkının yasal dayanağı sadece 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu değildir. Dilekçe Kanunu, Elektronik İmza Kanunu, Kamu Mali Denetim ve Kontrol Kanunu, Sayıştay Kanunu ve Devlet Denetleme Kurulunun Kurulması Hakkında Kanun, doğrudan veya dolaylı olarak bilgi edinme hakkını düzenleyen yasal düzenlemelerdir.

2.05.2001 tarihinde kabul edilen 4667 sayılı Kanun'un 2. maddesinde yapılan değişiklik sonucunda, kısmen de olsa bilgi ve belgelere erişim hakkı kabul edilmiştir.

Bu düzenleme ile adli organlar, kolluk kuvvetleri, diğer kamu kurum ve kuruluşları, devlet iktisadi teşebbüsleri, özel ve kamu bankaları, noterler, sigorta şirketleri ve vakıflar avukatlara görevlerini yerine getirmelerinde yardımcı olmakla yükümlüdür. Kanunun özel hükümlerine hâlel getirmeksizin, bu kurumlar avukatın inceleme için gerekli bilgi ve belgelerini sunmakla yükümlüdür. Bu belgelerin örneklenmesi vekâletname sunumuna tabidir. Bekleyen davalarda, tutuklamalar beklenmeden mahkemeden çıkarılabilir. Bilgi ve belgelere erişim hakkı kişilere verilmiştir (<https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4982.html>).

2.1.3. Bilgi Edinme Hakkında Gizlilik

Fiziksel mahremiyetten bilgi mahremiyetine geçişin sürekliliği, araştırmacıların daha önce kabul edilen tanımları benimsemelerini ve bunları bilgi mahremiyeti ile ilgili özel bağlamlar ve olaylar aracılığıyla taşımasını sağlamıştır. Ancak daha yakın zamanda, bilgi gizliliğiyle ilişkili nomolojik (yasasal) modeller doğrudan bu yapıya yöneliktir. Gizlilik, onu inceleyen uzmanlar da dahil olmak üzere farklı insanlara farklı şeyler ifade eder ve farklı seviyelerde farklı endişeleri dile getirir. Dolayısıyla “mahremiyeti korumak” belirsiz bir kavramdır. Yalnızca farklı taraflar belirli bir işlem sırasında ifşa edilecek bilgi miktarı hakkında karşılıklı çıkar ve görüşlere sahip olmayabilir, aynı zamanda aynı kişi, açığa vurma ihtiyacı ile farklı türden kişisel bilgileri gizleme ihtiyacı arasında değişimler yaşayabilir (Koçak, 2010: 118).

Bilgi Edinme Hakkının Gizli Kalma Sebepleri;

Siyasi Yönetim Niteliği ve Ülkenin Gelişim Seviyesi: Genel olarak kabul gören, gizliliğin demokratik, siyasal rejimlerde daha az olmasıdır. Demokratik yönetimlerde siyasal iktidar, vatandaşa karşı sorumludur. İletişim araçları devletin yanı sıra özel kişilerin de elindedir. Alternatif haber ve bilgi kaynakları, kamuoyu incelemesi, seçimler ve özel kişilerin katılımı gibi faktörler demokratik rejimleri açıkça harekete geçmeye zorlamaktadır. Otoriter rejimlerde, kamuoyuna tek taraflı resmi bilgi kaynakları verilir ve bilgi istendiğinde propaganda yapılmak için kullanılır. Bu gibi

otoriter rejimlerde, yönetimde gizlilik baskındır, çünkü katılım mümkün ve bilgi edinme mümkün değildir. Otoriter rejimlerde devletin vatandaş için değil, devlet için vatandaş anlayışı daha yaygındır. Bu da, mahremiyete neden olan en önemli faktör olduğu düşüncesidir. (Eken, 1994:33).

Bürokrasi: Bir ülkedeki bürokrasinin aktifliği ile gizlilik kavramı arasında direk bir ilişki vardır. Bürokrasinin en mühim özelliği, yapısı ve faaliyetleri açısından gizliliğe dayalı örgütsel bir model olmasıdır. Siyasi olan hükümet, vatandaşlar üzerindeki ağırlığını artırmak üzere, bilgi ile belgelerini gizli tutmaya meyillidir. Gizliliğin, bürokrasi kuralını getirdiğini söyleyebiliriz. Bürokratlar, kanunun lehine ördüğü mahremiyet zırhını kullanabilir, zaman zaman kişisel çıkarlarını ve egolarını tatmin edebilir (Koçak, 2010: 118).

Bir Güç Aracı Olarak; Koruyucu ve Örtücü Rol Üstlenmek: Gizlilik, kamu çalışanlarının gücünü arttırmaktadır. Gizlilik, güce aracılık ederek, toplumda hiç kimsenin bilmediği bilgiye ulaşaraktır. Bu sebeple, kamu çalışanları, yönetimde gizliliğin temel nedenlerinden biri olan gizlilikle ilgilenmektedir. Gizlilik, idari yöneticilere geniş faaliyet yelpazesi sunar (Eken, 1994:32). Yönetim, hareket kabiliyetine sınır koymak istemez. Bilgisinin başka taraflarca bilinmesi nedeniyle hareket etme yeteneğinin sınırlı olduğunu düşünür. Çünkü kamu görevlilerinin mevcut konumlarını sürdürmeleri ve geleceklerini garanti etmeleri önemlidir.

Kamu yararını en iyileştirme isteği: Gizliliğe dayalı idari yönetim, kamu çıkarını en üst seviyede tuttuğuna ve kamu hizmetlerini en etkili bir şekilde çalıştığına inanabilir.

Vatandaşa duyulan güvensizlik: İdare tarafından yönetilen ve idareye ait bilgilere ulaşanlar yasadışı amaçlar için kullanabilir.

Yönetimsel uygulamalar: Gizlilik kavramının tanımı ve kapsamı mevzuatla düzenlenmiş olarak geniş yelpazede algılanması, kamu çalışanlarının alışkanlıkları ve gelenekleri üzerinde etkilidir. Ortaya çıkan bazı durumlarda, kamu çalışanları, ruhsal yönden, kamu bünyesinde bulunan bilgi ve belgelerini aşırı koruma ve saklama eğiliminde olabilir. Kamu görevlisi görevini yerine getirirken, yönetimin tüm

faaliyetleriyle ilgili, bilgi ve belgeleri görevinin parçası olarak görür. Bunun için resmi bilgi ve belgeleri aktarmak istememektedir (Gök,2012: 129).

2.1.4. Bilgi Edinme Hakkının Kaynağı

Türkiye’de 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) tarafından 09.10.2003 tarihinde AB mevzuatına uygun olarak kabul edilmiştir. Anayasamızda savunma hakkı ve haklı yargılanma hakkı ile birlikte bilgi alma hakkının temelini oluşturan hak arama özgürlüğü düzenlenmiştir. Bilgi edinebilme hakkı ancak kanuni koruma talebinden sonra ortaya çıkabileceğinden, bilgi alma hakkından bahsedildiğinde hukuki korunma hakkının varlığını kabul etmek doğaldır. Bilgi alma hakkı olmadan, sağlıklı, doğru ve etkili bir denemeden söz edilemez (Kaya, 2005: 210).

Dilekçe hakkı, bilgi edinme hakkının temelini oluşturur. Dilekçe hakkı, bilgi edinme hakkını destekler ve yönetiminde şeffaflığa, demokratikleşme adımlarına katkıda bulunur. Dilekçe hakkı; bilgi edinme hakkının öncüsü, destekçisi ve hatta bilgi edinme hakkının doğduğu yerdir. Dilekçe verme hakkı Anayasa'nın 74. maddesi, vatandaşların ve yabancıların, karşılıklılık esasına göre kararlaştırılması kaydıyla, kendileri ve halkı ile ilgili dilek ve şikâyetlerini yazılı olarak bildirmelerini sağlar (Koçak, 2010: 120).

İdari Prosedür alanındaki en önemli yapısal değişikliği sağlayan Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ile genel idari prosedürün ayrılmaz bir parçasını oluşturan bilgi ve belgelere erişim hakkı, Fransa'daki düzenlemeye paralel olarak yalnızca bu konuyu düzenleyen ayrı bir kanunla yer verilmiştir (Akyılmaz, 2000: 248).

BEHK, bireylere yeni bir hak verilmesi açısından önemli bir gelişmedir. Kanunun kabulü ile "devletin bilgeliğinin sorgulanamayacağı" anlayışı terk edilmiştir. Yasa, herkese bir kural olarak bilgi verme hakkı hem de bilgi ve belgelere erişim hakkı sağlar. Ayrıca bu hakkın istisnalarını da düzenler. Bu yasaya aykırı diğer yasaların hükümlerini belirler, yetkililere netlik sağlama ve kısmi sorumluluklar getirme yükümlülüğü getirir. Hakkın kullanılmasından sorumlu bağımsız bir komite kurar ve kötüye kullanım için cezai hükümler öngörür (Kaya, 2005: 216).

2.1.5. Bilgi Edinme Hakkı Kavramında Gizlilik

Gizlilik “yönetimdeki bilgi, belge ve diğer verilerin açıklanmaması”, kapalılık kavramı ise, “kamu kurum ve kuruluşlarının dıştan gelen her türlü etkiye karşı duyarsız kalması, çoğu işlem ve eylemlerinin dıştan görülememesi ve alınan kararların gerekçelerinin açıklanmamasıdır” Eken (1993: 12). Kapalılık, “yönetimin hizmet yürüttüğü çevre ya da halka karşı duyarsızlığını” ifade ettiği halde, gizlilik “hem dış çevreye hem de yönetimin kendi içindeki kişi ve birimlere karşı izlediği politikayı” ifade etmektedir. Fındıklı’ya göre (1996: 103-110) ise; gizlilik, “idarenin elindeki bilgi ve belgeleri incelemeye açık tutmaması, saklaması”, dışa kapalılık ise “idarenin, yönetilene/hizmet verilene/bireye karşı duyarsız davranıp katılım yollarını kapatmasıdır.”

Yargı denetiminin dışında kalan bilgi edinme işlemleri:

Devlet sırrı, ülkenin ekonomik çıkarları ve istihbarata ilişkin belge ve bilgiler, idari ve adli soruşturmaya ilişkin bilgi ve belgeler, haberleşmenin gizliliği, özel hayatın gizliliği, fikir ve sanat eserleri, ticari sır, kurum içi düzenlemeler ve kurum içi görüş, bilgi notu, tavsiyeler bilgi edinme hakkının istisnalarıdır.

Gizlilik yönetimdeki bilgi, belge ve diğer verilerin açıklanmaması anlamına gelmektedir. Gizlilik, olumsuz yönetim şekillerinin yerleşmesini engeller. Yönetim, kötü uygulama şekillerin açığa çıkması ile eleştirilerek yasal işlem ile karşı karşıya kalabileceğinden, bilgi ve belgeleri gizli tutmak ister.

Bu kısımda gizliliğin çeşitlerini, “Devletin Gizliliği, Görev Gizliliği, Mesleki Gizlilik ve Haberleşme Gizliliği” olarak inceleyeceğiz.

□ *Devlet Sırrı (Gizliliği)*

Devletin hayati çıkarlarından biri de güvenliğinin sağlanmasıdır. Devlet emri altında silahlı gücü barındıran siyasal bir oluşumdur. O zaman devletin varlığını sürdürmesi açısından, gizli kalmasını gerektiren askeri ve siyasi bilgi ve belgelere sahip olması da zorunludur.

TBMM'nin 9 Mayıs 2013 tarihli oturumunda görüşülmesi ertelenen Devlet Sırrı Kanun Tasarısına göre;

“Devlet sırrı niteliği taşımayıp da açıklanması veya öğrenilmesi hâlinde ülkenin ekonomik çıkarlarına, istihbarata, askerî hizmetlere, idarî soruşturmaya, adli soruşturma ve kovuşturmaya zarar verebilecek nitelikteki veya yetkili makamlar tarafından gizlilik derecesi verilmiş bilgi ve belgeler, gizli bilgi ve belge olarak kabul edilir” tanımlaması yapılmıştır. Bazı bilgilerin devlet sırrı çerçevesinde değerlendirilmesinin amacı, “devletin ulusal güvenlik ve savunma politikalarını, uluslararası çıkarlarını korumaktır” Devlet gizliliği teriminin hukuksal olarak tanımının yapılmaması durumunda, bu terimi tanımlama yetkisi, idarenin inisiyatifine bırakılmış olacaktır. Böylece idarenin takdirinde bulunan bilgiler “devlet gizliliği” terimine sokularak vatandaşların bilgi edinmesini alıkoyabilir (Yıldırım, 1998: 236237).

4982 Sayılı Bilgi Edinme Kanunu'nda bilgi edinme hakkının istisnaları sayılmıştır. Yargı denetimi dışında kalan işlemler:

Devlet sırrı, ülkenin ekonomik çıkarları, istihbarat bilgileri, idari soruşturma bilgileri, adli soruşturma ve kovuşturmaya ilişkin bilgi ve belgeler, özel hayatın gizliliği, haberleşmenin gizliliği, ticari sır, fikir ve sanat eserleri, kurum içi düzenlemeler, kurum içi görüş, bilgi notu ve tavsiyeler ve mütalaa talepleri olduğu görülecektir (Gök, 2012: 152).

Kanundaki istisnaların “kaşıkla verileni, kepçe ile geri alma” olarak nitelendirilebilerek, kanun koyucunun belirtilen istisnalar konusunda hesaplı davranması gerektiğini düşünenler de vardır. Bayraktar ise, kanunda sınırların geniş tutularak adeta bilgi edinme hakkının kaldırıldığını belirtmiştir (Gök, 2012: 153).

Ayrıca Ceza Muhakemesi Kanunu'nda (CMK) 47 inci maddesinin (1) fıkrasının ikinci cümlesine göre: “Açıklanması, devletin dış ilişkilerine, milli savunmasına ve milli güvenliğine zarar verebilecek; anayasal düzeni ve dış ilişkilerinde tehlike yaratabilecek nitelikteki bilgiler devlet sırrı sayılır”. Böylece “Devlet Sırrı” tanımı yapılırken, bu tanıma uygun devlet sırrı hakkında ayrıca bir kanun yoktur. CMK'nın

125. maddesi de savcılarını kapsam dışında tutarak “Devlet sırrı niteliğindeki bilgilerin mahkeme heyeti ve/veya hâkimi tarafından incelenmesini” düzenlemesi yer almıştır.

Ayrıca İstihbarata İlişkin Bilgi veya Belgelerde devlet sırrı niteliği taşıyan önemli bir kavramdır. TDK’ ya göre istihbarat yeni öğrenilen bilgiler, haberler, duyumlar olarak açıklamıştır. Bir ülkeyi veya bölgeyi alakadar eden, öğrenilebilir tüm bilgilerin toplanması, değerlendirilmesi, analizi, birleştirilmesi ve yorumlanması olarak da tanımlanabilir. “BEHK’ un 18. maddesinde istihbarata ilişkin bilgi ve belgeler hakkında”, “Sivil ve askerî istihbarat birimlerinin görev ve faaliyetlerine ilişkin bilgi veya belgeler, bu kanun kapsamı dışındadır. Ancak, bu bilgi ve belgeler kişilerin çalışma hayatını ve meslek onurunu etkileyecek nitelikte ise, istihbarata ilişkin bilgi ve belgeler bilgi edinme hakkı kapsamı içindedir.” hükmü getirilmiştir.

Bu hükme göre bir istihbaratı bilgi niteliğinin açıklanması için, “bilginin ilgilinin çalışma ortamını, hayatını ve meslek onurunu zedeleyici niteliklere sahip olması ve ilgilisi hakkında bir işleme esas olarak” değerlendirilmiş olması gerekir.

□ *Görev Sırrı*

Görevliler görevleri esnasında veya verilen görev nedeniyle gizli kalması gereken belge ve bilgileri öğrenmesi, gizlilik kavramına göre açıklama yasağı olarak ifade edilmektedir (Eken, 1993: 23).

TCK’da “258. Maddesinde Göreve İlişkin Sırrın Açıklanması” başlığı altında hükme bağlanmıştır. Bu hükümde ayrıca “kamu görevlisi sıfatı sona erdikten sonra da gizli bilgilerin açıklanmasının yasak” olduğu hükmü de yer almıştır.

“657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu”, (Değişik: 12/5/1982- 2670/11 md.) 31. maddesine göre, “Devlet memurlarının kamu hizmetleri ile ilgili gizli bilgileri görevlerinden ayrılmış olsalar bile, yetkili bakanın yazılı izni olmadıkça açıklamaları yasaktır.” Yine aynı kanunun 125. maddesine göre, “yetki almadan gizli bilgileri açıklamak devlet memurluğundan çıkarma cezasını gerektiren bir fiildir.”

Devlet Memurları Kanun’ un 31. ve 125. Maddelerinde bahsi geçen hükümler kapsamında “yetkili makamın izni olduğu takdirde gizli bilgilerin açıklanması” hükmü getirilerek mümkün hale gelmiştir.

Bilgi edinmenin kapsamının önündeki engel olarak “görev gizliliği” sayılmıştır. Amaç olarak idarenin faydasını gözetmek olduğu düşünülmektedir. Kamu görevlisinin, “Görev Gizliliği” kavramı altında öğrenilmesini istediği bilgi ve belgeleri idarenin takdir yetkisi altında tutarak gizlilik kalmasını sağlaması, emre aykırı davranış suçunu işlendiğini gösterir (Kaya, 2005: 55).

- ***Haberleşmenin Sırrı (Gizliliği)***

TCK’nin 132. maddesinde “Haberleşmenin Gizliliğini İhlâl” başlığı ile 133. Maddesinde “Kişiler Arasındaki Konuşmaların Dinlenmesi ve Kayda Alınması” başlıklı düzenlemeler yapılarak haberleşmenin gizliliğini ifşa etmenin yasak olduğu anlaşılmaktadır. Bu maddelere göre TCK:

- ✓ Kişiler arası haberleşmenin gizliliğini ihlâl etme,
- ✓ Haberleşme içeriklerini hukuka aykırı olarak açıklama,
- ✓ Kişiler arası yapılan haberleşmenin içeriğini diğer tarafın rızası olmaksızın açıklama,
- ✓ Haberleşmenin içeriğini basın-yayın kuruluşları vasıtası ile yayınlanma,
- ✓ Kişiler arası mahrem olan görüşmelerin, rıza alınmadan bir cihaz marifeti ile ifşa edilmesi veya kayıt altına alınmasını suç olarak nitelendirmiştir.

- ***Mesleki Sır***

Meslek odaklı gizlilik, mesleki faaliyet esnasında elde edilen, bilinen sırlar ile ilgilidir olgudur. Açığa çıkan sırrın, icra edilen meslek ile arasında ilişki bulunur. “Resmi, mevki veya sıfat gereği”, “meslek ve sanat gereği olarak”, “meslek ve sürekli uğraş sebebiyle” elde edilen verilerin açıklanması mesleki sır olarak nitelendirilip, bunlar yasak davranışlar arasındadır (Kaya, 2005: 56).

Mesleki sır hem kamu çalışanlarını hem de özel kişileri kapsayabilir. Bunlar çoğunlukla “tıbbi, mali ve hukuki” olarak karşımıza çıkabilmektedir. Sayılan bu meslekler dallarında çalışanlar, icra ettikleri meslek gereği öğrendikleri bilgileri, sahip oldukları belgeleri korumak zorunluluğundadır.

- **Özel Hayatın Sırrı (Gizliliği)**

Bilgiye ulaşmanın ve bilgiyi kullanmanın da sınırı vardır. Hak ve özgürlüklerin ihlal edilmeden kullanılması yasal olarak sınırlandırılmakla beraber, yasal sınırlama nedenlerinin gerçekleşip, gerçekleşmediğini belirleme ve belirlemeye karar verme idarenin takdir yetkisi kapsamında olup değerlendirilmeye devam ettiği görülmektedir.

Kişinin sosyal hayat içerisinde sağlıklı bir birey olarak var olması için korunan bir hukuki değerdir. Özel hayatın gizliliğini ihlal suçu ile özel hayata müdahale girişimlerinden bireyin korunması amaçlanmıştır. Özel hayatın gizliliğini ihlal suçu, kişinin başkaları tarafından bilinmesini istemediği hayatının özel alanlarına girilmesini cezalandırarak, bireye hukuki güvenlik sağlar.

Özel hayatın gizliliği ve bu gizliliğin korunması olgusu, kişinin bilinmesini istemediği konuların hukuken korunması olarak tanımlanabilir. Bu olguya ulusal ve uluslararası hukuk kurallarında da yer verilmiştir. Ulusal düzeydeki atılan adımlara örnek teşkil etmesi amacıyla 1982 Anayasasına değinilebilir.

1982 Anayasasında “özel hayatın gizliliği ikinci bölümde kişinin hakları ve ödevleri” arasında yer almıştır. Bu düzenlemeye göre; “Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz.” (AY. m.20/1) TCK olmak üzere “özel hayatın gizliliği” kavramını koruyan düzenlemeler hüküm altına alınmıştır. (Gök, 2012: 154).

BEHK’ de “özel hayatın gizliliği” kavramı, “bilgi edinme hakkı” kavramına bir istisna olmuştur. “Kişinin izin verdiği hâller saklı kalmak üzere, özel hayatın gizliliği kapsamında, açıklanması hâlinde kişinin sağlık bilgileri ile özel ve aile hayatına, şeref ve haysiyetine, meslekî ve ekonomik değerlerine haksız müdahale oluşturacak bilgi veya belgeler, bilgi edinme hakkı kapsamı dışındadır” hükmü ile bu istisnalar sayılmıştır.

2.1.6. Türkiye’de Bilgi Edinme Hakkının Tarihsel Süreci

Türk kamu yönetim sisteminde, kamu kurumlarının birbirleriyle ve vatandaşlarla ilişkilerinde yaygın bir gizlilik kültürü hüküm sürmektedir. Türkiye de "düşünce ve ifade özgürlüğü, 1924, 1961 ve 1982 anayasasında yer alsa da ancak 1982 anayasasına

ilişkin düzenlemelere dahil edilmiştir. 1982 Anayasasının 26. Maddesi, herkesin düşüncelerini ve görüşlerini kelime, yazı veya başka yollarla ifade etme ve yayma hakkına sahip olduğunu, bilgi alma veya verme özgürlüğüne sahip olduğunu belirtir. Burada, haber alma serbestliğine dayanan bilgi özgürlüğüne ilişkin bir düzenleme olduğunu söylemek mümkündür. Bu değişikliğin amacı bilgi hukuku için daha güçlü bir zemin sağlamaktır (Gözübüyük, 2004: 81).

3071 sayılı Dilekçe Hakkı Kanunu ve 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu mevcuttur. Ayrıca, 2577 sayılı İdari Usul Prosedürü Kanunu, 1136 sayılı Kanun ve 2872 sayılı Çevre Kanunu'nda bazı düzenlemeler yapılmıştır. 1136 sayılı Kanun'da yapılan değişikliğe göre, "Yargı organları, polis makamları, diğer kamu kurumları ve kamu iktisadi teşebbüsleri, özel veya kamu bankaları, noterler, sigorta şirketleri ve vakıflar, avukatların görevlerini yerine getirmelerine yardımcı olmakla yükümlüdür. Bu kurumlar avukatın incelemesi için gerekli olan bilgi ve belgeleri sunmakla yükümlüdür, bu belgelerin örneklenmesi vekaletname sunumuna tabidir, beklemede olan davalarda görüşmeler dava gününü beklemeden mahkemelerden alınabilir. Anayasa, "74'üncü Maddelere ve dilekçelerine hak sahibi vatandaşların ve Türkiye'nin ikamet eden yabancıların kendileri veya kamuoyu ile ilgili dilek ve şikâyetleri yetkili makamlara sunulma hakkına sahiptir (Koçak, 2010: 121).

2.1.7. Dünya Ülkelerinde Bilgi Edinme Hakkının Tarihsel Süreci

Anayasal belgeler ve anayasalarda bilgiye erişim hakkı, klasik başlıca kaynaklardan biri olan 1789 "Fransız İnsan ve Vatandaş Hakları Bildirgesi'ne" dayanmaktadır. Bu metnin 14'üncü maddesi vatandaşlara vergi ile alakalı konularda bilgiye ücret almadan erişim hakkı vermektedir: Doğrudan anayasalarında bilgi edinme hakkını garanti eden ülkeler arasında, İsveç önemlidir. İsveç, bilgi edinme konusunda kapsamlı hükümler içeren tüm Basın Özgürlüğü Yasası'na anayasal statü kazandırmıştır. "İsveç, Arjantin, Belarus, Belçika, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Filipinler, Finlandiya, Güney Afrika Cumhuriyeti, Hırvatistan, Hollanda, Makedonya, Polonya, Japonya, Hindistan ve Güney Kore" gibi ülkeler bu hakkın kullanılmasını anayasal güvenceye bağlamışlardır (Mendel, 2003:16-17).

Özel yasal düzenlemelerde bilgi edinme hakkını koruyarak garanti altına alan ilk kanun 1707'de İsveç'e bağlı olan Finlandiya'da yürürlüğe girmiştir. “Hukuki Emanet Kanunu” adlı bu düzenleme ile yayıncılar hükümetin uygun gördüğü tüm eserlerin kopyalarını kütüphanelere vermek zorundadır. Yasa, tutulan ve dizine konan belgelerin çoğaltılmasını, devlet üniversitelerinin devlet yayınlarına erişimini ve yasaların temel hükümlerini, daha ileriki bir tarihteki İsveç yasalarına dâhil etmiştir. Böylece, ilerleyen zamanda “Hukuki Emanet Kanunu” İsveç'te bu kapsamda yürürlüğe giren başka yasaların öncüsü olarak sayılmıştır (Lamble, 2002:2).

İsveç'ten sonra Kolombiya bilgi edinme hakkını yasallaştırmıştır. 1888 tarihli da Siyasi ve Kentsel Organizasyon Kanunu, devlet belgelerine erişim izni vermiştir (Kaya, 2005: 125). Kanunen başka yasalarla özellikle yasaklanmadıkça, devlete ait belgelere ve arşivlere erişime izin verilmiştir.

Hukukla bilgi edinme hakkını düzenleyen bir diğer ülke ise 1919'da bağımsızlığını kazanan Finlandiya idi. Finlandiya, bilgi alma hakkı dâhil olmak üzere geniş çaplı bir anayasa hazırladı ve 1951'de “Resmî Belgelerin Açıklığı Hakkında Kanunu'nu” kabul etti. Bu Kanun, 1999 yılına kadar uygulanmıştır (Kaya,2005: 211).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SAYDAM YÖNETİM AMACI SAĞLAYAN KURUL/KURUM UYGULAMALARI

Saydam yönetimi sağlamaya yönelik kurum ve uygulamalardan bazılarını inceleyeceğiz

3.1. E-Devlet Kapsamı ve Hizmetleri

E-Devlet yönetiminde bilişim teknolojilerinin (BT) stratejik kullanımı sayesinde bilgi toplumunun ihtiyaçlarını karşılayabilecek, vatandaşları ve kurumlarıyla (özel ve / veya kamu) elektronik ortamda iletişim kurabilecek ve güvence altına alabilecek yeniden yapılanma modelidir. Verimlilik, şeffaflık ve gelişme bu olguya dâhildir (Kuran, 2005: 11). E-Devlet, devlet hizmetlerini vatandaşa güvenli, kesintisiz ve hızlı bir şekilde kullanıcı ihtiyacını göz önüne alarak ortak bir noktaya ulaştırmak için hazırlanmış bir sistemdir. Bu model, klasik devlet anlayışını ortadan kaldırmıştır. Karşılıklı ihtiyaçları belirleyerek vatandaşların, daha hızlı hizmet alma, daha az bürokratik engellere takılma, daha güvenli hizmete ulaşma ve daha ekonomik bir şekilde hizmetlerden yararlanmasını amaçlayan bir sistemdir. En geniş anlamıyla e-Devlet; Devlet, vatandaşa karşı hizmetlerini yapmakla yükümlü olduğu ve vatandaşların devlete karşı görev ve sorumluluklarını güvenli ve kesintisiz bir şekilde elektronik ortamda yerine getirdiği veriler bütünü olarak algılanmaktadır (Kabakuş, 2010: 4).

E-Devlet öncelikle bir bilgi sistemidir. E-Devleti, vatandaşlardan veya diğer kurumlardan aldığı bilgileri kullanan bir organizma olarak değil, vatandaşın ve diğer kurumların ihtiyaç duyduğu bilgileri barındıran sistem olarak düşünebiliriz. İkincisi, e-Devlet kamu hizmetlerinde en son teknolojileri kullanan ve bu teknolojilerdeki gelişmeleri yakından takip eden bir yapılanmadır. Bu özellik sayesinde, e-Devlet hem teknik hem de teknolojideki yenilikleri yakından takip ettiği için esnek bir sistemdir. Sonuç olarak, e-Devletin özelliklerini bilgi, teknik ve esneklik olarak üç başlık altında inceleyebiliriz (Göktepe, 2014: 13-14).

3.1.1. E-Devlet Bilgi Edinme Süreci

Üretilen bilginin niteliği ve niceliği, günümüz toplumlarının gelişim düzeyini belirlemede ilk sırada yer almak için bir kıstas haline gelmiştir. Bilgi alışverişi, herhangi bir geleneksel ürünün değişimine eşdeğer kabul edilir. Bu nedenle bilginin üretimi, dağıtımı ve kullanımı vardır. Kolayca ve hızlıca erişilebilen veriler bilgi durumunun temel taşıdır. Devletin klasik anlayışıyla karşılaştırılamayan hızlı, doğru ve kesin bilgilerin dâhil edilmesi, bilgi devleti anlayışının tamamlayıcı unsurları arasındadır (Temur, 2011: 25).

Tüm bu ifadelerin ışığında, e-Devlet içinde daha fazla anlam kazanan bilgi edinme hakkının aktif olarak kullanabilmek için hem içeriden hem de dışarıdan olmak üzere vatandaşlardan bilgi tedarik edilmektedir. Bu dönüşüm sağlandığında vatandaşın kararlara katılımı artacak hem personel hem de kurum düzeyinde verimlilik ve etkinlik sağlanacak, hizmet kalitesi artırılacak, hizmetlere erişim hızlanacak, kararlar ve uygulamalar açık bir şekilde yürütülecek, hesap verebilir bir yaklaşımla faaliyet göstermek için kamu kurumlarında şeffaflık ve güven artacaktır (Arslan vd.2007: 62).

3.1.2. E-Devlet Kapısının Amaçları ve Faydaları

Şeffaf devlet kavramının daha etkin bir şekilde sağlanması ile devlet kurumlarının seri ve etkili bir şekilde işleyişinin önü açılacaktır. Bu şekilde; Her seviyede bireylerin yönetime katılımının sağlanarak, demokrasinin güçlenmesi, kurumlar arası bilgi akışının kontrolü sağlanarak, iş ve bilgi tekrarlanmaması, vatandaşlarına kaliteli hizmet sunarak yaşamlarını kolaylaştırması, karar verici olarak idarenin elinde bulundurduğu bilgilere dayanarak, karar alma sürecinin gelişmesi ve hızlanması şeklinde özetlemek mümkündür.

E-Devlet Kapısı; sanal yollardan vatandaşlara sunulan e-yönetim kapsamında kamu hizmetlerine direkt olarak (www.turkiye.gov.tr) adresi üzerinden erişim imkânı sunmaktadır. Bu imkânları kısaca sıralayacak olursak; “Bizzat kamu kurum ve kuruluşlarınca sağlanan kamu hizmetleri ile ilgili doğru ve güncel bilgilere ulaşma imkânı sağlamaktadır. Kamu kurumları arasında bilgi ve belgelerin paylaşımı E-Devlet Kapısı tarafından sunulan hizmetler ile de sağlanabilmektedir. E-Devlet

Kapısında tek bir kimlik doğrulaması sayesinde, birçok hizmete ikinci bir kimlik doğrulamasına gerek duyulmadan erişilebilmektedir”.

Yine, e-Devlet üzerinden “alınacak bazı elektronik hizmetler için (vergi, harç vb.) ödeme yapılması gerektiğinde ödeme birimi hizmeti sayesinde bu işlem kapı üzerinden süratle ve kolayca yapılabilmektedir. E-Devlet Kapısının amacı, tek bir adres üzerinden ve şifre, elektronik imza, mobil imza gibi kimlik doğrulama sistemleri ile güvenli bir şekilde kamu hizmetlerinin vatandaşlara sunulmasıdır. E-Devlet Kapısı üzerinden sunulan elektronik hizmetlerde vatandaşlarımızca kişisel şifre, elektronik imza ve mobil elektronik imza gibi kimlik doğrulama araçları kullanıldığından, kişisel bilgiler e-Devlet Kapısı üzerinden sadece ilgili vatandaşlara sunulmaktadır. E-Devlet Kapısının en büyük faydası şifre ya da varsa e-imza ve mobil imza gibi kimlik doğrulama araçları kullanılarak elektronik hizmetlere erişim sağlanmasıdır. Bu yönüyle e-Devlet Kapısı sağlamış olduğu altyapıyla birçok başka ülke tarafından da örnek alınmaktadır”.

E-Devlet hizmetinin getireceği faydalar şöyle sıralanabilir;

- ✓ Bilginin işlenerek verimli bir şekilde kullanılarak güçlü devlet yapısının oluşması.
- ✓ -Vatandaşlar zamandan kazanç sağlar.
- ✓ -Bireysel katılımlar sayesinde bireylerin hayat kalitesi artar.
- ✓ Kamu yönetiminde saydamlaşma/şeffaflaşma ile halkın yönetime katılması sağlanır.
- ✓ Devlet kurumlarının birbirleri ile uyumu sağlanarak farklı uygulamalar ortadan kalkar.
- ✓ Hantal devlet düzeni ortadan kalkarak, verimli devlet düzeni oluşur.
- ✓ Yurt dışında yaşayan vatandaşların devlet ile bütünleşmesinin sağlanır.
- ✓ Yolsuzluk ve rüşvet gibi yüz kızartıcı suçlar engellenir.

- ✓ Bürokrasinin getirdiği kırtasiyecilik ortadan kalkması ile ekonomik alanda devlet bütçesinin kalkınması sağlanır.

3.2. Cimer Kapsamında Bilgi Edinme Hakkı

Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER) bilişim ve iletişim teknolojileri kullanılarak hayata geçirilen bir halkla ilişkiler uygulamasıdır. CİMER, Devlet ve vatandaş arasındaki iletişim kanallarının tümü açık tutarak, vatandaşların kendileri ve kamuyla ilgili, talep, şikâyet, ihbar, görüş ve önerileri ile bilgi edinme haklarına ilişkin idari makamlara yapacakları müracaatlara cevapların hızlı ve etkin bir şekilde verilmesi, iş ve işlemlerin merkezden kamu nezdinde takip ve denetiminin sağlaması yönünde faaliyet göstermektedir.

3.2.1. Cimer Bilgi Edinme Süreci

CİMER'in web sitesi olan Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi kullanarak şikâyetleri, önerileri ve talepleri iletmenin üç farklı yolu vardır. İlk olarak CİMER'e www.cimer.gov.tr, adresinden erişilebilir ve Başvuru Formu aracılığıyla şikâyetler gönderilebilir. Bunun için adı soyadı, TC. Kimlik numarası sekmelerini tamamlayarak kimlik doğrulaması gerekmektedir. Söz konusu alandan başka şikâyet ve önerilerde de bulunulabilir. CİMER başvuruları 30 gün içinde cevaplandırılmaktadır (<https://www.cimer.gov.tr/>).

Ayrıca, yaşamlarımıza yeni giren E-Devlet kapısı aracılığıyla Cumhurbaşkanlığı'na öneri ve şikâyetler de gönderebilir. Bunu yapmak için, bir e-Devlet şifresiyle giriş yapmak gerekmektedir. Sonra tüm şikâyet ve öneriler dile getirebilir.

İdari işlemin konusu olabilecek bir eyleme altmış gün içinde herhangi bir yanıt alınmazsa, İdari Usul Kanunu'nun 10. Maddesi gereğince reddedilmiş sayılır. Başvuran, altmış günden itibaren dava açma hakkına sahiptir. Yargı makamına başvurabilir. Ayrıca, idarenin cevaplamamasına ilişkin şikâyetler Kamu Denetçiliği Kurumuna da iletilebilir. Bilgilendirme başvurularında, başvuru tarihinden itibaren en geç yetmiş beş gün içerisinde yazılı başvuruyla, adli makamlara başvurmadan önce Bilgi ve Değerlendirme Kuruluna cevap verilemeyen dilekçelere itiraz edilebilir (www.memurlar.net).

CİMER, 2006 yılında başvuru araçları ve başvuru süreçleri açısından kurulan BİMER'e benzer bir kuruluştur. CİMER'e yapılan şikâyetler, istekler Başkanlık aracılığıyla ilgili makamlara iletilmektedir. Hem BİMER hem de CİMER belirli bir süre için kullanılmasına rağmen, Cumhurbaşkanlığı Hükümet sistemine geçtikten sonra BİMER sistemi yerine CİMER kullanılmaya başlanmıştır. Hem BİMER hem de CİMER aracılığıyla vatandaşlar, bir işlem veya eylemle ilgili şikâyetlerini, kamu işleyişi ile ilgili istek ve önerileri doğrudan üst makamlara iletebilirler. Bu kurumlarla yapılan başvurular, gerekli olanı yapmak için doğrudan ilgili yönetime aktarılır ve başvuru sahibine bu bağlamda cevap verilir. Bu uygulamalarla vatandaşlar doğrudan CİMER'e başvurabilirler. Burada BİMER veya CİMER başvurularının idari başvuru yollarını kullanma kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceğini ayırt etmek gerekmektedir. Nitekim idari işlemle ilgili bir dava açılmadan önce idari çözümlerin tükenmiş olup olmadığı incelenmektedir. Bu nedenle, öncelikle, CİMER başvurusunun idari başvuru yollarının tüketilmesi için yeterli olup olmadığı sorusu cevaplanmalıdır. 14. Danıştay Odasının kararında, davacı, 21.11.2012 tarihinde mülkiyet hakkının devam ettirilmesi talebiyle bildirilen davaya konu olan işleme karşı yasal bir dava açmıştır. İdare Mahkemesi'nin kararı, Davalı tarafından 04.01.2013 tarihli işlem ile başvurunun reddedilmesinden sonra davanın kalan yasal işlemlerde yapıldığı anlaşıldığından İdare Mahkemesi tarafından karar verilmelidir. Ombudsmana yapılan başvurular arasındaki farklar kapsamında reddetme statüsüne bağlı olarak davanın reddine ilişkin kararda hukuki bir durum yoktur. CİMER başvuruları, Kamu Denetçisine yapılan başvurular arasındaki farklar kapsamındadır. Gerekirse, başvuru sonucunda yapılan işlemler incelenmelidir. Nitekim CİMER'e yapılan şikâyetler sadece ilgili yönetime yönlendirilir ve denetim yapılmaz (www.memurlar.net). Şikâyet veya bildirim gizliliğe dayalı değilse, doğrudan yönetim tarafından yanıtlanmaktadır. Kamu Denetçiliği Kurumu'na yapılan bir başvuruda, idari başvuru bitmediğinde ilgili yönetime gönderilir. Ancak, idari başvuru yolu tükenmiş ise, soruşturma ve araştırma aşaması başlar. Öte yandan, CİMER aracılığıyla yapılan şikâyetler inceleme aşamasında değildir. Ancak, ÖİK'ye yapılan başvuruların incelenmesi sürecinde; İlgili idarelerden bilgi ve belgeler talep edilebilir, yerinde inceleme yapılabilir, tanık dinlenebilir, uzmanlık sınavları yapılabilir ve hatta gizli

belgeler Kanun ve Yönetmelikte belirlenen esaslar çerçevesinde incelenebilir (www.memurlar.net).

ÖİK'e başvuruda bulunulmak üzere soruşturma ve araştırmaların tamamlanmasının ardından, tavsiye, reddetme, kısmen tavsiye ve kısmen reddetme gibi bazı kararlar verilmiş olmasına rağmen, şikâyet sürecinde idareye yönlendirilmektedir. Dilekçe ve bilgiye erişim hakkı, anayasada düzenlenen haklardan biridir. Bu nedenle, CİMER başvuruları, dilekçe ve anayasa tarafından sağlanan bilgiler kapsamında değerlendirilmelidir. Kamu Denetçiliği Kurumu'na yapılan başvurular hem dilekçe hem de bilgi edinme hakkını kapsamaktadır ve aynı zamanda Anayasada Kamu Denetçisine başvuru hakkı ile ilgili özel bir düzenlemeye sahiptir. Ombudsman Kurumu ile CİMER arasındaki diğer bir fark da organizasyon yapılarındaki farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Anayasanın 74. maddesi Ombudsman Kurumunun Meclis Başkanlığı altında kurulmasını öngörmektedir ve idarenin işleyişi ile ilgili şikâyetleri incelemektedir. Bu kapsamda, 2010 anayasa değişikliğinden sonra Kanun, 2012 yılında yürürlüğe girmiş ve Mart 2013'ten beri şikâyet almaya başlamıştır. BİMER 2006/3 sayılı Genelge uyarınca uygulamaya konmuştur ve Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi ile Başbakanlık İletişim Merkezi 10 Temmuz 2018 tarihinde tek çatı altında faaliyet göstermeye başlamıştır. CİMER ve KDK arasındaki diğer bir fark davanın dava edilme zamanındaki etkisidir. Nitekim Kamu Denetçiliği Kurumu'na yapılan bir başvuru dava açma süresini durdururken, CİMER başvurusunda böyle bir durum söz konusu değildir. Ayrıca, Ombudsmanlık Kurumuna yapılan bir başvuru sonucunda verilen öneriyle mahkemeye başvurduğunuzda kanıtlarınızı güçlendirdiği düşünülmektedir. Nitekim 29.12.2014 tarihinde Ombudsman Kurumu kararı ve fazla mesai ücretinin %50'sinin ödenmesinde yasal bir engel bulunmadığından, işverene talebi yerine getirmesi ve mağduriyeti telafi etmesi tavsiye olunmaktadır (www.resmigazete.gov.tr).

3.3. Kamu Görevlileri Etik Kurulu

Etik, kamu idarecileri tarafından yürütülen hizmetler ile alınacak kararlarda uymalarını gerektiren “tarafsızlık, sosyal adalet, dürüstlük, hesap verebilirlik, saydamlık, kamu yararını gözetme” terimleri ahlaki değerler ile ahlaki ilkelerin tümü olarak tanımlanmaktadır. (Özdemir, 2008: 179-195)

Gelişen yönetim anlayışında çoğunlukla kullanılan bazı kavramların Kamu Görevlileri Etik Kurulu'na yönelik olarak yayımlanan mevzuatta yer aldığı görülmektedir. Bunlar; "hesap verebilirlik" "yönetim", "açıklık", "saydamlık", "sonuca odaklılık", "vatandaş odaklılık", "standart", "sürekli gelişme", "amaç", "kalite", "performans" gibi terimlerdir. Ayrıca Başbakanlık Genelgesi'nde "yeni bir kamu hizmeti anlayışının doğuşundan" bahsedilerek Kamu Görevlileri Etik Kurulu'nun uygulamalarına yönelik, gelişen kamu hizmeti anlayışının etik kriterlere önem verdiği vurgulanmıştır.

3.3.1. Kuruluş Amacı

Kamu yönetimi anlayışında, kamu çalışanlarının uymakta zorunlu olduğu "şeffaflık, tarafsızlık, dürüstlük, hesap verebilirlik, kamu yararını gözetme" olgularının etik davranış ilkelerine yönelik tespiti ile ifa kabiliyetini gözetmek üzere;

2004 yılında 5176 Sayılı "Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" kabul edilmiş ve bu kanuna dayanılarak 13.04.2005 tarih ve 25785 Sayılı Resmî Gazete'de yürürlüğe giren "Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik" yayımlanmıştır. Bu yönetmeliğe göre; bazı etik davranış kuralları aşağıdaki gibi düzenlenerek yeni kamu yönetim anlayışı olarak hayatımıza girmiştir.

Bu kanunun amacını, "kamu görevlilerinin uymaları gereken saydamlık, tarafsızlık, dürüstlük, hesap verebilirlik, kamu yararını gözetme gibi etik davranış ilkelerini belirlemek ve uygulamayı gözetmek üzere Kamu Görevlileri Etik Kurulu'nun kuruluş, görev ve çalışma usul ve esaslarının belirlenmesi" olarak düzenlenmiştir. Ayrıca, Etik Kurulu düzenleyen "5176 Sayılı yasada kurulun kuruluş amacı madde 1'de etik davranış ilkeleri belirlemek ve uygulamayı gözetmek" olarak belirtmiştir. Bu hüküm üzerine kurula, kural koymak ve koyduğu kuralı denetleme yetkisi vermiştir.

Bu yönetmeliğin 19. maddesi: "Kamu görevlileri, halkın bilgi edinme hakkını kullanmasına yardımcı olurlar. Gerçek ve tüzel kişilerin talep etmesi halinde istenen bilgi veya belgeleri, 4982 Sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nda belirlenen istisnalar dışında, usulüne uygun olarak verirler."

Üst yöneticiler, ilgili kanunların izin verdiği çerçevede, kurumlarının ihale süreçlerini, faaliyet ve denetim raporlarını uygun araçlarla kamuoyunun bilgisine sunarlar.

Kamu görevlileri, kamu hizmetleri ile ilgili temel kararların hazırlanması, olgunlaştırılması, alınması ve bu kararların uygulanması aşamalarından birine, birkaçına veya tamamına, aksine yasal bir hüküm olmadıkça, o karardan doğrudan ya da dolaylı olarak etkilenecek olanların katkıda bulunmasını sağlamaya dikkat ederler”. Şeklinde düzenlenerek bilgi verme, saydamlık ve katılımcılık hakkı kullanılmasının usul ve esasları belirtilmiştir.

Yine aynı yönetmeliği 20. maddesinde “Kamu görevlileri, kamu hizmetlerinin yerine getirilmesi sırasında sorumlulukları ve yükümlülükleri konusunda hesap verebilir ve kamusal değerlendirme ve denetime her zaman açık ve hazır olurlar.

Yönetici kamu görevlileri, kurumlarının amaç ve politikalarına uygun olmayan işlem veya eylemleri engellemek için görev ve yetkilerinin gerektirdiği önlemleri zamanında alırlar.

Yönetici kamu görevlileri, yetkisi içindeki personelin yolsuzluk yapmasını önlemek için gerekli tedbirleri alırlar. Bu tedbirler; yasal ve idari düzenlemeleri uygulamayı, eğitim ve bilgilendirme konusunda uygun çalışmalar yapmayı, personelinin karşı karşıya kaldığı mali ve diğer zorluklar konusunda dikkatli davranmayı ve kişisel davranışlarıyla personeline örnek olmayı kapsar.

Yönetici kamu görevlileri, personeline etik davranış ilkeleri konusunda uygun eğitimi sağlamak, bu ilkelere uyulup uyulmadığını gözetlemek, geliriyle bağdaşmayan yaşantısını izlemek ve etik davranış konusunda rehberlik etmekle yükümlüdür.” şeklinde düzenlenerek yöneticilerin hesap verme sorumluluğu düzenlenmiştir.

3.3.2. İnceleme, Araştırma ve Bilgi İsteme

5176 Sayılı kanunun 5. maddesi bu kapsamdadır. “Kurul, başvurular hakkındaki inceleme ve araştırmasını etik davranış ilkelerinin ihlâl edilip edilmediği çerçevesinde yürütür. Kurul, kendisine şikâyet veya ihbar yoluyla ulaşan başvurular üzerine yapacağı inceleme ve araştırmayı en geç üç ay içinde sonuçlandırmak zorundadır.” Ayrıca Kurul, inceleme ve araştırma sonucunu ilgililere ve Cumhurbaşkanlığı ve Çalışma, Sosyal Hizmetler ve Aile Bakanlığı Makamına yazılı olarak bildirir. Hükmü ile kurulun ilgili makamlara bilgi verme zorunluluğu getirilmiştir.

Kurul tarafından istenilen bilgi ve belgeler, başta bakanlıklar olmak üzere diğer kurum ve kuruluşlar tarafından verilmesi zorunludur.

6. maddesinde “Kurul, bu kanunun kapsamındaki kuruluşlardan ve özel kuruluşlardan ilgili temsilcileri çağırıp bilgi alma yetkisine sahiptir.” hükmü gereği bilgi ve belge toplama konusunda geniş yetkiye sahiptir.

3.4. Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu

BEDK, BEHK’da; “Bilgi edinme başvurusuyla ilgili yapılacak itirazlar üzerine, verilen kararları incelemek ve kurum ve kuruluşlar için bilgi edinme hakkının kullanılmasına ilişkin olarak kararlar vermek üzere; BEDK oluşturulmuştur” hükmüne gereğince bu kurulu inceleyeceğiz.

3.4.1. Kurulun Görevleri

Kurulun görevlerinde bilgi edinmenin verimli ve etkili uygulanabilmesi için, denetleme organlarının varlığı şarttır. Ülkemizde bulunan bu denetim organları; Kamu Denetçiliği, Kurumu, Kamu Görevlileri Etik Kurulu olabilmektedir.

BEDK işlem ve eylemleri bakımından yürütme organının hiyerarşik yönden vesayet denetimi içerisinde olmaması, ayrıca hiçbir organ, merci veya kişi/kişiler tarafınca emir verilememesi işlevsel bağımsızlığını göstermektedir. BEDK’in görevleri şu şekilde sıralanmıştır.

- Bilgi edinme başvurusuyla ilgili yapılacak itirazları karara bağlamak. □ Bilgi edinme hakkının kullanılmasına ilişkin görüş ve değerlendirme istemini içeren başvuruları karara bağlamak.
- Kurum ve kuruluşlar için bilgi edinme hakkının kullanılmasına ilişkin hususları düzenlemek.
- Kurum ve kuruluşlarca, kanunun 30 uncu maddesi uyarınca gönderilen raporları ve hazırlayacağı genel raporu her yıl Nisan ayı sonuna kadar Türkiye Büyük Millet Meclisine göndermek.
- Gerektiğinde belli işlerin gündeme alınmasına karar vermek.

- Bilgi edinme hakkına ilişkin yapılması gereken mevzuat değişikliklerini önermek.

BEHK, 14'üncü maddesinde Kurul, "idareler için bilgi edinme hakkının kullanılmasına ilişkin kararlar verir" Ayrıca Yönetmelik 2'inci maddesinde Kurul, "bilgi edinme hakkının kullanılmasına ilişkin hususları düzenlemeye de yetkilidir" BEDK, yetkili olduğu yerde faaliyetleri denetleme ve izleme yetkisine de sahiptir. BEDK tarafından ilgili kurum ve kuruluşlardan istediği her türlü bilgi veya belgeleri kanun kapsamında vermeye zorunlu tutulmuştur. BEDK' in yetkileri arasında yaptırım uygulama yetkisine sahiptir. Yaptırımlardan bazıları için yargı makamlarına intikal ettirebilmektedir (Kaya, 2005: 283-284).

Ayrıca 5432 Sayılı Kanun değişikliği ile itirazlar üzerine karar verme yetkisi, kurula konulan sınırlama kaldırılarak kurulun görev ve yetki alanı genişletilmiştir.

3.4.2. Kurulun Oluşumu

BEDK üyeliklerine 4982 Sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunun' un 14'üncü maddesine göre yapılan atama Resmî Gazete de yayımlandıktan sonra yürürlüğe girer.

- a) Cumhurbaşkanı tarafından atanan 9 kişiden oluşur.
- b) Başkan üyeler arasından seçilir.
- c) Üyelerin görev süresi 4 yıldır.
- d) Yeni hükümet sisteminde, 4982 Sayılı Kanun' un 14'üncü maddesi değişmiş ve sekreteryaya hizmetleri Başbakanlıktan, Adalet Bakanlığı'na geçmiştir.

Bu hükümler gereğince; kurula üye olarak atamaların siyasi bir makamlar tarafınca, (Cumhurbaşkanlığı) yapılması eleştirilere neden olmaktadır. Çünkü Yargıtay ve Danıştay'ın yargı kolunu oluşturmaları nedeniyle bu kurumların genel kurullarınca önerecekleri iki kişinin, Cumhurbaşkanlığı tarafından seçilmesi, Yargıtay ve Danıştay'ın yargı kolu statüsüne siyasi organ tarafından vesayet altında kalabileceği düşünülmektedir.

3.4.3. Kurula İtirazlar

İtiraz konusu BEDK Kanunun' un 13'üncü maddesinde düzenlenmiştir. Başvuran, idarenin vereceği karara karşı, isterse Kurula itiraz edebilir ya da itiraz etmeden direk idari yargı organlarına dava açabilecektir. Ayrıca, yapılan itirazlar idari yargıya başvurularda süreyi durdurur.

Yönetmelikte Kurula itiraz şekli düzenlenmiştir. 24/1'inci maddesinde "itiraz yazılı olarak kurula yapılacaktır. Elektronik posta, faks gibi araçlarla, kurula yapılan itirazlar yazılı kavramı" ile uyummadığından kabul görmeyecektir.

3.5. Ombudsmanlık Sistemi

Kamu Yönetiminde, her türlü kişisel ve sosyal ilişkide olduğu gibi, ahlaki ve dürüst davranışlara temel olarak insanlara, haklarına, kutsallıklarına, saygınlıklarına ve tüm temel değerlere yönelip onları sürekli iyileştirerek egemenlik sağlamak mümkündür. Saydam yönetimde, dürüstlük, açıklık ve yönetimde kamu mallarının korunması gibi ilkelerin adalet ve eşitlik ilkelerine uygun olarak oluşturulması ve uygulanması amaçlanmaktadır. Bu düzenlemeler neticesinde elde edilecek başarı, kamu Yönetiminde ahlaki seviyenin yükselmesine büyük katkı sağlayacaktır (CNNTURK,2015).

Hukukun üstün vasıflarına, şeffaflık uygulamalarına, kaliteli yönetime, demokrasi ve insan haklarına ciddi katkılarda bulunan Hukukun üstünlüğüne, şeffaflığa, iyi yönetime, demokrasiye ve insan haklarına önemli katkılarda bulunan Ombudsmanlık, etkin yapısı ve farklı ulusal, bölgesel kurumlarda Ombudsmanlık Kurumu oluşturan ülke sayısı nedeniyle dünyada hızla gelişmektedir (Uluslararası Ombudsmanlık Enstitüsü, 2012). Ülkelerin demokrasilerini geliştirmek, bireylerin hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınması ve insanların haklarının ihlalleri azaltılmasına olan katkısı nedeniyle demokrasinin hâkim olduğu yönetimlerde kendini kanıtlamış ve başka birçok ülke tarafından tercih edilmiştir.

3.5.1. Ombudsman Kurumu ve Temel Özellikleri

Hukuk sistemlerinin, bu kavram üzerine çeşitli anlamlar getirdiği, bu anlamların çeşitliliği nedeniyle, anayasal düzlem içindeki tüm yasal sistemler tarafından

benimsenen Ombudsmanın tek tip tanımından söz etmek mümkün değildir. Dolayısıyla, farklı Ombudsman tanımları literatürde yer almaktadır. Temel olarak, kamu denetçisi, yöneten ile yönetilen arasında bir tür aracı olarak şikâyet sahiplerinin şikâyetlerini dinlerken, konuyla ilgili araştırma ve soruşturma yapan bir kamu görevlisi olarak tanımlanabilir (Erhüman, 1998: 88).

Ombudsman, ilk olarak İsveç'te kullanılmaya başlanmıştır. Kelimenin kökü İsveç dilinden gelmektedir. Bu bağlamda, “ombudsman” temsilci, “man” ise kişi demektir. Kamu denetçisinin, devletin yanlış yönetilmesine karşı insanları temsil eden kişi anlamına geldiği söylenebilir. Türkçenin kullanılması durumunda arabulucu veya parlamento komiseri gibi tanımlar yapılır (Özden ve Gündoğan, 2000: 48).

Özden (2006), Türkiye'de bu kavramı alternatifi ile karşılaştırmak için kullanmıştır. Özden'e göre, bilim adamları, denetçi kelimesini kabul etmeyip İsveç ombudsmanını tercih etmektedirler. Ombudsmanlık kavramı için kamu sektörü, kendine güvenen kişi veya uzlaştırıcı kavramları da önerilmektedir. Ombudsman, kamu kurumunun görevlerini ve kamuoyunun olumsuzluğunu tam olarak açıklayamamaktadır. Çünkü kullanılacak kavram devlet kurumlarının gücünü kullanarak halkın hak ve özgürlüklerini savunan bir kurum tanımlamalıdır.

Pickl (1986), kamu denetçiliği kavramının, halkın kendi işleri ile ilgili çeşitli bürokratik yapıların eylemlerinden şikâyet ettiği bir kamu görevlisi olarak ne ifade ettiğini açıklamaktadır. Tortop (1998) ombudsmanı başkalarına şikâyet eden kişi olarak tanımlamaktadır. Özer (2007) kamu denetçisi, kamu kurumları tarafından haksızlığa uğramış, kurumları anayasa, meclis veya parlamento tarafından atanan ve üst düzey bir bağımsız bürokrasiden sorumlu olan kişilerin şikâyetleri temelinde hareket eden tanımlamasını yapmıştır. Disiplin başvurusu yapma ve rapor yayınlama hakkına sahip bir makamdır.

Ombudsman, yöneten ve yönetilen arasındaki ilişkinin gelişmesinin sonucu olarak ortaya çıkmış bir kurumdur. Çıkış noktasında, halkın gözetimi altında kullanılan kurumlar, kişiyi idareye karşı korumakta yetersizdir. Kamu denetçisinin kabulü, devletin halka karşı iyi niyetini göstermektedir (Eryılmaz, 2012: 392).

Özden ve Gündoğan'a göre (2000) Türkiye'de kamu denetim kurumunun kullanılması, vatandaşlar ve kamu kurumları arasında dar anlamda arabuluculuk ve tahkim görevi üstlenen bir birim olarak tanımlanmaktadır. Kahraman (2011) ise kamu kurumları arasındaki anlaşmazlıkları hızlı, adil ve sağlıklı bir şekilde çözmeye çalışan bilge adam olarak tanımlamaktadır.

Şu ana kadar verilen tanımlardan da anlaşılacağı üzere, ombudsmanlık, insanların temel hak ve özgürlüklerini korumak, savunmak, yönetimde zor durumda olan insanlara yardım etmek, yanlış yönetimden kaynaklanan adaletsizliği önlemek ve faaliyetlerini geliştirmek için çalışmaktadır. Bu bağlamda, Ombudsmanlığın hukuk devleti anlayışının oluşturulmasına ve birleştirilmesine katkıda bulunacağını söylemek mümkündür (Kahraman, 2011: 361).

Adlandırmada farklılıklar olsa da tüm bu kurumların bazı ortak özellikleri vardır. Ombudsman genellikle kişilerin temel haklarını korumaya veya yönetime karşı zor durumlarda halka yardım etmeyi esas almaktadır. Ombudsmanların görevleri genellikle kamu hizmeti kuruluşlarını içerir. Ombudsmanın bu şartlar altındaki görevleri; İnsan haklarını ve özgürlüklerini savunmak, insanları hükümete karşı korumak ve kötü ya da adaletsiz idarenin yol açtığı adaletsizliği önlemek için yönetimi iyileştirmeye çalışmaktır.

3.5.2. Ombudsman Kurumunun Tarihsel Gelişimi

1709'da Rusya ile İsveç arasında meydana gelen Poltava Savaşı Ombudsman sisteminin ortaya çıkmasının önünü açan tarihi bir olaydır. Yenilen ve söz konusu savaştan geri çekilmek zorunda kalan XII. İsveç Kralı, beş yıl boyunca Osmanlı İmparatorluğu'nda, Dimetoka'da ve Bender'de esaret altında yaşamıştır. Bu süre zarfında ülkesinden uzakta olan XII. Charles vatandaşlarını ülkeyi idare edenlerin kanunsuz uygulamalarına karşı korumak istemiştir. Çünkü Kral, onun yokluğunda halkının rüşvet, kayırmacılık ve yolsuzluk nedeniyle acı çektiği hissine kapılmıştır. Kral bu gibi olumsuz durumların önüne geçebilmek maksadı ile hem yönetim hem de halk tarafından saygı duyulacak birini bu iş için görevlendirmiştir. Böylece tarafsız ve bağımsız bir makam olarak, kral yurtdışındayken, kralın yerine gözlem yapacak kişi olmakla sorumlu bir iş kolu oluşmuştur. Böylelikle de bugünün Ombudsmanlık

kurumunun ilk temeli atılmıştır. XII. Charles, esaretinin sona ermesinden sonra ülkesine döndüğünde, derlediği rapordan etkilenmiştir. Kral, vatandaşların şikâyetlerinin raporundan ve buna göre yürütülen faaliyetlerden çok memnun kalmıştır (Fenoğlu,2010: 5-6).

XII. Charles'ın ölümünden sonra da faaliyetine devam eden bu kurum, hem ülkede demokrasinin gelişmesine hem de Ombudsman'ın, demokrasi geliştiğinde ki önemine katkıda bulundu. Demokrasi ile dinamik olarak birbirine katkıda bulunan Ombudsmanlık kavramı, nihayet ülke anayasasında da yerini buldu. Ombudsman, 1809 yılında anayasaya girerek anayasal bir kurum haline geldiğinden, daha sonra yapılan anayasa değişiklikleri ile geliştirilmiş ve İsveç hukuk düzeninin sağlam kurumlarından biri haline gelmiştir. Bu içerikte; gücünü anayasadan alan Ombudsman'ın en önemli özelliği 1809'da yasal olarak ortaya çıkması ve o zamandan beri diğer ülkelerce de emsalinin işlemesidir. Ombudsman, yaklaşık 19'uncu yüzyıla dayanan tarihsel arka plan, kıta Avrupa'sında Türkiye ve Avrupa Birliği (AB) ile kırk yıllık tecrübeyi hedefleyen bir kavramdır. Bugün, kendisini yüzden fazla ülkenin devlet yapısında anayasal bir kurum olarak kuran Ombudsman, esasen devlet ile vatandaş arasında kamu idaresinin işleyişinde bir köprü görevi gören ve yönetilen insanları koruyan bir kurumdur. İnsanları sık sık yönetime karşı olan ağır bürokrasi çarkından koruyan bir sistem olarak ortaya çıkan Ombudsman'ın, demokratik bir ülkedeki insanların güvenini güçlendirmede rol oynadığı açıktır. Her ne kadar egemen sınıfın doğal gücü, işlevi karşısında insanlara karşı zayıflamış gibi görünse de sonuç olarak, anayasal bir kurum olan Ombudsman'ın olumlu etkisi, halk üzerinde inkâr edilemez hale gelmiştir (Çakmak,2008: 7).

3.5.3. Ombudsman Yetkileri

Ombudsman'ın elinde bulunan yetkiler ve bunlara sağlanan araçlar her ülkede farklılık göstermektedir. Genelde, kamu denetçisinin idare aleyhindeki otoritesi; tavsiye, uzlaşma ve emir biçimindedir (Sağlam, 2012:42).

Ombudsman, çok yönlü inceleme, araştırma ve soruşturma yetkilerine sahip olsa da eleştirmek ve ikna etmeye uğraşmaktan başla, yönetimi baskı altına alarak istediğini yaptırma yetkisine sahip değildir. Ombudsmanlar, idare tarafından verilen karar

üzerinde değişiklik yapamaz. Ayrıca, idarenin kararını tamamen ortadan kaldırma yetkisine de sahip değildir. İdare tarafından tespit edilen eksiklikleri, vatandaşlarla ilgili işlem ve prosedürlerde sunma yetkisine sahip olan Ombudsman, parlamentonun kararlarını halkın bilgisine sunmakla yükümlüdür (Avşar, 2012: 123-124).

Ombudsmanın almış olduğu tavsiye niteliğindeki kararları meclise bildirmesi ve kamuoyuna açıklaması geniş bir kamu etkisi yaratmakta ve farkındalığı arttırmaktadır. Aslında, birçok durumda, kamu denetçisinin önerilerinin hükümetler tarafından gündeme getirildiği, ancak kamuoyu tarafından yapılan baskıların bir sonucu olarak, kamu denetçisinin kararlarını uygulamaya koyduğu bilinmektedir (Avşar, 2012: 123).

Ombudsmanlar, herhangi bir dosya üzerinde inceleme yapma, yöneticileri dinleme ve yürüttükleri araştırma ve incelemeler sırasında idari makamları denetleme yetkisine sahiptir. Bu kadar kapsamlı araştırma yetkilerine sahip olmak, Ombudsmana yönetime tam olarak dâhil olma yetkisi vererek, başarısızlıkları ve yasadışı işleri olduğu gibi görmesini ve gün yüzüne çıkarmasını sağlar. Bu soruşturmalar ve Ombudsman tarafından yürütölen soruşturmalar sonucunda, konuyla ilgili olmayan insanlar dahi idarenin kapalı yüzü ile alakalı bilgiye sahibi olmaktadırlar (Sağlam, 2012: 42).

3.5.4. Ombudsmana Başvuru Yolları

Kamu Denetçiliği Teşkilatının yasadışı veya haksız eylemler sonucu nasıl hareket edebileceği konusu ve idarenin eylemleri, sistemdeki kamu denetçisine ne kadar önem verileceği ile ilgilidir. Ombudsmanın sadece parlamenterler aracılığıyla geleneksel nedenlerle hareket edebileceği ölkelerin dışında, İngiltere’de olduğu gibi, Ombudsmanların davranışları da etkinliklerinin göstergesidir (Erhürman, 1998:94).

“Norveç, Danimarka, İsveç, Finlandiya ve Hollanda” gibi ölkelerde, kamu denetçisi kendiliğinden hareket etme yetkisine sahiptir ve bu yetki yaygın olarak kullanılmaktadır (Akıncı, 1999: 287).

Ombudsman Kurumuna başvuru genelde doğrudan Ombudsman ile birey arasında hiç kimse olmadan yapılır. Ancak, bu uygulamanın bir istisnası olarak, İngiltere ve Fransa’daki kamu denetçisine yapılacak başvurular bir milletvekili aracılığıyla yapılmalıdır (Avşar, 2012: 140).

Ombudsmanlar, yönetimi denetlemek için görevlendirilmiş tek kişi değildir. Ombudsmanlar da vatandaşdır. Yönetim idaresi ile vatandaş arasındaki ilişkilerinde, vatandaşların kamu idaresine karşı haklarının savunulmasını sağlamaktan da sorumludurlar. Böylece, kamu denetçileri bireylerin hak ve menfaatlerinin korunması konusunda garanti haline gelmiştir (Tortop, 1998: 6).

Kamu Denetçisinin her ülkede denetime başlama şekli farklıdır. Ombudsmanın, uygulamadaki farklılıkları göz önüne alarak; vatandaşın şikâyeti üzerine, parlamento aracılığıyla harekete geçtiği görülmektedir (Eren, 2000:87).

Kamu denetçisini harekete geçiren en önemli etken, vatandaşın şikâyet etme hakkıdır. Aslında, kamu denetçisine şikâyetle bulunma hakkı genellikle ilgili ülke vatandaşları tarafından kullanılır. Kamu Denetçiliği Kurumu'nun uygulandığı bazı ülkelerde, kamu ve tüzel kişilerin de şikâyet etme hakkı vardır. Örneğin, Fransa'da yapılan düzenleme ile sadece vatandaşlar değil, aynı zamanda yabancı uyruklular da şikâyetlerini milletvekilleri aracılığıyla kamu denetçisine iletme imkânına sahiptir (Tortop, 1998: 6).

3.5.5. Ombudsman Kurumunun Tarafsızlığı ve Bağımsızlığı

Kamu denetçisinin tüm kurumlardan bağımsız olması, kurumunu oluşturan en önemli bir olgudur. Bağımsızlıktan kastedilen yürütme organı ve yönetimden bağımsız olması gerektiği anlaşılmalıdır. Aksi halde, kamu denetçisinin devlet yapısı dışında bir kurum olmadığı ve devletten tamamen bağımsız olmadığı anlamı ortaya çıkar. Kamu denetçiliğinin yürütme ve yönetimden bağımsız olması ile kamu denetçisinin tarafsızlığı konusunda ortaya çıkacak şüpheler bertaraf edilmiştir. Ayrıca, kamu denetçisinin, iktidarın ve muhalefetin hiçbir tarafla ilişkisi olmamalı ve tamamen tarafsız bir kimliği olmalıdır (Erhürman, 1998: 91).

Ombudsman, kendi yetki alanı içinde idare tarafından doğrudan veya dolaylı olarak etkilenebilecek ve soruşturup değerlendirebileceği bir konumda olmamalıdır. Ombudsman devletin tüm makamlardan özerk hareket alanı bulabilmeli ve çalışmaları sırasında tarafsız kalabilmelidir. Kamu denetçisinin bağımsız bir yapıya sahip olmasına rağmen, statü durumu ile ilgili olması, tarafsızlığın ise kamu denetçisinin davranışlarıyla alakalı olmasıyla mümkündür. Ombudsman hem kendisini atanan

otoriteye hem de denetim alanındaki otoritelere tam olarak bağımsız olmadıkça, baskıya ve yönetime maruz kalma olasılığı ile her zaman karşılaşabilir (Erdoğan, 2010: 38).

Ombudsmanın seçilme şekli, kurumun bağımsızlığını sağlama açısından çok önemli bir konudur. Kuşkusuz, yürütme organının veya idarenin veya her ikisinin etkisi altında seçilen Ombudsmanın, bağımsız davranıp kararlar verebileceğini söylemek çok zordur. Bu nedenle, Kamu Denetçiliği Kurumu'nun nasıl seçileceğine dair bir karar verirken, o ülkenin tüm şartları dikkatle incelenmeli ve kamu denetçisinin idare ve yönetimden mümkün olduğu kadar özerk bir yöntem benimsenmelidir (Erhurman, 1998: 91).

Kamu denetçisinin bağımsızlığını tam olarak sağlamak için, kamu denetçisinin atanması ve kamuya sahip olduğu yetkilerden haberdar edilmesi gerekir. Ayrıca, kamu denetçiliği görevine atanan kişiler araştırma konusuna ilgi duymamalı, herhangi bir kurumla bağlantısı var ise sonlandırmalı ve kamu denetçiliği bürosunu yükselme aracı olarak görmemelidir (Akıncı, 1999: 296). Ek olarak, Ombudsmanların tam bağımsızlığını sağlamak için üç husus önemlidir.

Bu sorunlardan ilki bütçe konusudur. Bütçesi yasama organı tarafından sürekli belirlenip denetlenen bir Ombudsmanın bağımsızlığı mümkün değildir. Dolayısıyla, kamu denetçisinin özel bir bütçe kurumu olarak örgütlenmesinde ve bu kurumun belli bir gelirinin bulunmasının önemli yararları vardır. Yürütme organının bütçesi hakkında söz sahibi olduğu bir Ombudsmanlık kurumunun, yürütme organının rehberliği altında olabileceği veya zaman içinde sıfır bütçeli bir kurum olabileceği unutulmamalıdır (Erhürman, 1998: 92).

Kamu denetçisinin bağımsızlığını tesis etmedeki önemli ve nihai husus, kamu denetçisinin seçimi ve kadrosudur. Ombudsmanın bağımsızlığının ve tarafsızlığının tesis edilmesi, kurumun başkanı olan kişi ile sınırlı değildir. Bu nedenle, kurumda çalışan personelin bağımsızlığı ve tarafsızlığı hakkında hiçbir şüphe vermeyecek tedbirlerin alınması gerekmektedir. Bu noktadan itibaren, seçiminde olabildiğince fazla dikkat edilen bir kamu denetçisinin personelinin seçimine özen gösterilmelidir. Bu, personelin idari veya yürütme organı tarafından veya Ombudsmanlık ofisine doğrudan etkilenmemiş kişi tarafından seçilmesiyle göreve alım süreci

tamamlanmalıdır. Ayrıca, kurumda görevli tüm personelin günümüz ekonomik şartlarına göre yetecek oranda maaş ücreti alması, bağımsızlık ile maddi zararın tarafsızlığı ilkesine tabi olması, zarar olasılığını en aşağı seviyelere indirgeme açısından önemlidir (Erhürman, 1998: 92).

3.5.6. Dünya Ülkeleri Ombudsmanlık Uygulamaları ile Türkiye Uygulamalarının Karşılaştırılması

İsveç, kamu denetçisi sistemini dünyada ilk uygulanmayan ülkedir. Mevcut anlamda, Siyasal Parlamento Ombudsmanı, 1809 yılında yürürlüğe giren Anayasa tarafından uygulamaya girmiştir. 1975'te yürürlüğe giren Parlamento Ombudsmanlığı Kanunu, yapılan değişiklikler ile bugüne kadar gelmiştir (Özden, 2010: 74).

Ombudsmanlık Kurumunun görev yapma süresi 4 yıldır ve milletvekillerinin görev süreleri 2 yıldır. Kamu denetçisinin seçiminde, siyasi kaygılar içermeyen, tarafsızlıklarını koruyabilen ve onuruyla tanınan insanlar tercih edilir. 20'nci yüzyılda İsveç'te çalışan Ombudsmanlar arasında hiçbir milletvekili ya da politikacı olmamıştır. Yargı veya bürokraside seçilen tüm kişiler üst seviye görevler verilmiştir (Babüroğlu ve Hatiboğlu, 1997: 38). Parlamento tarafından Ombudsmanlık görevi verilene yine, Parlamento tarafından verilen bu görevden alınabilmektedir.

İsveç ülkesinde, kamu denetçisinin çok çeşitli görevleri vardır. Bazı kaideler dışında, idari ve adli merciler de kapsam dâhilinde olmak üzere tüm devlet kurumlar ve personelleri Ombudsmanın kontrolündedir (Babüroğlu ve Hatiboğlu, 1997: 39). 1957'de, yerel makamlar ve personeli Ombudsmanın görevine dâhil edilmiştir. Ombudsman ayrıca silahlı kuvvetleri de denetleme yetkisine sahiptir.

İsveç ülkesinin de uygulanan Ombudsmanlığın, yetkisinde bulunmayan kurumlar şunlardır (Özden, 2010:75):

Riksdag üyeleri,

- Yönetim Kurulu (Riksdag), Seçim Kurulu (Riksdag)
- Şikâyet Kurulu (Riksdag)
- Kurulu Üyeleri (Riksbank) Müdür ve Yardımcıları (Riksbank)

- Hükümeti oluşturan bakanlar, Adalet Makamını temsil eden Bakan, Belediye Encümenine üye olanlar.

Sağlık kuruluşları, ceza ve tevkif evleri, kolluk kuvveti olan polis, mahkeme makamları ile finans kurum ve kuruluşları, şikâyet maruz kalan kurum ve kuruluşlardır (Özden, 2010:76). Ek olarak, Ombudsmanların birbirlerini üzerinde denetleme yetkisine sahip değillerdir.

İsveç ülkesinin Parlamento Ombudsmanı, şikâyet durumunda kendi başına hareket etmek suretiyle veya incelemesi sonucu soruşturmalarını başlatabilme yetkisine sahiptir (Erdengi, 2009:38).

Ombudsmana başvuru kolay ve tamamen ücretsizdir. Başvuru yapan, kurum veya ilgili personelin adını, şikâyet konusunun özetini, şikâyet sahibinin adı ve ikamet adresini bildiren dilekçe vasıtası ile yapabilmektedir. Uygulamanın sözlü yapılabilme olanağı da vardır. Yapılacak başvurular için iki yıl süre tanınmaktadır. Şikâyetin konulmasından bu yana iki yıl veya daha uzun süre geçmişse, son başvuru tarihi nedeniyle başvurular reddedilir. Her yıl İsveç Ombudsmanlığına yaklaşık olarak (beş bin) başvuru yapılmaktadır, bu başvuruların yüzdelik dilimi olarak yüzde 40 ile yüzde 45'i görev veya zaman aşımı nedeniyle reddedilmektedir. Bu şikâyetlerde ilgili kurum ve kişilerin herhangi bir suçu bulunmadığı kararına varılmıştır (%10-13) (Erdengi, 2009: 38). Ombudsman, çalışmalarına bazılarını eylemde bulunarak başlatmaktadır. Buna göre, yapılan soruşturma çerçevesinde ya da medya raporunda usulsüzlük olması durumunda, kamu denetçisi her zaman otomatik olarak bir soruşturma başlatabilir pozisyonundadır (Erdengi, 2009:38).

Diğer çalışma yöntemi ise denetimdir. Ombudsman, 2 hafta da bir bildirimde bulunarak kendi sorumlu olduğu alanındaki kurumları denetleyebilme yetkisine sahiptir. Gerek olan raporlarda eksiklik ve hatalarla karşılaşıldığından, düzeltmeden sorumlu olanlara rapor verilmektedir (Erdengi, 2009: 38).

Ombudsman, yapılan denetimlerden sonra dosyalama davaları, disiplin uygulamaları, öneriler, hatırlatmalar, beyannameler, ek lifler ve talimatların yetkilerini

kullanabilmektedir (Avşar, 2012: 289). Ombudsman faaliyetlerini tam bağımsız olarak yürütürken, faaliyetlerini yıllık olarak parlamentoya bildirme sorumluluğu vardır.

İsveç'teki Ombudsman türlerini şu şekilde sıralayabiliriz. “Tüketici Ombudsmanı”, “Basın Ombudsmanı”, “Fırsat Eşitliği Ombudsmanı”, “Engelli Ombudsmanı”, “Etnik Ayrımcılık Ombudsmanı” ve “Çocuk Ombudsmanı” şeklindedir.

Danimarka ülkesinde ise Ombudsman, 1953 tarihinde anayasa değişikliği ile kurulmuştur (Babüroğlu ve Hatiboğlu, 1997: 46). Ombudsman, parlamento tarafından atanmaktadır. Parlamente üye olma yetkisi yoktur. Görev süresi parlamento ile aynıdır; dört yıldır. Ombudsmanın yasal eğitim alması zorunlu kılınmaktadır. Görevini siyasal parlamenteyle bağılı olmadan yürütürken, ombudsmanı görevden alma yetkisi yine parlamenteyle aittir. Ombudsman çalışmalarını yıllık rapor şeklinde parlamenteyle sunmaktadır.

Bütün kamuya bağılı idareler Ombudsmanlık kapsamındadır (Erdengi, 2009: 52). Ombudsman, sivil, askeri, kamuya ait kurum veya kuruluşlar ile yerel yönetimleri denetleyebilir. Hâkimler, mahkemelerinin idari memurları, Kopenhag (Şehir Mahkemesi Miras Dairesi Başkanı) CC'nin kâtipler, yardımcı hâkimler, yerelde bulunan makamlar için sosyal işler yapmakla görelî özel kurumlar ve makamlar olarak çalışan yerel yönetim konseyleri bu denetim dışında tutulmuştur (Babüroğlu ve Hatiboğlu, 1997: 47). İsveç Ombudsmanının aksine, Danimarka Ombudsmanı hükümet üyelerini denetleyebilmektedir (Erdengi, 2009: 58). Ombudsman şikâyetler üzerine veya kendiliğinden hareket etmektedir. Ayrıca denetim sonucunda bir rapor hazırlayabilme yetkisi de bulunmaktadır.

Şikâyetler sözlü olarak yapılabilmektedir. Başvuru sahibi, şikâyet ettiğı kişi veya kurumun adını ve adresini ve şikâyet nedenini belirtmelidir. Ayrıca şikâyetler bir yıl içinde yapılmalıdır (Erdengi, 2009:54). Yapılacak başvuruda ücret alınmaz. İdari başvuru yolları önceden kullanılmak zorundadır. Danimarka'da, İsveç'te uygulanan Ombudsmalık sisteminde olduğı gibi Ombudsman bizâtihi hareket edebilir; teftiş düzenlemek gibi. Kamu denetçisinin kendiliğinden hareket ederek başlattığı araştırmalarda, 1 yıllık başvuru süresi ve üst makamlara başvurma zorunluluğı yoktur (Babüroğlu ve Hatiboğlu, 1997: 48).

Ombudsman, görevli savcıya önerilerde bulunabilir, savcıdan cezai soruşturmalar yürütmesini önerisinde bulunabilir ya da ilgili makama disiplin yönünden ceza vermesini emredebilir. Ombudsman, önceden vermiş olan idari yöndeki kararları değiştirebilir ve sonlandırabilir (Babüroğlu ve Hatiboğlu, 1997: 49). Yapılan görev veya ilgili kurum ihmali var ise, konu “Parlamento Hukuk İşleri Komisyonu” ile sorumlu Bakanlığa ya da yerel makamlara aktarılmaktadır (Erdengi,2009:56).

Fransa'da Ombudsman, arabulucu ve hakem anlamına gelen, 1973 yılında arabulucu adı altında kurulmuştur. Fransa'da etkin bir hükümetin ve oturmuş bir idari yapının varlığı, Danıştay Mahkemeleri varken ayrıca Ombudsmanlık Kurumuna ihtiyaç olmayacağı fikrinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Ancak, kamu denetçiliği sistemi, idari yargının istenen pratikliği sağlamadığı, pahalı olduğu ve her zaman adil kararlar veremediği için kurulmuştur. Fransa'nın en önemli özelliği, idari yargı sistemi olan bir ülkede ilk defa Ombudsmanlık kurumunun kurulmasıdır.

Arabulucu süresi altı yıldır. Bakanlar Kurulu kararı ile atanmıştır. Sürekli Danıştay Genelgesi tarafından belirlenen şartlarda belirtilen kalıcı sakatlık durumu, görev yetersizliği veya ihmali durumunda bu süre iptal edilmektedir (Temizel, 1997:107).

Hükümet kurumları, yerelde görevli yönetimler, kamu kurumları ile diğer kamuya hizmet veren kuruluşları arabulucu kapsamına girmektedir. Yargı ve idare mahkemelerini denetleme yetkisine sahip değildir (Avşar, 2012: 292).

İsveç'ten farklı olarak, bireyler Ombudsmana sadece parlamenter vasıtasıyla başvuruda bulunabilirler. Bununla birlikte, parlamento üyeleri, kendisine herhangi bir şikâyetle bulunulmasa bile, arabulucuya başvurabilmektedir. Başvurular için zaman gereksinimi yoktur. Şikâyet için herhangi bir ücret alınmamaktadır. İlk başta, arabulucu kendiliğinden hareket etme ve soruşturma yapma yetkisine sahip değildi, ancak anayasa yapılan değişiklik sonucunda bu eksiklikler giderilmiştir (Erdengi, 2009:71).

Arabulucunun faaliyetlerini yerine getirirken, kamuya ait kurum ile kuruluşları incelemek için istenen bilgi ve belgeleri yardım etmek ve sunmakla yükümlüdür. Ulusal savunma, devlet güvenliği ve dış ilişkiler bu durumun istisnasıdır (Avşar, 2012: 292).

Arabulucu durumun sonucu olarak önerilerde bulunmaktadır. Memurun tavsiyelerine uyulmaması durumunda hiyerarşik disiplin cezasına uygulanabilmekte veya dava açılabilir (Mutta, 2005: 97).

Arabulucu geniş bir emir komuta üstünlüğü vardır. Görevleri nedeniyle dosyaları araştırılmaz, aranamaz, tutuklanamaz veya mahkûm edilemez (Erdengi, 2009: 69).

Arabulucu her yıl Parlamente'ya ve Başkana çalışmalarını bildirir. Raporlarını halkla paylaşabilir.

İngiltere'de Ombudsmanlık Kurumu 1967'de Parlamento Komisyon Üyesi Yasası ile kurulmuştur. Kraliçe, bir hükümet teklifi için Parlamento Komiserini atamıştır. Komiser, Kuzey İrlanda'daki Avam Kamarası, Lordlar bu grubun üyesi olma yetkisine sahip değildir (Avsar, 2012: 290). Ayrıca Avam Kamarası ve Lordlar Kamarası'nın uyarısı üzerine Kraliçe tarafından görevden alınabilir. Diğer Ombudsmanlık uygulamalarının aksine, görev süresi belirtilmiş değildir. Altmış beş yaşına kadar hizmet edebilmektedirler.

İngiltere'de ve ayrıca Parlamento Komiseri'nde özel kamu denetçileri vardır. Bunlar “Yerel Yönetimler Ombudsmanları, Polis Ombudsmanı, Kuzey İrlanda Ombudsmanı, Adli Hizmetler Ombudsmanı, Yatırım Ombudsmanı, Sigorta Ombudsmanı, Mülkiyet Ombudsmanı, Medya Ombudsmanı, Emekli Ombudsmanı, Sağlık Ombudsmanı ve Cezaevi Ombudsmanı” olarak karşımıza çıkmaktadır.

İngiltere'de ve Fransa'da da olduğu gibi, vatandaşların direk olarak şikâyetle bulunmaları söz konusu değildir. Bu hak verilmemiştir. Şikâyetler bir Avam Kamarasına üye olanlar vasıtasıyla yapılabilir. Yine alınan kararlar Parlamente'ya bildirilir. Fransa ülkesinde olduğu gibi, kendisine herhangi bir şikâyetle bulunulmasa bile bir milletvekili başvurabilir. Başvurular ücretsizdir. On iki ay içinde yapılmalıdır.

Parlamento Komisyon Üyesi Kanununa göre;

Şikâyetçinin İngiltere ülkesinde ikamet etmesi veya

- a) Şikâyetin İngiltere ülkesinde olduğu sırada kendi ile ilgili olarak yapılan bir işlemin bulunması ya da,

- b) Şikâyet edenin 1964'te "Kıt'a Sahanlığı Kanunu'nda" bildirilen yerdeki bir müessesede bulunması veya
- c) Şikâyet edenin İngiltere ülkesine bağlı uçak veya gemide olduğu esnada şikâyet konusuna muhatap olması veya
- d) Şikâyetin, İngiltere ülkesinde, adı geçen tesiste, uçak ya da gemide ortaya çıkmış, tahakkuk etmiş hak ya da yükümlülükle ilgili olması gerekmektedir (Arslan,1986:161).

Parlamentonun Komisyon Üyesinin kendiliğinden hareket etme veya soruşturma başlatma yetkisi yoktur. Uygulamalarda, yanlış yönetimden kaynaklanan sorunlar incelenmiştir. Zamanında ihtiyatlı bir tüccar olarak hareket etmemek, mevzuata uymamak, eşitliğe aykırı davranmak ve taraf tutmak ihlalin sebebidir. (Fendoğlu, 2011:96). Belediye kurumlar, ordu, adli makamlar, yerel ve ulusal sanayiler ile benzeri makamlar Parlamento Komisyon Üyesince kontrol edilemez (Babüroğlu ve Hatiboğlu, 1997: 54). Başka ülkelerdeki Ombudsman örnekleri ile karşılaştırıldığında, Parlamento Komisyonunun denetimi çok sınırlıdır.

Parlamento Komisyon Üyesi, şikâyet konu olan kurumlardan soruşturmanın yürütülmesi amacıyla bilgi ve belge talebinde bulunabilir. Bu açıdan yüksek mahkemelerin yetkilerine sahip bireylerdir (Mutta, 2005: 91). İlgili bakan tarafından konunun ulusal savunma sırrına veya kamu yararına aykırı olduğu bildirilse bile, Ombudsmanın bilgi ve belge talep etme yetkisi kısıtlanamaz (Erdengi, 2009: 91).

Parlamento Komisyon Üyesi, başvuranın lehine çıkacak karara istinaden önerilerde bulunmaktadır. Verilen tavsiyelerine uyulmadığı takdirde, bir rapor hazırlar ve bu raporu Parlamente'ye bildirir. Komiser, devlet idarelerinin verdiği kararları değiştiremez ve başvuranın zararlarını telafi etmeye karar veremez (Arslan, 1986:171). Parlamento Komisyon Üyesi çalışmalarını ve bulgularını yıllık raporda parlamente'ye sunar.

Amerika Birleşik Devletleri'ndeki (ABD) Ombudsman, 1969 tarihinde Hawaii eyaletinde uygulanmıştır. Daha sonra, 1971'de Nebraska, 1972'de Iowa, 1975'te Alaska ve 1996'da Arizona'da faaliyet göstermeye başlamıştır. ABD'de federal

düzeyde merkezi bir kamu denetçiliği kurumu yoktur (Erdengi, 2009: 103). Bu konuda birçok çalışma yapılmış olmasına rağmen sonuç alınamamıştır.

ABD Ombudsmanları Birliği 1977'de kuruldu (Fendoğlu, 2011: 93). ABD'de Ombudsmanlık veya Ombudsmanlık benzeri görevler yapan kurumların ABD'de devlet ve yerel yönetim birimleri düzeyinde oluşması, federal düzeydeki gelişmelerden daha hızlı olduğu görülmektedir (Erdengi, 2009: 109).

Ombudsmanlık uygulamalarının farklı eyaletlerdeki birçok ortak noktası vardır. Ombudsman kendisine gelen şikâyetleri değerlendirir ve haksız uygulamalar için idari birimler ile kurumları inceleyebilir. Mahkeme makamları, ordu ve yerel yönetimler Ombudsmanın denetimi dışındadır (Babüroğlu ve Hatiboğlu, 1997:55).

ABD'de Ombudsman türleri: “Yaşlı Ombudsmanı, Üniversite Ombudsmanı (Akademik Ombudsman), Barınma Ombudsmanı, Cezaevi Ombudsmanı, Tüketici Ombudsmanı, Azınlıklar Ombudsmanı, Çevre Ombudsmanı, Çocuk Ombudsmanı, Kamu Sorunları Ombudsmanı, İş Ombudsmanı, Ruh Sağlığı Ombudsmanı” (Özden, 2010: 96). Ombudsmanın, devletin her alanında uygulanmaya başlanması, kurumun ülkedeki gelişim seviyesinin bir göstergesi olarak görülmektedir. Ombudsmanlık hizmeti, ABD'de farklı isimler ile kırk federal eyalette uygulanmaktadır; Bunlardan yirmi yedisi valilikte, ikisi savcılıkta, diğerleri ise kamu kurumlarında işlemektedir (Fendoğlu, 2011: 92).

Ombudsman sistemini kuran dördüncü ülke İsveç, Finlandiya ve Danimarka'dan sonra Yeni Zelanda'ydı (Erdengi, 2009: 117). 1962'de Parlatentonun Ombudsmanı Yasası tarafından kurulmuştur ve 1975'te yapılan kanun değişikliği ile günümüz uygulaması halini almıştır. Danimarka sistemi ile benzerlikleri vardır. Görev süresi beş yıldır. Vali tarafından, Temsilciler Meclisinin tavsiyesi üzerine atanmaktadır (Temizel, 1997:103105). 72 yaşına kadar çalışılabilmektedir (Fendoğlu, 2011: 99). Temsilciler Meclisi'nin uyarısıyla Genel Vali'nin görevden alınması nedenini; başarısızlık, görev ihmalı, yetersizlik ve iletişim eksikliğine bağlamıştır. (Avşar, 2012: 297). Temsilciler, Parlatentoya veya yerel makamlara üye olamamaktadır.

Kötü yönetime etki eden konular incelemektedir (Avşar, 2012:297). Ombudsman, eşitlik ile doğal adalet konularına önem vermektedir (Fendoğlu,2011:99). Mahkemeler

ve adli personel denetlenemez. Aynı zamanda verilen her kararı araştırabilir ancak, kamu bürokratlarına karşı yasal işlem başlatamaz. Sadece ilgili makamı bilgilendirmekle yükümlüdürler. 1975'ten sonra denetleme makamına birçok belediye dâhil edilmiştir (Babüroğlu ve Hatiboğlu, 1997: 53).

Parlamento Ombudsmanına ek olarak, Bankacılık, Sigorta ve Tasarruf Ombudsmanları Yeni Zelanda'da çalışmaktadır (Özden, 2010:110).

Şikâyetler hem sözlü hem de yazılı olarak yapılabilmektedir (Özden, 2010:111). Bununla birlikte, başvurudan önce tüm hukuksal mücadele yolları tüketilmesi gerekmektedir (Fendoğlu, 2011:99). Başvurular ücrete karşılığında yapılır (Mutta, 2005:88). Başvurulara 1 yıllık raf ömrü verilmektedir. Halk Avukatı, Başbakan veya Temsilciler Meclisine, tavsiyelerine uymayan veya kararlarını düzeltmeyen yetkililer hakkında rapor verebilmektedir (Erdengi, 2009: 123). Ayrıca, faaliyet raporlarını parlamentoya sunmaktadır.

ABD Ombudsmanına benzer şekilde, kamu denetçisi ulusal seviyede örgütlenmemiştir ve yerel seviyede kamu denetçileri vardır. 2001 yılında ise federal seviyede kurulması çalışmalar yapılmıştır (Özden, 2010:103).

Bir ada dışında bütün eyaletlerde bir Ombudsman vardır. Bu Ombudsmanlar aynı zamanda ABD Ombudsmanları Birliği üyesidirler (Fendoğlu, 2011: 97).

Ombudsmanların yerel seviyedeki özellikleri benzerlik göstermektedir. Aynı zamanda diğerleri hakkında bir fikir vermek için de görevlidirler (Özden, 2010: 101) Ontario vakasını değerlendirmek üzere Ombudsman, konseyin önerisi ile beş yıllığına atanmaktadır ve aynı şekilde görevden alınabilmektedir. Yazılı başvuru ile veya kendiliğinden soruşturma yürütebilmektedir (Fendoğlu,2011:97). Ontario 'da Ombudsman yaş itibarı ile 65 yaşına kadar görev yapabilme imkânına sahiptir. Ayrıca, görev süreleri bitmeden 65 yaşına ulaşmış kişiler görevlerini beş yıl sürelerinin bitimine kadar sürdürmektedirler (Özden, 2010: 101).

1992 yılında Maastricht'te imzalanan AB Antlaşmasının 195. maddesiyle (eski numaralandırmaya göre 138. madde) kurulmuştur ve ilk Ombudsman 1995 yılında çalışmaya başlamıştır (Özden, 2010: 135). 7-8 Aralık tarihlerinde Birliğin Nice Zirvesi'nde onaylanan Temel Haklar Şartı'nın 43'üncü maddesi gereğince, kamu

denetçisine başvuru olasılığının 'vatandaşlık hakkı' olduğu belirtilmektedir (Fendoğlu, 2011: 92).

Ombudsman, Avrupa Parlamentosu seçimlerinden sonra her yasama döneminde atanmaktadır. Görev süresi beş yıldır. Kurumlarının yanlış yönetilmesinden kaynaklanan ihlalleri incelemektedirler. Avrupa Komisyonu, Avrupa Birliği Konseyi, Avrupa Parlamentosu, Avrupa Sayıştay, Adalet Divanı, Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesi, Bölgeler Komitesi, Avrupa Merkez Bankası, Avrupa Yatırım Bankası, Europol (Avrupa Polisi) ve diğer AB kurumları gözetim yetkisi altındadırlar (Özden, 2010: 114). Ulusal, bölgesel ve yerel makamlara şikâyetler, ulusal mahkemelerin ve Ombudsmanların faaliyetleri ile ticari firmalara ve bireylere şikâyetler, AB ile ilgili olsalar bile denetim kapsamı dışındadır (Erdengi, 2009: 165).

Ombudsman doğrudan harekete geçebilmektedir ve AB kurumları hakkında Ombudsmana şikâyetle bulunabilmektedirler. Üye Devletlerde yaşayanlar, Birlik vatandaşı olmasalar bile başvurabilme hakkına sahiptirler. Yine AB'de kayıtlı ofisleri bulunan ticari şirketler, dernekler ve benzeri kurumlar da şikâyet etme hakkına sahiptir (Erdengi, 2009: 165). Başvurular için iki yıllık bir zaman sınırı vardır ve önce idari hukuk yollarına başvurulması gerekmektedir. Şikâyetler yazılı veya elektronik olarak iletilmek zorundadır.

Ombudsman; ilk önce, şikâyeti ilgili kuruma iletmekle yükümlüdür. İhlalin konusu ile ilgili herhangi bir düzeltme yoksa kuruma tavsiyelerde bulunmaktadır. Tavsiyelere uyulmazsa, konu Avrupa Parlamentosu'na aktarılır (Özden,2010:115). Ayrıca, Ombudsman belli dönemlerde faaliyetlerini Avrupa Parlamentosu'na rapor şeklinde sunmakla da görevlendirilmiştir

Türkiye ve ABD gelir açısından, Ombudsman ile karşılaştırıldığında genel olarak benzerdir. Her iki ülkede de kurumun özerk bir bütçeye sahip olmasına ve böylece bağımsızlığın sağlanmasına özen gösterilmektedir. Bununla birlikte, Türkiye'de yasalar Ombudsmanlık için özerk bir bütçe oluştursa da bütçeyle ilgili konular AB tarafından belirlenen standartlar çerçevesinde oluşturulmaktadır.

Güçler açısından karşılaştırıldığında, aşağıdaki sonucu görüyoruz. Türkiye'de kurumun görev ve yetkileri ilgili kanunlarca belirlenmiştir. Bu bağlamda, şikâyetlerin

kabulü, soruşturmanın niteliği ve gizlilik gibi benzer prosedürler açıkça belirlenmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nde, her Ombudsmanlık ofisinin görev ve yetkileri, ABA standartları ile genel bir çerçevede tanımlansalar da ofisin faaliyet alanına bağlı olarak, her ofis tarafından özerk olarak belirlenir. Bu noktada, ABD'deki Ombudsmanlık ofisleri, uzmanlıkları ve kurumsal farklılıkları nedeniyle yetki alanlarını değiştiriyorlar. Örneğin, kamu denetçiliği makamları şikâyetleri kendi uzmanlık alanları dışında değerlendiremezler. Yetki açısından yine Ombudsmanlık Ofisi, ABD'de, Türkiye'de olduğu gibi oluşturulan raporlar ile medya aracılığıyla ve önerileri olan kuruluşlara öneride bulunduklarında, tavsiye ettikleri gruplara yasama yolu, bağlı bulundukları gruplara dava ve avukatlık kurumları, Ombudsman göstericilik gibi koçluk yapabilirler. Bu anlamda, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki kurumlar daha geniş bir eylem alanına sahiptir.

Türkiye'deki kamu denetçiliği kurumu merkezi bir yapı oluşturmuştur. Öte yandan, ABD'deki Ombudsmanlık daireleri federal ya da eyalet çapında çalışabilir, kurum ve kuruluşlar bazında da kurulabilir ve her ofis ABA standartları çerçevesinde kendi alanını ve tanımını çizebilir. Bu noktada, kamu denetçiliği kurumlarına başvuru yolu ve yeri her iki ülkede de değişmektedir. Türkiye'deki Ombudsmanlık makamının kurumuna atıfta bulunulmaması durumunda, vali ve bölge ofisi ile temasa geçilebilir. Başvurular e-posta yoluyla yapılabilse de bazı belgeler kuruma gönderilmelidir. ABD'de, ofise telefon veya e-posta yoluyla da ulaşılabilir. Türkiye'deki ve ABD'deki Ombudsmanlık Kurumu herhangi bir ücret talep etmemektedir. Bu, vatandaşların her iki ülkede de kamu denetçisine başvurusunu teşvik etmekte ve kolaylaştırmaktadır.

5548 sayılı Kanun'un Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesinden sonra, Kamu Denetçiliği Kurumu anayasa değişiklikleriyle anayasal bir temel kazanmıştır. 6328 sayılı Kanun'da Kamu Denetçiliği Kurumu Kanununda farklı hükümler bulunmasına rağmen, büyük ölçüde 5548 sayılı Kanun'a dayanmaktadır. 6328 sayılı Kanunun genel gerekçesinde, Anayasa Mahkemesinin iptali için nedenlerin vurgulandığı vurgulanmıştır. Dikkate alınmış ve Anayasanın 74'üncü maddesinde değişiklik yapılmış ve bu kanun hazırlanmıştır (<https://turkiye.gov.tr>).

Ombudsmanlık Kurumu ile ilgili 6328 sayılı Kanunun 11 ve 14'üncü maddesi uyarınca, baş denetçi TBMM Genel Kurulu ve denetçiler tarafından TBMM Dilekçe

Komisyonu üyelerinden oluşan bir komite ve İnsan Hakları İnceleme Komisyonu tarafından seçilmektedir. Dört yıllık bir süre için yönetim kurulu görevi yapmaktadırlar. 5548 sayılı Ombudsman Kavramı, Ombudsman ve Denetçi Kavramı Kanunuyla iptal edilen Anayasa Mahkemesi, Türkiye'de denetçilerin görev süresi beş yıl olarak belirlenmiştir. Ombudsmanlık ve denetçilerin görev sürelerinin dört yıla indirgenmesine ilişkin düzenleme 2010 Anayasa değişiklik paketine dâhil edilmiştir (T.C. Resmî Gazete,2004).

Ombudsmanlık ve denetçilerin görev sürelerinin parlamento seçimlerine eşit olması, kurumun bağımsızlığını ve tarafsızlığını sağlamada önemli bir araçtır. 5548 sayılı Kanun tarihinde, parlamento seçimleri beş yıl sürmüştür. 2007 yılında yapılan referandumla bu süre dört yıla indirilmiştir. Bu nedenle, Baş Denetçi ve Denetçiler'in görev sürelerinin dört yıla düşürülmesi olumlu bir gelişme olarak kabul edilebilir. Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu'nun 14/3'üncü Kanunun 7'nci maddesine göre seçilen Baş Denetçi ve Denetçiler'in başka bir dönem için Baş Denetçi veya Denetçi olarak seçilebilmesine dair bir hüküm bulunmaktadır. Bu düzenlemenin başarılı olup olmayacağı tartışmaya açıktır. Fransa'yı idari ve politik yapımızda bir ülke olarak modellediğimiz için, seçilen kamu denetçisinin Fransa'da olduğu gibi tekrar seçilmemesi şartı ile Kamu Denetçiliği Kurumu'nun bağımsızlığı güçlendirilecektir (CNNTÜRK,2005).

Tekrar seçilmek isteyen bir Ombudsmanın bu tutumu, siyasi güçlere karşı tarafsızlığını korumak adına zor olacaktır. Bu durum, kamu denetçisinin bağımsızlığına önyargılıdır. Ombudsman Kurumuna ilişkin 6328 sayılı Kanunun 5 inci Maddesinde Ombudsman Kurumunun görevi: İdarenin işleyişi ile ilgili şikâyetler üzerine, İdarenin tüm eylem ve faaliyetlerini, tutum ve davranışlarını belirlemek, insan hakları temelli; adalet, hukuk ve eşitlik anlayışı açısından soruşturma, araştırma ve bunların yönetime uyumu açısından tavsiyelerde bulunmaktır. Fakat:

Yalnızca Cumhurbaşkanı tarafından resmen imzalanan kararlar ile emirler,

- Yasama yetkisinin uygulanmasına ilişkin işlemler,
- Yargı kolunun kullanımına dair kararlar,

- TSK'nın tamamen askeri çalışmaları, kurumun kapsamı dışında bırakılmıştır.

İsveç ve Finlandiya hariç, dünya genelindeki kamu denetçiliği uygulamalarında adli gücün kullanımına ilişkin kararlar kurumun kapsamı dışındadır. Cumhurbaşkanı'nın tek başına eylemlerinin ve Cumhurbaşkanı tarafından resmi olarak imzalanan kararların Ombudsmanlık Ofisinin kontrolüne kapalı olması, Anayasa'nın ve Türk siyasi yapısının ruhuna uygun bir düzenlemedir. Başkanlık bu işlemler için zaten politik bir sorumluluğa sahip olmamakla birlikte, Ombudsmanın kontrolüne açılması, Anayasamıza ve ülkemizin siyasi yapısına uygun bir çalışma olmayacaktır. Öte yandan, Avrupa Silahlı Kuvvetleri'nin 2011'de ve 2012'de Avrupa Birliği'nin askeri yapısındaki faaliyet kurumlarının görevlerini yeni bırakmış olan Ombudsmanın idari faaliyetlerinin Türk Silahlı Kuvvetler yetkisi rapor edilmiş ve gündem konusu olmuştur “(2011 Yıllık Türkiye İlerleme Raporu,2011), (2012 Türkiye İlerleme Raporu,2012).”

Ombudsmanın en temel özelliklerinden birisi hem idari yönetimden hem de Ombudsmanı seçenlerden bağımsız olarak hareket etmesidir. Bağımsız bir idare Ombudsmanlık Kurumunun en mühim özelliklerinden biridir. Kamu Denetçisinin yetkisi kapsamında görev alanına giren faaliyetlerini eksiksiz bir şekilde uygulayabilmesi için Kamu Denetçisinin özerkliği sağlanmalıdır. Kamu Denetçiliği Kurumu için özerklik olgusu kuruluş kanununda verilmiştir. Kanunun 12'nci Maddesi, hiçbir organ, otorite ya da kişinin, Baş Denetçi ve Denetçilere görevleriyle ilgili emir, talimat, genelge, öneri veremeyeceğini belirtmektedir. Ayrıca, 6328 sayılı Kuruluş Kanununun 10 (e) Maddesi ile başvuru esnasında hiçbir bir siyasi partiye üye olmama şartı, bağımsız ve tarafsız olma kriterlerini karşılayan bir düzenlemedir. Kamu Denetçiliği Kurumu görevini yerine getirirken, kamu otoritesini tutan makamların talep ettiği bilgi ve belgeler zamanında ve eksiksiz bir şekilde kuruma sunulmalıdır. Aksi takdirde, soruşturmanın sağlıklı ve başarılı olması zor olacaktır. Bu bağlamda, Kurum tarafından, Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu'nun 18'inci Maddesinde inceleme ve araştırma konusu ile istenen bilgi ve belgeler, bu talebin tebliğ tarihinden itibaren otuz gün içerisinde teslim edilmektedir. Bu dönemde, Baş Denetçinin veya Denetçinin, talep edilen bilgi ve belgelerin adil bir sebep olmadan uygulanması başvurusu üzerine, kurumun yetkisi disiplin soruşturması açmaktadır. Bu düzenlemeler kuruluşun görevlerini vaktinde ve sorunsuz bir şekilde uygulamasına yardımcı olacaktır. Aynı

zamanda, 6328 sayılı Kanunun 19'uncu Maddesi, Baş Denetçiye veya uzmanlara, tanık veya ilgili kişileri dinleme yetkisi vermektedir (Çalışkan, 2013: 24).

Bir olayı netleştirmek ve doğru şekilde soruşturmak için tanıklara danışılmalı ve dinlenilmelidir. Ombudsman Kurumu'nun yetkisi, söz konusu hususları netleştirmek için önemlidir. Aynı maddenin aynı zamanda, denetçinin inceleme ve araştırma konusu için uzmanlar ataması şartını da içermesi olumludur. Kuruma yapılan başvurular çok çeşitli olduğu için yetkililerin her konuda bilgi sahibi olmaları mümkün olmadığından gerektiğinde uzmanlara başvuru yapma imkânı vermek olumlu bir adımdır. Dünya Ombudsmanlık uygulamalarına bakıldığında, Ombudsman ya bir şikâyetle bulunmamakta ya da bir memur olarak çalışmaktadır. Genel olarak, dünya ülkeleri her iki uygulama olasılığını kurumun eylemi biçiminde vererek, kurumu daha etkili hale getirmiştir. Ombudsman Kurumunun eylemi için başvuru ve prosedür, kurumun görevinin gerçek ve tüzel kişilerin yanı sıra idare hakkında inceleme, soruşturma ve önerilerde bulunması ve kurumun ancak şikâyet yapması durumunda söz konusudur. Aslında, Kamu Denetçiliği Kurumu'nun idarenin işleyişi ile ilgili konularda resmi görev yapabileceği konusunda bir hüküm yoktur. Bununla birlikte, herkesin idarenin kötüye kullanımı konusunda bir başvuru yapması her zaman mümkün değildir ve kurumun düzgün işleyişi ve bundan beklenen faydası açısından önemli bir eksikliktir. Bu durumda, Avrupa Komisyonu'nun Türkiye hakkındaki önemli bir eksiklik olarak İlerleme Raporu tarafından hazırlanan 2011 yılı da açıkça belirtilmiştir (2011 Türkiye İlerleme Raporu, 2011).

Dünya'da Ombudsmanlık uygulamaları incelendiğinde, Ombudsmanlık Kuruma birkaç çeşit başvuru yolu vardır. Bazı ülkelerde doğrudan kuruma başvurmak, bazı ülkelerde ise aracı vasıtasıyla başvurmak mümkündür. Aracılık yoluyla başvuru yöntemi uygulanan ülkelerde aracının bir filtre görevi görerek gereksiz birçok başvuruyu önlemesi ve paraleldeki başvuruların sayısının azaltılması arzu edilmektedir Bununla birlikte, çoğu ülkede kabul gören uygulama, kuruma doğrudan yapılanmadır Tüzel ve gerçek kişilerin, Ombudsman Kurumuna başvurusuyla alakalı olarak ilgili kişiler açısından hiçbir farkı yoktur. Ombudsmanlık Kurumuna başvuru şekli açısından, ilgili Kanunun 17'nci maddesi; başvuru sahibinin adı, soyadı, imzası, ikamet yeri veya işyerinde Türkiye Cumhuriyeti'nde ikametgâh numarası ve vatandaşlar için vatandaşlık kimliği numarası, yabancılar için pasaport numarasının

bulunması önemlidir. Yönetmelikte belirtilen şartlara uyulması şartıyla bu başvurunun elektronik ortamda veya başka iletişim araçları ile yapılabilmesi olumlu bir gelişmedir. Şikâyetlerin formlar kullanılmadan yapılabileceği, ayrıca Resmî Gazete 'de yayımlanan “Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu Uygulama ve Usul Yönetmeliğinde” belirtilen zorunlu bilgi ve belgelerin sağlanması şartıyla sözlü şikâyetler kabul edileceği belirtilmiştir. 28/03/2013 tarihli ve 28601 sayılı kanunda bu hususa ilişkin detaylar mevcuttur. Yine kuruma başvuracak kişilerin, ilgili kamu kurumunun işlemlerine ilgisini ihlal etmeleri gerekmektedir. Bununla birlikte şikâyet, insan haklarına, temel hak ve özgürlüklere, kadın haklarına, çocuk haklarına ve kamu yararına yönelik genel konulara yönelikse, çıkar ihlalinin olmayışı olumludur. Başvuruların herhangi bir formata gerek duymaması, elektronik ortamın kullanılmasını sağlamak ve aracı olmadan başvuru yapmak, kuruma yapılan başvuru sayısını artıracaktır. Kurumun onu diğer denetim birimlerinden ayıran en önemli özelliklerinden biri, kolay erişilebilir olmasıdır. Bu özelliği ona sağlamak önemli bir gelişmedir. Buna rağmen birçok gereksiz başvurunun yapılabileceğine ve kurumun çalışamayacağına dair endişeler olsa da ilk üç ayda bu şüphenin yersiz olduğu, çok fazla başvuru olmadığı anlaşılmaktadır (Ombudsman Kurumu; 2013). Ek olarak, illerdeki valilikler ve ilçelerdeki kaymakamlıklar aracılığıyla kuruma uygulanabilecek olan Kanunun 17’nci maddesi hükmü, kuruma başvuru kolaylığının arttırılmasında önemli bir faktör olacaktır.

3.5.7. Ombudsmanlık Kurumuna Yapılan Başvuruların Niteliği

Kamu Denetçiliği Kurumu'na yapılan başvurular, Kanunun 17’nci maddesinde belirtilmiştir. Buna göre; gerçek ve tüzel kişiler kuruma başvurabilir ve yabancıların başvurularında karşılıklılık söz konusu olmaktadır. Belli bir konu içermeyen ve kapsamı dışında kalan veya kurumun gereksiz yere dikkatini dağıtan şikâyetler nedeniyle illerdeki valilikler ve ilçelerdeki kaymakamlıklar tarafından illerdeki valilikler aracılığıyla yapılacak başvuruların içeriği önem arz edecektir.

Geniş bir denetim yetkisine sahip olan kurum, araştırma konusu ile ilgili olarak seçtiği kurum ve kuruluşlardan bilgi ve belge toplama imkânına sahiptir. İlgili belgeleri otuz gün içinde alacak olan kurum, inceleme ve araştırmalarını başvuru tarihinden itibaren altı ay içinde sonuçlandırmak zorundadır. Bu arada, kuruma başvuran kişi konuyu

yargıya öncelikli olarak reddetmişse, yargı süresi Ombudsman Kurumuna başvurduğu andan itibaren dondurulacaktır, ancak kurumun denetimi şikâyetçiyi tatmin etmezse altı ay içinde yargı süreci kaldığı yerden başlatılabilecektir (Çalışkan, 2013: 26).

3.5.8. Ombudsmanlık Kurumunun İdari Yargı Sisteminden Kamu Denetçiliği Kurumuna Geçişi

Türkiye'de son yıllarda yargı sistemi, artan etkinlik ve verimlilik oranı nedeniyle ciddi eleştirilere maruz kalmaktadır. Eleştirilerin odağı, yargının hesap verilebilirliğinin ve şeffaflığının yetersizliğidir. Eleştiriler birçok kararda, özellikle adil yargılanma hakkı kapsamında uzun süren gözaltı süreleri durumunda yüksek bir tonla ifade edilmektedir. Kuşkusuz, sosyal hayatın pek çok alanının daha yüksek oranda yargının etkisi altında olduğu gerçeğine paralel olarak artan iş yükü, yargı organlarının verimliliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu bağlamda, 2010 yılında yapılan anayasa değişikliği sonucunda, Anayasanın 74'üncü maddesine eklenen hükmü ile Ombudsman, Anayasa Kurumu ve Kamu Denetleme Kurumu yasası haline gelmiştir.

6328 sayılı Kanunun 1'inci maddesi uyarınca, Kamu Denetçiliği Kurumu'nun kuruluş amacı: Kamu hizmetlerinin işleyişinde bağımsız ve etkili bir şikâyet mekanizması oluşturarak, idarenin her türlü eylem, tutum ve davranışlarını oluşturmak, insan haklarına dayalı, adalet anlayışı içinde, hukuka ve eşitliğe uygunluk açısından, inceleme, araştırma ve önerilerde bulunmak olarak tanımlanmaktadır. Görüldüğü üzere, idarenin her türlü işleminin, tutum ve davranışının kurum kapsamına girdiği anlaşılmaktadır. Ancak, aynı Kanunun 5'inci Maddesinin (c) bendi yargı yetkisi ile ilgili kararları hariç tutmaktadır. Bununla birlikte, yukarıdaki birçok örnekte görülebileceği gibi, doğrudan olmasa da birçok kamu denetçiliği uygulamasında adli idarede uygulanan güçlerden söz etmek mümkündür. Yargı gücünün kullanımı yalnızca yargı kararlarına değil, yargının işleyişiyle ilgili diğer süreçlere de değinilen bir kavramdır. Örneğin, mahkeme idaresinden veya bir hâkimin davranışından kaynaklanan yetkiler aynı zamanda adli gücün kullanılmasına da ilişkindir. Bu nedenle, bu tür uygulamalarda ortaya çıkan olumsuzluklar, idari organizasyonun bir parçası olan yargı ile ilgili olarak değerlendirilmelidir. İlgili Yasanın gerekçesi incelendiğinde, kurumun amaçlarından birinin yargının yükünü hafifletmek olduğu belirtilmektedir. Aslında bu amaç, dolaylı olsa da yargı alanındaki verimlilik

sorununun çözümüne katkıda bulunmaktadır. Ancak yargının işleyişinden kaynaklanan sorunlara herhangi bir çözüm getirmemektedir. Görüşümüze göre, 6328 Sayılı Kanun, yargının şeffaflığını ve hesap verebilirliğini sağlamak için önemli bir fırsatı kaçırmıştır (<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6328.pdf>).

3.5.9. Ombudsmanlık Kurumu Türkiye Uygulamaları Gelişim Süreci

Kamu Denetçiliği Kurumu, Türkiye'de, 2012 yılında kurulmuştur. Ülkemizde de kamu denetçiliği kurumunun kurulması için benzer bir fikir olsa da bu fikir yıllara dayanmaktadır. 1950'lerden bu yana İsveç ve Finlandiya'da başarıyla uygulanan Ombudsmanlık Kurumu, diğer ülkeler tarafından bir model olarak benimsenmiş ve kendi ülkelerine uyarlanmıştır. Böylece, kamu denetçiliği kurumu dünyaya yayılmaya başlamıştır. Türkiye 1960 yılından sonra kamu denetçiliği konusunda çeşitli akademik çalışmalarda yer almaya başlamıştır. Böylece kamu denetçiliği ülke gündemindeki yerini almıştır.

Ülkemizde Ombudsman Kurumu hakkında ilk araştırmacı. Profesör Dr. Yılmaz Altuğ'dur. Profesör, 1968 tarihinde yayınlanan makalede; Yeni Zelanda, Norveç ve İsveç, ile Birleşik Karalık'taki kamu denetçiliği uygulamaları hakkında ayrıntılı bilgiler vermekte olup, Ombudsmanlık Kurumun demokrasinin tam olarak kabul edildiği İskandinav ülkelerinde başarıyla çalıştığını belirtmiştir (Işır, 2004: 266).

1982 Anayasasının hazırlanması sırasında, Türkiye'de Ombudsmanlık Kurumuna yönelik ilk yasal çalışma yapılmıştır. Bu çalışma, ülkemizde Ombudsmanlık Kurumunu kuran ilk yasal çalışma olması açısından da önemlidir. 1982 Anayasasının hazırlanmasına katkıda bulunmak ve önerilerde bulunmak için Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi ve Siyasal Bilimler Fakültesinde görev yapan öğretim üyeleri, Önerilen Anayasa Önerisi adlı bir çalışma hazırlamışlardır. Bu çalışma ile vatandaşların idare eylemleri sonucu mağdur olmamaları ve haklarının kolayca zarar görmemesi için anayasal güvenceye sahip bir Ombudsman Kurumunun kurulmasına yönelik öneride bulunmuşlardır. Ancak, akademisyenler tarafından önerilen bu önerme, Ulusal Güvenlik Konseyince kabul görmemiştir. Ayrıca, bu teklifle oluşturulması önerilen Ombudsman Kurumu, 1982 Anayasasına dâhil edilmemiştir (Demir, 2014: 28).

1991 TODAIE Kamu Yönetimi Araştırma Projesi (ROCK) raporunda sahadaki çalışmalardan sonra hazırlanan Türkiye'de Ombudsmanlık Kurumunun kurulması için önemli bir çalışmadır. Bu raporun tavsiye bölümünde; Kamu Denetleme Kurulunun (DDK), Ombudsman olarak görev yapmasını sağlamak için Kamu Denetçiliği Kurumu ile ilgili yasal düzenlemeler yapılmıştır (Kaya Raporu, 1991: 44).

Türkiye'deki Ombudsmanlık ile ilgili olarak, 1996 yılında Bayburt Valisi tarafından önemli bir çalışma yapılmıştır. Ombudsmanlık Kurumunun İl Ölçeğinde Uygulanmasına Yönelik İl İdare Kanunu ile uyumlu olarak Bayburt Valiliği tarafından hazırlanmıştır. 5442'nci Yönerge, Kamu Danışma Kurulu olarak adlandırılan bir Kurulun kurulmasını öngörmektedir. Kurul üyeleri, İl İdare Kurulu, İl Daimî Konseyi üyeleri ve Kaymakamlardan oluşan bir komite tarafından seçilmektedir. Kurul'a seçilen kişiler kendi aralarından bir başkan seçer. 7 üyeden oluşur ve görev süresi 1 yıldır. Kurul, şehir sınırları içindeki kamuya ait kurum ve kuruluşları ile ilgili istek ve şikâyetleri inceleyerek, yapılan soruşturmalar sonucunda cezai işlem ve eylem görürse, ilgili makamlara bilgi vermekle görevlidir. Kurulun incelenen konular hakkında açıklama yapabilmesi için en az beş üyenin oyu gerekmektedir (Öner, 1996: 6). Ancak, emirin uygulanması uzun sürmeyerek, kısa süre zarfında bu uygulama rafa kaldırılmıştır.

Çalışmanın yanı sıra, Ülkemizde, Kamu Ombudsmanlığı Kurumu ile alakalı sivil toplum kuruluşları tarafından çalışmalar yapılmıştır. Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği (TÜSİAD) tarafından 1983 tarihinde yayınlanan bir raporda; Devletin her geçen gün büyümesine paralel olarak, bürokratların zorlayıcı tutum ve düzgün olmayan davranışlar içerisine girdiği, bireylerin bu durumdan rahatsız olduğu, bireyler ile devlet arasındaki bağın kopmaması, devlet uygulamalarının bireyler tarafından yanlış tanınmaması açısından bir kuruma ihtiyaç duyulduğunun belirtildiği, bu ihtiyacın ise İskandinav ülkelerinde yer alan Ombudsmanlık Kurumu ile benzerlik taşıyan bir Kurum ile ortadan kaldırılabilceği belirtilmiştir.

Kalkınma planının yayınlanmasında, Devlet Planlama Teşkilatı'nın (DPT) kurulması konusunda çalışan Kamu Denetçiliği Kurumu'ndan da bahsedilmiştir. 1979-1983 arasındaki dönem için hazırlanan Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında; mahkemeden önce ihtilafları çözme yetkisine sahip olacak bir Devlet Avukatlık

Kurumu'nun kurulacağı, kurumun etkinliğini, sağlıklı çalışmasını şart koşan usul ve koşulların sağlanacağı bir kamu denetçiliği kurumunun kurulacağı belirtilmiştir “(Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1979: 484).”

“Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'ndan” sonra, bir Ombudsmanlık kurumunun kurulmasına ilişkin en net ifadeler 1996-2000 arasında uygulamaya konması planlanan Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planına dâhil edilmiştir. Söz konusu planda: Yönetim bireysel ilişkilerinde yaşanan çatışmaları etkin ve hızlı bir şekilde çözmek için; Halkın şikâyetleri ile ilgilenen bir Ombudsman olan, Avrupa Birliği'nin kendisinde ve üye devletlerin çoğunda bulunan bir kamu denetçiliği, yönetimi denetleyen bir denetim sistemine duyulan ihtiyaç nedeniyle ortaya çıkmıştır. Yargının dışında, ancak yargının sıkı bir şekilde çalışma kurallarına tabi olduğu ve zaman harcadığı gerçeği göz önüne alındığında, idare bağımlı değildir ve sistemi Türkiye'de kurulacaktır. Kamu denetçisinin, uygulanması amaçlanan bir kurum olduğu söylenmektedir “(Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1995: 119).”

2001-2005 yıllarında uygulamaya konulmak üzere yapılan “Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında” Yönetim ile birey ilişkilerinde karşı karşıya kalınan sorunların, seri ve etkin bir biçimde çözümü amacıyla, vatandaşların şikâyet konularında, kamuyu denetleyen, kamuya bağlı olmayan kamu denetçiliği sistemi hayata geçirilecektir. Bu sayede, gerekli olan tüm alt yapının kurulmasına ve oluşturulacak sistemin istisnasız tüm idari faaliyetleri kapsamına önem verilecektir ibaresine yer verilerek Ombudsmanlık Kurumu yapılandırılmasına yönelik faaliyetlere gerekli önemin verileceği belirtilmiştir. Bu kapsamda, ihtiyacı karşılayacak altyapının kurulmasına ve istenilen sistemin istisnasız tüm idari faaliyetleri kapsamına önem verilecektir ibaresine yer verilerek Ombudsmanlık Kurumu oluşturulmasına yönelik yapılacak çalışmalara gerekli önemin verileceği açıklanmıştır. “(Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 2000:193).”

2007-2013 yıllarında uygulamaya konulmak üzere yapılan “Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda” kurumun tarihi, işleyişi, yapısı, görev ve yetkileri hakkında detaylı bilgi verilmektedir. Ayrıca, Ombudsman Kurumu kısa bir süre içerisinde uygulanacak, siyasi ve idari personelin bağlı kalmasını sağlamak üzere yetkili kişiler, hukukun üstünlüğü ve hukukun yönetimi arasından seçilecektir. Bu ilkelerin eylemleri ve

faaliyetleri; Ombudsmanın, kendi inisiyatifiyle hareket edebilecektir. İlaveten, yerel yönetimlere uygun Ombudsmanların kurulmasından hemen önce ulusal bir Ombudsmanlık Kurumu kurulmasını sağlama stratejileri konusunda alınacak öncelikler ve önlemler tartışılacaktır “(Dokuzuncu Kalkınma Planı, 2007:193).”

Ülkemizde Ombudsmanlık Kurumunun kurulmasına yönelik ilk gözle görülebilir çalışmalar 57’nci Hükümet zamanında gösterilmiştir. Kanun Tasarısı, 14.09.2000 tarihinde Kurumun kuruluşu için hazırlanmış ve TBMM'ye gönderilmiştir. Bu girişim başarısız olduktan sonra çalışmalar sürdürülmüştür (Aktel ve ark.,2013:27). Takiben, 2003 tarihinde “Kamu İdaresi Kanunu Tasarısı” hazırlanmış ve taslak Ombudsmanlık düzenlemeleri dâhil edilmiştir. Merkez hükümet ve yerelde görevli yönetimler arasındaki görevlerini yetkilerini ve sorumluluklarını tekrardan düzenleyen bu tasarı 3 Kasım 2003 tarihinde halka duyurulmuştur. “Kamu İdare Kanunu” tasarısında yapılan bazı değişiklikler 29 Aralık 2003 tarihinde Parlamento onayına sunulmuştur.

15 Ocak 2004 tarihinde, Plan ve Bütçe Komitesi, Anayasa Komisyonu ile bir araya gelmiş ve bazı değişiklikleri kabul etmiştir. TBMM Genel Kurulunda taslak müzakereleri 2004 yılının 18 Şubat’ında başlamış ve müzakereler aynı yılın 15 Temmuz tarihine kadar devam etmiş ve belirli maddelerde yapılan değişikliklerle, özellikle de tasarıda kabul edilerek kabul edilmiştir. Kanun Tasarısının 42. maddesi, her bir ildeki yerel yönetimlerin kamu denetim kuruluşlarının kurulmasını, yerel idarelerin ve bu idarelere bağlı kuruluşların, idareler tarafından kurulmuş olan derneklerin, işletmelerin eylemlerinden kaynaklanan uyuşmazlıkların çözümüne yardımcı olmak amacıyla kurulmasını öngörmektedir. TBMM Genel Kurulunda kabul edilmesinin ardından, 5227 sayılı Temel İlkeler ve “Kamu İdaresinin Yeniden Yapılandırılması Hakkında Kanun” yayımlanmak üzere Cumhurbaşkanlığı makamına gönderilmiştir. 3 Ağustos 2004 tarihinde, Cumhurbaşkanı Sayın A. Necdet Sezer, Yasanın ilkelerine, Anayasa kurallarına ve kamu yararına uymadığı gerekçesiyle daha fazla tartışma için yasayı Büyük Millet Meclisine geri göndermiştir. TBMM'de geri gönderilen yasaya bir daha işlem yapılmamıştır (Sevinç, 2015:111).

2005 yılında ülkemizde Ombudsmanlık Kurumu kurulmasına yönelik Bakanlar Kurulu tarafından bir yasa tasarısı çalışması yapılmıştır. “Ombudsmanlık Kurumu Yasa Tasarısı” isimli hazırlanan bu yasa tasarısı, Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'na

verilmiştir. 15/06/2006 tarihli Ombudsman Kurumu 5521 sayılı Kanun Parlamentoda kabul edilmiş ve daha sonra yayınlanmak üzere Cumhurbaşkanlığı'na gönderilmiştir. Ancak, söz konusu yasa, Büyük Millet Meclisi'ne bağlı Ombudsman Kurumunun Anayasa'yı değiştirmeden kurulamadığı gerekçesiyle Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer tarafından TBMM'ye geri gönderilmiştir (Şahin,2015:112).

Ancak TBMM'ye gönderilen bu yasa Parlamentoda yeniden görüşülmüş ve 28/09/2006 tarih ve 28 sayılı Kanun ile TBMM'de oylanarak kabul edilmiştir. Akabinde, 28/09/2006 tarihli “Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu” 13/10/2006 tarihinde Cumhurbaşkanlığı makamı tarafından onaylanarak, Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. Ancak, Cumhurbaşkanı ve Ana Muhalefet Partisi, 28/09/2006 tarihli 5548 Sayılı Ombudsman Kurumunun Kanununun iptali için Anayasa Mahkemesine dava açmış, 2006 yılında yürürlükten kaldırılmış ve 2008 yılında TBMM tarafından oybirliği ile iptal edilmiştir (Sevinç, 2015:111).

Tüm bu gelişmelerin ardından, “Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu” Anayasa Mahkemesi tarafınca iptaline karar verilmesinde etkili olan konular dikkate alınarak yeni bir yasa hazırlanması üzerinde çalışma yapılmıştır. Bu çalışmaların Anayasamıza getirdiği 5982 Sayılı Kanun'un 8'inci Maddesi'nde Değişiklik Yapılmasına, Anayasa'nın 74'üncü maddesinin bu değişikliklerle, TBMM Başkanlığı bünyesinde kurulacak olan Ombudsman Kurumunun görevlerinin, inceleme ve yapılacak nitelikler çerçevesinde yapılacak görevler, çalışma usulleri üzerinde kanunla düzenleneceği kararına varılmıştır. Ombudsmanın seçimleri ve kişisel hakları bu olgulara dâhildir. Anayasada yapılan değişiklik önerisi, 12 Eylül 2010 tarihinde yapılan bir oylamayla onaylanmış ve sonuçların 23/09/2010 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe konulmuştur.

4.TARTIŞMA

İnsanlar toplumda neler olup bittiğinden haberdar olamıyorsa, bireyleri yönetenlerin eylemleri kapalıysa, toplum ilişkilerinde etkin olamazlar. Ne var ki bilgi, sadece insanlar için gerekli değildir. Nitelikli devlet yönetimi için de önemli bir araçtır. Kötü yönetilen devletler, varlıklarını korumak için gizli yönetim gereksinimlerine ihtiyaç duyarlar. Yönetimler, gelişebilmek uğruna “verimsizlik, savurganlık ve yozlaşmaya” kısmen de olsa izin verirler. Bilgi, vatandaşlara idarenin eylemlerini inceleme olanağı sunar. İdarenin eylemleri hakkında bilgilendirilerek tartışılabilmesine zemin oluşturur.

Yönetimde saydamlık kavramı, 2000’li yılların başında gelişmeye başlamıştır. Önceki dönemlerde kapalı yönetim uygulamalarında; vatandaşlar idare tarafından yapılan faaliyetleri öğrenemeyerek takip edememektedir. İdarenin elinde bulunan bilgi ve belgelere erişemeyerek, idarenin yönetsel kararlarına katılamamaktadırlar. Ancak, bilgi edinmenin vatandaşlar tarafından kullanımının yaygınlaşması, kamu kurumlarının daha saydam bir yönetim tarzına geçmelerini destekleyecektir. Bu durumda yolsuzluk ve usulsüzlük durumlarının bilinmesi, istenilmeyen kapalı faaliyetlerin kamuoyu tarafından bilinmesini sağlayacaktır.

Türkiye uluslararası anlaşma, sözleşme, bildirge, gibi yazılı metinlerin TBMM tarafından kabulü ile taraf ülke olmuştur. Bu da Türkiye’nin kabuğuna çekilmeyen, dünyayı takip eden, uluslararası yazılı belgelerde taraf olup, yeniliğe açık olduğunu göstermiştir.

Her birey “bilgi edinme, dilekçe ve başvuru haklarına sahiptir”. Kurumların başvurana 15 günlük süre zarfı içerisinde cevaplandırması zorunludur. Bireyler içinde, alınacak bilgi içinde 15 günlük süre tanınmaktadır. Bilgiler, devletin güvencesi altındadır. “Yok, edilemez, tahrifat yapılamaz. Yorumlanamaz, yalın halde verilmek zorundadır.” Yabancılar için bilgi edinme “karşılıklılık” ilkesine göre düzenlenmiştir. İdareye yapılan müracaatlara 15 gün içinde cevap verebildiğine göre, vatandaşın alacağı bilgiye de 15 günlük süre tanınmalıdır. Bu durum sonradan çıkarılması düşünülen kanunlarda da göz ardı edilmemelidir.

Gizli yönetim tarzını benimseyen sistem, kötü yönetim şekillerinin bilinmesini engellediğini düşünür. Çünkü kötü yönetim şekillerinin ortaya çıkması ile eleştirilere maruz kalır. Yönetim ayrıca, yasal işlem ile karşı karşıya kalabileceğinden, elinde bulunan bilgi ve belgeleri gizli tutmak ister. Yönetimde gizlilik ve kapalılığın aynı şeyler olmadığını düşünenler de vardır.

Yönetimde hesap verilebilirliğin sağlanabilmesi için şeffaf yönetim politikalarına ihtiyaç olduğu görülmektedir. Ülkemizde şeffaf yönetim adına atılmış birçok adımlar vardır. Bilgi edinme hakkının Anayasal hak olması ile Yasalar, Yönetmelikler ve Mevzuatlar çıkarılarak devlet kurumlarında uygulanmaya başladığı görülmüştür. Bunlardan bazıları Kamu Denetçiliği Kurumu, Bilgi Edinme ve Değerlendirme Kurulu ve Kamu Görevlileri Etik Kurulunun ortaya çıkarak adil, şeffaf, açık yönetim tarzına geçişte vatandaş memnuniyeti sağladığı görülmüştür.

Kamu Görevlileri Etik Kurulunun görevine giren pek çok konu mevzuatımızda düzenlenmiştir. Bu sebeple etik olmayan davranışların pek çoğu kovuşturmayaya uğradığı düşünüldüğünde etik kurulun işlevselliği azalacaktır. Ancak Kurulun gün yüzüne çıkmamış, yargıya intikal etmemiş durumlarda faydalı olabileceğinden söz edilebilir. Sonuçta Etik Kurulun işlevselliği değil, ancak varlığı yararlı olabileceği düşünülmektedir.

Etik Kurulunu düzenleyen yasanın 2'nci maddesinde, kurulun 11 üyeden oluştuğu belirtilmektedir. Kurul üyelerinin hepsi, ilgili yasada belirtilen özellikteki kişilerden Cumhurbaşkanı tarafından seçilmektedir. Kurul üyelerinin görev süresi dolmadan görevlerine son verilememesi, kurul üyelerinin özerk gibi görünse de TBMM yerine Cumhurbaşkanlığınca icrası ile atanmaları ve görev sürelerinin bitiminde yeniden seçilebilmeleri kurumun bağımsızlığını (özerkliğini) zedeleyici bir unsurdur. Etik kurul yasama, yürütme organları dışında TSK ve yargı mensuplarını denetleyememektedir. Yani etik kurul, etik ilkeleri belirleme ve uygulamayı gözetme işlevini bu kurumlar bakımından yürütememektedir. 2004 tarih ve 5176 Sayılı yasa gerekçesinde belirtildiği gibi kurulun oluşturulmasında ülkemizin yönetim anlayışı, sosyal-ekonomik şartlara uygun bir modelin benimsenmesi olarak yorumlanabilir. Kamu yönetimi anlayışında, ülkemizde etik değerlere aykırılık düşüncesi oldukça

yaygındır. Etik dışı davranışların bürokrasi kadar siyasetçileri de kapsadığını dile getirmek mümkündür.

Kişinin, kendisine yönelik etik dışı davranış ilkelerinin ihmalî /ihlali nedeniyle, Etik Kurula yapacağı başvurudan caydırıcı nitelikte olduğu düşünülen madde; “haklı bir gerekçeye dayanmayan, başvuru konusuyla ilgili yeterli bilgi ve belge sunulmamış başvurular değerlendirmeye alınmaz.” kişinin başvurusunda hakkını aramasını zorlaştırmıştır.

Ülkemizde Ombudsman Kurumunun varlığı, kamu çalışanlarının eylem ve işlemlerinde daha dikkatli ve özverili davranarak gerekli hassasiyet ve özen çerçevesinde kamu görevlisinin vatandaşa gereken kolaylığı sağlamasına katkı sağladığı aşîkârdır. Ombudsmanlık Kurumu gün geçtikçe Türkiye’de uygulamaya konulması birey-devlet ilişkileri açısından oldukça iyi neticeler getirerek mağduriyetlerin ortadan kaldırıldığı Ombudsman kararları ile anlaşılmaktadır. Ombudsman Kurumu Türkiye’nin sosyal ve kültürel olarak yönetsel yapısına uygun duruma getirilerek tekrar düzenlendiği ve başvuru sayısının her geçen gün arttığı görülmektedir. 2010 yılında Ombudsmanlık Kurumuna Anayasal bir nitelik kazandırılarak siyasallaşmasının önüne geçilmiştir.

Ombudsman Kurumu, kurulduğu ülkelerde ikame organ olarak kurulmamakta, idarenin sebebiyet verdiği sorunlara çözüm üreterek, idareyi denetleyen diğer denetleme organlarına alternatif olarak oluşturulmamaktadır. Ombudsmanlık kurumu kurulduğunda, yönetimi idare ederken bazen onlardan yardım almakta bazen de iş yüklerini hafifletmelerine yardımcı olmaktadırlar. Ombudsmanın önemli bir görevi, idare ve vatandaş arasındaki karşılıklı güveni arttırmak ve ikisi arasında arabuluculuk yapmaktır. Bununla birlikte, toplumda, yönetimden kaynaklanan tüm sorunların çözüleceği beklentisi yaratılmamalıdır. Kurumun halkın kabulü ile ilgili olarak, ilgili kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum örgütleri ve konuya eğilen akademisyenler ilişkiler daha da geliştirilmeli ve kurum halka tanıtılarak açıklanmalıdır.

İdarenin haksız işlerine ve işlemlerine karşı hızlı, etkili ve yargısız bir kontrol aracı olarak kabul edilen kamu denetçisi, özellikle İskandinav ülkelerinde, dünyanın birçok ülkesinde başarıyla uygulanmaktadır. AB’ye aday olan Ülkemizde Ombudsmanın başarılı bir şekilde uygulanmasına engel bulunmamaktadır. Çünkü daha önce de

belirtildiği gibi, kurumun kökeni Osmanlı uygulamalarına dayanmaktadır. Dünyadaki kamu denetçiliği uygulamaları; işlevleri, yetki alanları, seçimleri, sayıları, görev süreleri, kararlarının bağlayıcılığı ve başvuru formu gibi ülkelere göre değişiklik gösterebilmektedir. Bununla birlikte, bu farklılıklara rağmen, Ombudsmanlık uygulamaları, hukukun üstünlüğünü anlama, insan haklarını geliştirme, idare faaliyetlerinin yasal çerçevede yürütülmesi, iyi yönetişimin gerçekleşmesi ve ülkelerde kontrol anlayışının gelişimi için önemli bir yere sahiptir. Ombudsmanın asıl amacı, idarenin çalışmaları ve işlemleriyle zarar gören vatandaşların haklarını yargısız yollarla savunmaktır. Bu amacı gerçekleştirmek için Ombudsmanlık kurumları çeşitli alanlarda, bölgelerde veya ülke genelinde kurulmuştur.

BEDK tarafınca bilgi edinme hakkının istisnaları sayılmıştır. Yargı kurul denetimi dışında bırakılmıştır. Böylelikle siyasal otorite tarafından üyeleri seçilen kurulum, bağımsız olan yargı organından uzak kalması amaçlanmıştır. Kurul üyelerinin TBMM tarafından çoğunlukçu bir seçim anlayışı kapsamında seçilerek, Cumhurbaşkanı tarafından atanmaları daha doğru olacaktır.

Teknolojideki gelişmelerle birlikte, bilgiye ulaşım daha kolay ve hızlı hale gelmiştir. Toplumlaşma sürecinde bireylerin gelişen bilgi teknolojiye iletişimi Bilgi Edinme Hakkı kapsamında, e-Devlet uygulaması içerisinde etkin kullanılan Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), birçok veri açıklamaktadır. Bu verilerden bazıları; Nüfus ve Demografi, Sağlık ve Sosyal Koruma, Ulaştırma ve Haberleşme, İstihdam, İşsizlik ve Ücret, Tarım, Bilim, Teknoloji ve Bilgi Toplumu, Enflasyon ve Fiyat, Eğitim, Kültür, Spor gibi başlıklar altında devleti, vatandaşları karşısında saydamlastıran politikalardır.

Doğum, ölüm, nüfus ve sağlık istatistiklerine bakılarak, Türkiye'de ortalama yaşam ömrünün ne kadar olduğu, hangi hastalıkların ölüme sebebiyet verdiği, hangi bölgelerde daha sık görüldüğü, doğum oranlarının düzeyi, ülkede nüfus yoğunluğunun hangi bölgelerde yoğunlaştığı ve azaldığı gibi verilere ulaşarak, uygulanacak sağlık ile ilgili yatırımlara yön verilebilmektedir.

Adalet istatistiklerine bakılarak, cezaevinde ne kadar tutuklu ve hükümlü olduğu, yıllara göre tutuklu hükümlü sayıları hakkında bilgi sahibi olunabilmektedir. Bu

bilgiler neticesinde ülkedeki suç oranının azaltılmasına yönelik çıkarılacak kanunlara yön vermektedir.

TÜİK verileri hem ülkemizdeki vatandaşların hem de dünya üzerindeki vatandaşların kullanımına açıktır. Örneğin, ülkemize yatırım yapmak isteyen yabancı yatırımcılar, TÜİK verilerini inceleyerek ülkenin, genel mali ve sosyoekonomik durumu, ulaşım şartları, demografik yapı hakkında bilgi sahibi olarak yatırımını yönlendirebilmektedir.

Örnek vermek gerekirse, sağlık bakanlığı raporlarından çocuk aşılama oranının arttığı görülmüştür. Bu çıkarıma göre çocuk ölümlerinin ve bulaşıcı hastalıkların azaldığı ve bu hastalıkların yayılmasının önlenmesi anlaşılmaktadır.

Bir başka örnekte, Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığı İstatistiklerine bakılarak, trafik kazalarının hangi bölgelerde daha sık yaşandığı, kazalara bağlı ölüm ve yaralanmaların, hangi tip araçlarda daha sık görüldüğü, kazaların nedenleri ve benzeri birçok bilgiye sahip olunabilmektedir. Bu bilgiler ışığında trafik kazalarının önlenmesine yönelik tedbirlere yön vermektedir. Böylece, devlet kurumları arasında koordinasyonu sağlanarak, kazaların önlenmesine yönelik olanak ve imkânlar daha verimli kullanılabilir.

Kaçakçılık ve Organize Şube Müdürlüğü ve Sağlık Bakanlığının uyuşturucu madde ile ilgili istatistikleri bulunmaktadır. Bu istatistiğe göre ülkemiz, uyuşturucu madde kaçakçılığının yol güzergâhı üzerinde yer almaktadır.

Şeffaf devlet kavramının, daha etkin bir şekilde uygulanması; kurumlar arası bilgi akışının kontrolünün sağlanması, iş ve bilgi tekrarlanmasının önüne geçer, vatandaşlara kaliteli hizmet sunarak yaşamını kolaylaştırır. Yine, karar verici olarak idarenin elinde bulundurduğu bilgiler ile karar alma sürecinin gelişmesini ve hızlanmasını sağladığı, her seviyede bireyin yönetime katılımı sağlayarak demokrasiyi güçlendirdiği söylenebilir.

Ancak, Bilgi Edinme Kanunu kapsamında, bilgi edinilmesi tamamen ücretsiz olmadığı, herkesçe bilinmemektedir. Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nda "Başvurunun yapıldığı kurum ve kuruluş, erişimine olanak sağladığı bilgi veya belgeler için başvuru sahibinden erişimin gerektirdiği maliyet tutarı kadar bir ücreti bütçeye gelir

kaydedilmek üzere tahsil edebilir.” ibaresi yer almaktadır. Bu kapsamda, ücret talep edilmesi halinde “belirlenecek ücret; bilgi veya belgelere erişimin gerektirdiği inceleme, araştırma, yazma, tarama, kopyalama, postalama ve diğer maliyet unsurları ve sair giderlerle orantılı olacağı ve maliyeti aşmaması” gerektirdiği, “erişimine imkân sağlanan yazılı, basılı bilgi veya belgelerin ilk on sayfası için, postalama maliyeti dâhil herhangi bir ücret alınmayacağı” belirtilmektedir.

2006 yılında hizmete giren e-Devlet, her geçen gün gelişerek kişilerin kendileri hakkındaki bilgilere ulaşımını çeşitlendirmekte ve kolaylaştırmaktadır. E-Devlet hizmeti ile, vatandaşların zamandan tasarruf etmesini, yurt dışında yaşayan vatandaşların devlet ile bütünleşmesini, hantal devlet düzeni ortadan kalkarak verimli hale gelmesini sağlamaktadır. E-devlet tüm kurumlara hızlı şekilde erişimi sağlamaktadır. E-Devlet Kapısı üzerinden “alınacak bazı elektronik hizmetler için (vergi, harç vb.) ödeme yapılması gerektiğinde ödeme birimi hizmeti sayesinde bu işlem e-Devlet üzerinden süratle ve kolayca yapılabilmektedir. E-Devlet Kapısının amacı, tek bir adres üzerinden ve şifre, elektronik imza, mobil imza gibi kimlik doğrulama sistemleri ile güvenli bir şekilde kamu hizmetlerinin vatandaşlara sunulmasıdır. E-Devlet Kapısı üzerinden sunulan elektronik hizmetlerde vatandaşlarımızca kişisel şifre, elektronik imza ve mobil elektronik imza gibi kimlik doğrulama araçları kullanıldığından, kişisel bilgiler e-Devlet Kapısı üzerinden sadece ilgili vatandaşlara sunulmaktadır. E-Devlet Kapısının en büyük faydası şifre ya da varsa e-imza ve mobil imza gibi kimlik doğrulama araçları kullanılarak elektronik hizmetlere erişim sağlanmasıdır. Bu yönüyle e-Devlet Kapısı, sağlamış olduğu altyapıyla birçok başka ülke tarafından da örnek alınmaktadır”.

E-Devlet hizmeti çatısı altında yer alan adli sicil kaydına ulaşma imkânı ile bireyin önceleri devlete ücret ödeyerek aldığı bu hizmet, e-Devlet uygulaması ile ücretsiz ve daha hızlı ulaşma imkânı sağlanarak bireyin zaman ve ücret kaybının önüne geçilmiştir. Önceden, herhangi bir kuruma başvuru yapmak isteyen kişi, farklı farklı kurumlara giderek, birçok bilgiyi ve kendisi ile ilgili belgeye uzun bir sürede erişebilmekteyken, günümüzde herhangi bir kişi kendisi ile ilgili bilgilerin internet hizmetinin bulunduğu herhangi bir yerden ulaşarak bürokrasi işlemlerine takılmadan hızlı bir şekilde elde edebilmektedir. Ayrıca, soy bağı uygulaması ile vatandaşlar, kökenlerinin nereye ait olduğuna herhangi bir kuruma başvuru yapmadan

ulaşılabilmektedir. Örneğin önceden, trafik cezası alan bir kişinin tebligatı ikametine gönderilmekteydi. Bu durum ikametinde bulunmayan bir kişinin trafik cezasını ödeyememesinden kaynaklı indirimden faydalanamaması veya yasal faizin artarak ilerde daha büyük bir meblağ ile karşılaşmasına sebep olmaktadır, e-Devlet hizmeti ile kişi internet erişiminin bulunduğu herhangi bir yerden cezasını öğrenerek maddi kayıp yaşanmadan ödemesini sağlamaktadır.

E-Nabız hizmete girmeden önce, kişiler sağlık hizmeti ile ilgili kurumlara başvuru yaptığında, sadece sağlık hizmetini aldığı kurumdaki eski kayıtlarına ulaşılabilirdiyken, başka bir sağlık kuruluşuna başvuruda bulunduğu anda, kişinin elinde herhangi bir tıbbi belgesi olmaması durumunda hastalığın araştırılması ile ilgili işlemler her seferinde tekrar başlamaktaydı. Uygulamaya giren e- nabız hizmeti ile kişinin, başvuruda bulunduğu doktora erişim izni vermesi halinde vatandaşların geçmişe dönük sağlık kayıtlarına (epikriz, tetkik sonuçları, tomografi, röntgen gibi görüntüler ve bunlara ait raporlar) ulaşılabilir. E-Nabız hizmeti ile hastalardan gereksiz tahlil, tetkik isteminin önüne geçilerek hastalığın teşhisinin daha kısa sürede konulmakta, tedavi hizmetleri daha kısa sürede alınmakta, gereksiz ilaç kullanımı azalmaktadır. Ayrıca, kişinin iş yaşamına ve sosyal hayatına daha hızlı bir şekilde dönmesi sağlanmakta olup, ülke ekonomisine verilen zararın önüne geçilmektedir.

E-okul hizmetleri ebeveynler bakmakla yükümlü olduğu çocuklarının eğitim durumu hakkında bilgi sahibi olabilmektedir. Bu sayede, öğrencilerin devamsızlık durumu ve ders notlarını öğrenebilmektedir. E-Okul hizmeti ile öğrencilerin devamsızlık yapmasının önüne geçilebilmekte ve eğitim-öğretime katılımının artması sağlanmaktadır. Ayrıca not takibi yapılarak öğrencinin ders başarısının yükselmesine yönelik tedbirler alma imkânı sağlamaktadır.

BEHK ile bireyler, “Kamu Kurum ve Kuruluşları ile Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşlarının” işlevi gereği elinde olduğu veya elinde olmakla yetkili oldukları bilgilere erişebilme hakkına haiz olmuşlardır. Ancak, vatandaşların bilgilere ulaşmaları her daim idarenin hukuk kurallarına uygunluğunu sağlayamayacaktır. Bilgi edinme genellikle idarenin karar alması ve alınan kararı uygulaması sonrasında kullanılmaktadır. Bu sebeple idarenin hukuka aykırı olmayan davranış sergilemeye

tabi tutulması, bireylerin yönetime daha çok katılımına olanak sağlayarak, demokratikleşme süreci hızlanacaktır.

“Kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarında” bilgi edinmenin şeffaf devlet olgusu kapsamında uygulamalarını örnek üzerinde inceleyeceğiz.

(i) Türk Mühendisler ve Mimarlar Odası Birliği, Peyzaj Mimarları Odası, Antalya Büyükşehir Belediye Başkanlığına bilgi edinme başvurusu yaparak, 2008 yılının ilk 6 ay içerisinde alınan belediye meclis kararlarının birer kopyasının verilmesini istenilmiştir. Ancak, Belediye Başkanlığınca yapılan bilgi edinme başvurusuna Kanun’un 25’inci maddesine dayanarak “kurum içi uygulamalar” olduğu nedeniyle reddedilmiştir.

Oysaki BEHK’nun 3’üncü maddesinde” gerçek ve tüzel kişiler bilgi edinme başvurusunda bulunabilirler” ibaresi bulunmaktadır. Söz konusu itirazlar odaların tüzel kişilik vasfı taşımalarına karşın, şubelerin tüzel kişilik vasfı bulunmadığından, tüzel kişiliği temsile yetkili kişinin olduğuna dair resmî belge ibraz edilmediği görülerek, 4982 Sayılı Kanun’a dayanarak bilgi edinmeye yönelik başvuru yapma ehliyeti olmadığından ötürü başvuru reddetmiştir.

BEDK’nun amacı demokratikleşme çalışmalarına etki edecek saydam bir hukuk devletine katkı sağlamaktır. Bundan ötürü “herkes bilgi edinme hakkına sahiptir”. BEDK, “herkes” cümlesine kanunun amaç ve ilkeleri aykırı davranmıştır. Meslek odalarının kuruluşu iller ve bölgeler bazında faaliyet göstermektedir. Odalar ve şubelerin, bilgi edinmeden yararlanamayarak, demokratik hukuk devleti kavramına zararlı olacağı anlaşılmaktadır.

Kanunda verilen hüküm gereği “herkes bilgi edinme hakkına sahiptir”. Bu gerçek, “4982 Sayılı BEHK, Kanununun Uygulanmasına İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik”, “Anayasa” ve “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde” bulunan maddeler ile sabittir.

(ii) Başka bir örnek de ise; BEDK tarafından İzmir Tabip Odasının itirazında “Odanın kamu kurumu niteliğinde bir meslek kuruluşu olduğu, 4982 Sayılı Kanun

kapsamında sadece başvuru alabileceği, ancak kanun kapsamında başvuru yapamayacağı” gerekçesi ile kabul edilmemiştir.

BEHK’in, BEDK tarafından uygulanmaya konulmasında sıkıntı yaşandığı görölmektedir. Bu sıkıntı, Kanunun yasalaşmasından sonra kuruma yapılan başvuruların çoğunluğu idarelerce yapılan uygulamaya ilişkin usul ve esaslarda farklılıklar olması nedeniyle sıkıntılar yaşandığı görölmüştür.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Katılımın, 21. yüzyıla girerken demokrasiyi ve idarenin nasıl daha demokratik olması gerektiğini belirleyen bir değişken olduğunu söylemek mümkündür. Vatandaşların, siyasi katılımın yanı sıra, idarenin karar alma sürecine doğrudan katılmaları, idarenin demokratikleşmesinin bir göstergesi haline gelmektedir. Toplumların örgütlenmesi ve demokratikleşmesi geliştikçe, siyasal katılım, yönetime katılım ve katılımcı yönetime önem verilir. İdare katılım fikrinin yayılması ve bunu uygulama fırsatı sadece politik hakların gelişmesinden değil, aynı zamanda verimsizliklerden, yolsuzluklardan ve diğer bazı sebeplerden de kaynaklanmaktadır. Yönetime katılımın sağlanması için yasal ve kurumsal düzenlemeler yapılmalı, açıklık ve gizlilik kavramları ve bilgi edinme hakkı kanunla düzenlenmeli ve bürokratik anlayışı temel alan yönetim anlayışı terk edilmelidir. Eğri ve hizmet dışı bürokratik yapı ancak demokratik ve katılımcı yaklaşımlarla elimine edilebilir. Kamusal ve etkin bir yönetim yapısı oluşturmak için servisi kullanan kişilerin servisi denetlemesi gerekir.

Yönetimde saydamlık, birçok işlevi olmasına rağmen, kabaca yönetimin herkese güvendiği anlamına gelir. Bu, idari faaliyetlerin ve dosyaların görünümünü, yönetimden her türlü bilgi ve belgenin alınmasını ve idari yerlerin ziyaretini içerir. Ek olarak, yönetimde saydamlık ilkesi, demokratik hukuk devleti anlayışının vazgeçilmez unsurlarından biridir ve bu ilke, kamu hizmetlerinin kamu kontrolüne açık yapılması gerektiği anlayışını getirmektedir.

Bilgi Edinme Hakkı, yönetimde saydamlık için vazgeçilmez bir araçtır. İdarenin sağladığı bilgileri beklemeden yönetimden gerekli bilgiyi edinme yeteneğini düzenleyen bu hak, “temel haklar” ve “ekonomik ve sosyal” den sonra insan haklarında üçüncü nesil insan haklarını oluşturur. Bilgi alma hakkı tüm resmi, bilgi ve belgelerin yanı sıra ses, video ve bilgisayar kayıtlarına erişim anlamına gelir.

Ombudsmanlık 1980'lerden bu yana Türkiye'nin gündemine girmiştir. Dünya’da yaşanan gelişmeler, devletlerin kamu yönetimi politikalarını yönlendirmiştir. Bu gelişmelere, kamu yönetimleri ile özel sektör, sivil toplum kuruluşları da dâhil olmak üzere, daha geniş bir alana yayılmıştır. Türkiye’deki bürokratik yapıya 1980’li yıllara kadar sağlam ve merkezi bir kamu yönetimi yaklaşımı hâkim olmuş, yeni kamu

yönetiminin yeni hak arama olgusu, yönetimin serbest piyasa sistemi ile yürütmeyi amaçlayan anlayışın artmasıyla ortaya çıkmıştır. Yeni kamu yönetimi yaklaşımına ek olarak, “yeni kamu hizmeti” yaklaşımının toplumu yönetmek yerine vatandaşa hizmet etmesi amaçlanmaktadır. Ülkemizde kamu hizmetlerinin etkinliğini ve verimliliğini artırmak için yönetim yapısı ve denetim alanında bazı değişiklikler öngörülmüştür. Bu anlamda hem yasal hem de akademik olarak yeni bir denetim mekanizmasının inşası için; Bakanlık düzeyinde, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşları tarafından birçok çalışma yapılmıştır. Ombudsman, caydırıcı, önleyici ve düzeltici işlevlere sahiptir. Ombudsmanın amacı cezalandırmak değil, idarenin yanlışlarını tespit etmek ve eğer varsa, kişilerin bu yanlışları tekrar etmelerini önlemek ve şikâyetleri ortadan kaldırmaktır. Ombudsman, kamu görevlilerine tutumlarından vazgeçmelerini, hukuk ve eşitlik kurallarının dışına çıkmaları durumunda hatayı düzeltmelerini tavsiye ederek işlemlerin doğru ve adaletli yapılmasını sağlamaya çalışmaktadır.

Fransız idare sistemi yapısal olarak gelişimini tamamladığından, Ombudsmanlık Kurumuna ihtiyaç olmadığı düşünülmektedir. Türkiye’de, oturmayan idare sisteminin varlığı, Ombudsmanlık Kurumuna olan ihtiyacın ortaya çıkmasında büyük rol oynamıştır. Yapılan yasal düzenlemeler ile idarenin entegrasyonu, güçlü bir idari sistemin ortaya çıkmasında etkili olacaktır. Oturmuş olan idari yapı, devleti şeffaflaştırarak yönetime katılımı arttıracaktır. Bu da, demokrasinin güçlenmesine katkı sağlayacaktır.

Temel haklar ile vatandaşların özgürlüklerinin korunması, demokratik hukuk devletlerinde en önemli konulardan biridir. Sosyal hayatın düzenli olarak yürütülmesi ancak iyi kurulmuş yasal kurallarla başarılı olabilir. Ülkemizde temel hak ve özellikler anayasa tarafından korunmakta ve devlet organları tarafından kanun kuralları çerçevesinde korunmaktadır. İdarenin eylemleri çeşitli mekanizmalarla, özellikle de adli incelemeyle denetlenir. Ancak, mevcut yöntemlerin kısıtlamaları vatandaşların taleplerini yerine getirmede etkisizdir. Kullanılan yöntem ne olursa olsun, vatandaşın yönetimi sosyal bir sorumluluk olarak kabul etmesi ve denetime ortak olması önemlidir.

Bireylerin, e-Devlet uygulaması konusunda bilinçlendirilmesi, e-Devlet uygulamasının kullanımını arttıracaktır. TÜİK araştırmalarında hane başı BİT

kullanım araştırmasına göre; kişilerin, e-Devlet uygulamasını kullanım oranı %53.2 olduğu tespiti yapılmıştır. Bu sonuçlara göre internet kullanımının her kesimde yeterince kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Günümüzde devlet kurumlarının tümüyle elektronik ortama geçtiğini söylemek mümkündür. MERNİS (Nüfus Hizmetleri), SAY 2000i (Maliye Bakanlığı Saymanlıklar Arası Bilgi Akışı), UYAP (Ulusal Yargı Ağı Projesi), POL-NET (Polis Hizmetleri) gibi sistemler örnek gösterilebilir.

Hukuksal alt yapının oluşturulması, e-Devlet uygulamalarının GSM operatörleri ile yapılacak bütünleşme sonucu vatandaşlara kişiler bilgilerin ulaştırılmasında önemli rol oynayacaktır. Örnek vermek gerekirse, Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından yazılan trafik cezalarında, erken ödeme fırsatını kaçırmamak için entegre edilmiş olan e-Devlet uygulamalarının, GSM operatörleri aracılığı ile bildirimde bulunması vatandaşların işini daha da kolaylaştıracaktır.

E-Devlet yönetimi ile amaçlanan; şeffaf yönetim kavramının daha çok etkinliğinin sağlanması ile, devlet kurumlarının seri ve etkili bir şekilde işleyişinin önünün açmak, her seviyede bireylerin yönetime katılımının sağlanarak demokrasinin güçlenmesini sağlamak, kurumlar arası bilgi akışının kontrolü sağlanarak iş ve bilgi tekrarlanmasının önüne geçmek, devletin vatandaşına kaliteli hizmet sunarak yaşamını kolaylaştırmayı sağlamak, karar verici olarak idarenin elinde bulundurduğu bilgilere dayanarak karar alma sürecinin gelişmesi sağlamaktır.

KAYNAKÇA

- Acar, Ş.B. (2007). *İyi Uygulama Örnekleri Çerçevesinde Kamu Yönetiminde Mali Saydamlık ve Kamuoyu Denetiminin Etkinleştirilmesi*. Devlet Bütçe Uzmanlığı Araştırma Raporu, Ankara.
- Akıncı, M. (1999). *Bağımsız İdari Otoriteler Ve Ombudsman*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Aktel, M., Kerman, U., Altan, Y., Lamba, M., Burhan, O. (2013). Türkiye İçin Yeni Bir Denetim Modeli Kamu Denetçiliği (Ombudsman). *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9, 21-37. 18 Ağustos 2019 tarihinde <http://oaji.net/articles/2014/1037-1405495164.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Ayılmaz, B. (2000), *İdari İlkeleri Işığında İşlemin Yapılış Usulü* Yetkin Yayınları, Ankara.
- Aslan, S. (1986). İngiltere’de Ombudsman Müessesesi. *Amme İdaresi Dergisi*, 19(1), 157-172. 08 Ağustos 2019 tarihinde http://www.todaie.edu.tr/resimler/ekler/05cd2ddf25f3c4f_ek.pdf?dergi=Amm%20Idaresi%20Dergisi sayfasından erişilmiştir
- Arslan, M., Akıncı, K., S, Karapınar., B, Karapınar. (2007)., *e-İş, e-Devlet, Etik*. Ankara: Siyasal Kitapevi,2007.
- Avşar, Z. (2012). *Ombudsman (Kamu Hakemi) Türkiye için Bir Model Önerisi*, Haklş Eğitim Yayınları, Ankara.
- Babüroğlu, O., Hatiboğlu, N. (1997). *Ombudsman (Kamu Hakemi) Kurumu İncelemesi: Devlette Bir Toplam Kalite Mekanizması Örneği*, 1-59, TÜSİAD Yayınları, İstanbul.
- Cihaner İ. (2001). *İnsan Hakkı Olarak Bireysel Bilgi Alma Hakkı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ankara.
- Çakmak C. (2008). *Kamu Denetiminde Ombudsmanlığı Kurumunun Türkiye’de Yeri ve Önemi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Çalışkan M. (2013). *Kamu Denetçiliği Kurumu: Ve Türkiye örneği*, Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın
- Çınar, F. (2014). *Şeffaflık ve Hesap Verilebilirlik İlkelerinin Özel ve Kamu Hastanelerinde Uygulanabilirliğinin Kurumsal Performans Üzerine Etkisi*, Yayınlanmış Doktora Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara.

- Demir, K. (2014). Kamu Denetçiliği Kurumu'nun Türkiye'ye Sağlayacağı Katkılar Ve İşlevselliği Üzerine Tartışmalar, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İİBF Dergisi*, 25-36, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/23193511.08.2019>.
- Eken, M. (1993) *Kamu Yönetiminde Açıklık ve Bilgi Edinme Hakkı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, s. 12-23
- Eken, M. (1994). Kamu Yönetiminde Gizlilik Geleneği ve Açıklık İhtiyacı, *Amme İdaresi Dergisi.*, Cilt.27, Sayı:2, Haziran, s. 25-54.
- Eken, M. (2005). Gizlilik Geleneğinden Şeffaf Yönetime Doğru, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt:38, Sayı:1, Mart, s. 113-130.
- Erdengi, T. (2009). *Ombudsman: Dünya Uygulamaları ve Türkiye*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Eren, H. (2000). Ombudsman Kurumu, *Atatürk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4 (2), 79-96.
- Erdoğan, O. (2010). *Ombudsmanlık Kurumu ve Türkiye'de Uygulanabilirliği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Erhürman, T. (1998). Ombudsman, *Amme İdaresi Dergisi*, 3, 87-102.
- Eryılmaz, B. (1993). Kamu Bürokrasisinin Denetlemesinde Yeni Gelişmeler. *Amme İdaresi Dergisi*, 26, 4, 81-106.
- Eryılmaz, B., Şen M. L. (1994). 2000'li Yıllara Doğru Türkiye'de Yerel Yönetimler (Sorunlar-Çözümler). *MÜSİAD Araştırma Raporları: 5*.
- Erdoğan, Ş. (2009). *Kurumsal Yönetim İlkeleri Işığında Şeffaflık ve Türkiye Uygulaması*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı. Afyon.
- Fendoğlu, H. (2011). *Kamu Denetçiliği (Ombudsmanlık)*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Fındıklı, R. (1996). Yönetimde Açıklık- Açık Yönetimi. *Türk İdare Dergisi*. Sayı:412, Yıl:68, Eylül, (s. 103-110).
- Gök, H. (2012). Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu Kararlarına Özel Hayatın Gizliliği İstisnası. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 125-154.
- Göktepe, C. (2014). *E-Devlet Uygulaması ve Muhasebe Mesleği Açısından Bir Değerlendirme*. Yayınlanmış yüksek lisans Tezi. Ankara.
- Ş, Gözübüyük (2004). *Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları*, Turhan Kitabevi, Ankara.

- Kabakuş, A.K. (2010). *Türkiye'deki Belediye İnternet Sitelerinin Nicelik ve Nitelik Bakımından İncelenmesi*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum
- Kahraman, M. (2011). Hukuk Devletine Katkıları Bakımından Kamu Denetçiliği. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16355-373.
- Kalaycı, E., Özpeynirci, R. (2014). Kurumsal Yönetim Anlayışı Temelinde Kamuyu Aydınlatma ve Şeffaflık İlkelerinin Muhasebe Bilgi Sistemine Yansımaları. *International Conference on Eurasian Economies*.
- Kaya, C. (2005). *İdare Hukukunda Bilgi Edinme Hakkı*. Ankara: Seçkin Kitabevi
- Kaya, A. (1997). “Türk Kamu Yönetiminde Ombudsman Modeli Denenmelidir”, *21. Yüzyılda Nasıl Bir Kamu Yönetimi Sempozyumu, Yönetmelik ve Denetim Grubu Bildirileri*. TODAİE Yayınları.
- Kınalıtaş, V. (2004). *Bilgi Edinme Hakkı*. Yayınlamamış yüksek lisans tezi, Ankara.
- Koçak, S. Y. (2010). *Kamu Yönetiminde Açıklık İçin Bilgi Edinme Hakkı*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S.23, Y. s.115-125.
- Kuzey, P. (2004). *Şeffaflık ve İyi Yönetişim, İyi Yönetişimin Temel Unsurları*, Maliye Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı Yayını, Ankara, Nisan- s. 1-17.
- Kuran, H. (2005). *Türkiye İçin E-devlet Modeli*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.
- Lamble, S. (2002). *Freedom of Information, A Finnish Clergyman's Gift To Democracy*, FIR (Freedom of Information Review), 97.2-8.
- Mendel, T. (2003). *Freedom of Information: A Comparative Legal Survey*, Unesco.
- Mutta, S. (2005). *İdarenin Denetlenmesi ve Ombudsman Sistemi*, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul.
- Öner, A. H. (1996). *Ombudsmanlık Kurumunun İl Ölçeğinde Uygulanması*, Bayburt Valiliği Yayınları, Bayburt.
- Özden, K. *Yerel Demokrasi Bağlamında Türkiye’de Ombudsman Denetimi*, Kamu Yönetimi Yazıları, ed. Bilal Eryılmaz, Musa Eken, Mustafa Lütü Şen, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Özden, K., Gündoğan E. (2000). Ombudsmanlık Sistemi: Tanımı, Tarihi Gelişimi, Dünyadaki Uygulamalar ve Türkiye’deki Uygulanabilirlik Tartışmaları”, *Türkiye Günüğü*, 62.48-54.

- Özden, K. (2010). *Ombudsman ve Türkiye'deki Tartışmalar*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Özer, M. A. (2007). *Liberalizm ve Kamu Yönetiminde Etkinlik, Kamu Yönetimi Yazıları*, ed. Bilal Eryılmaz, Musa Eken, Mustafa Lütfi Şen, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Özkan, G. (1995). *Hukuk Devleti ve Yargı Denetimi*, Saydam Matbaacılık, Ankara.
- Pickl, V. (1986). Ombudsman ve Yönetimde Reform, Çev. Turgay Ergun, *Amme İdaresi Dergisi*, 19 (4), 37 – 46.
- Pirgaip B. (2008). *Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının Türk Sermaye Piyasasının Şeffaflık Seviyesine Etkisi ve Ampirik Bir Çalışma*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Sağlam, A. (2012). *İdarenin Yargı Dışı Denetim Yollarından Biri Olan Ombudsmanlık (Kamu Denetçiliği) Kurumu Ve İdari Yargı İle İlişkisi*, Çankaya Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Sevinç, İ. (2015). Kamu Yönetiminin Denetlenmesinde Yeni Bir Yöntem Olarak Ombudsmanlık Kurumunun Uygulanabilirliği *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 20 (4), 99-121.
- S. Seferoğlu, F. K. Çelen ve Çelik, A. (2011). *Türkiye'de E-Devlet Uygulamalarında E-Öğrenmenin Yeri*, (içinde). *Türkiye'de e-Öğrenme: Gelişmeler ve Uygulamalar II*, B. B. Demirci, G. T. Yamamoto & U. Demiray (Ed.) Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Soykan, C. (2007). Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatlarında Bilgi Edinme Hakkı *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*.
- Şahin, M. S. (2015). *Kamu Denetçiliği (Ombudsmanlık) ve Uygulama Örnekleri*, Astana Yayınları, Ankara.
- Şengül, R. (2005). Ombudsman Kurumu Kötü Yönetime Çare Olabilir mi? ,II. *Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu*, Sakarya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sakarya, 127-141
- Tansuğ Ç. (2003).4982 Sayılı Kanun Uyarınca Bilgi Edinme Hakkının İçeriği, *Galatasaray ÜHFD*, Yıl: 2, Sy.1, Ocak 2003. (121-134)
- Temizel, Z. (1997). *Yurttaşın Yönetime Karşı Korunmasında Bağımsız Bir Denetim Organı, Ombudsman*. Kent Basımevi, İstanbul.

- Temür, N. (2011). *E-Devlet: Kamu Hizmetlerinde Vatandaş Memnuniyeti*. (1.Baskı). Ankara: Türkiye Noterler Birliği.
- TODAİE (1991), *Kamu Yönetimi Araştırması Genel Rapor* (KAYA). Yayın No:238, Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.
- Toker, M. (2002). *Mali Saydamlık ve Türkiye*, Sayıştay Başkanlığı, Ankara.
- Tortop, N. (1998). Ombudsman Sistemi ve Çeşitli Ülkelerde Uygulanması, *Amme İdaresi Dergisi*, 1(31), 3-11.
- TÜSİAD, Devlette Etikten Etik Devlete: Kamu Yönetiminde Etik, Cilt 1: *Kavramsal Çerçeve ve Uluslararası Uygulamalar*, 2005.
- Yücel, E. (2005). *Türkiye’de Bilgi Edinme Hakkı ve Uygulanması*. TİD, 449, 137-159.
- Yıldırım, R. (1998). *İdare Hukuku Açısından Bilgi Edinme Hak ve Özgürlüğü*. T.C. Başbakanlık İdari Usul Kanunu Hazırlığı Sempozyumu, Ankara, 227-238

Elektronik Kaynaklar

- Beş Yıllık kalkınma Planları, <http://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>, 02.08.2019.
- Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6328.pdf> 19.08.2019.
- TBB. (2003). *Bankalarımız 2002*. https://www.tbb.org.tr/Dosyalar/istatistiki_raporlar/Bankalarimiz_Kitabi/387/Ekler/Turk_Bankacilik_Sistemi-2004.doc 09.08.2019.
- Topal Ahmet, *Bimerden Sonra Cimer*, 12.06.2015. <https://www.memurlar.net/haber/519759/bimer-den-sonra-simdi-de-cimer-devreyegiriyor.html> 07.08.2019.
- CNNTÜRK “BDDK’dan Mali Ombudsman Önerisi”, 16.09.2005, <http://www.cnnturk.com/2005/ekonomi/genel/09/16/bddkdan.mali.ombudsman.onerisi/125814.0/index.html> 17.08.2019.
- Turkiye.gov, “Cumhurbaşkanlığı Başvuru Sorgulama”, [https://turkiye.gov.tr/arama2?aranan=Ba%C5%9Fbakanl%C4%B1k%20%C4%B0leti%C5%9Fim%20Merkezi%20\(B%C4%B0MER\)%20Ba%C5%9Fvuru%20Sorgu](https://turkiye.gov.tr/arama2?aranan=Ba%C5%9Fbakanl%C4%B1k%20%C4%B0leti%C5%9Fim%20Merkezi%20(B%C4%B0MER)%20Ba%C5%9Fvuru%20Sorgu) 15.08.2019.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Kürşat KARA

Doğum Yeri ve Yılı : Kastamonu / 01/06/1987

Medeni Hali : Evli

E-Posta : kursat.kara@adalet.gov.tr

Eğitim Durumu

Lise : Kastamonu Orhan Şaik Gökyay Lisesi

Lisans : Anadolu Üniversitesi (Kamu Yönetimi Bölümü)

Mesleki Deneyim

İş Yeri : Kastamonu Cumhuriyet Başsavcılığı (halen)

